



ЦЕНТР ПРАВ ЛЮДИНИ

**НАСИЛЬНИЦЬКІ
ЗНИКНЕННЯ ТА СВАВІЛЬНІ
ЗАТРИМАННЯ
АКТИВНИХ ГРОМАДЯН В
ХОДІ ПОВНОМАСШТАБНОЇ
РОСІЙСЬКОЇ ЗБРОЙНОЇ
АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ**

(лютий 2022 – червень 2023)

КИЇВ 2023

Насильницькі зникнення та свавільні затримання активних громадян в ході повномасштабної російської збройної агресії проти України (лютий 2022 – червень 2023) / Н. Охотнікова, О. Гнатюк, Б. Петруньок; ред. О. Синюк; Центр прав людини ZMINA. – Київ, 2023. – 106 с.

У цьому звіті наведені дані про насильницькі зникнення та свавільні затримання активних громадян, включаючи громадських активістів, волонтерів, журналістів, посадових осіб та службовців місцевого самоврядування, освітян, релігійних діячів, діячів культури, а також родичів активних громадян; ці зникнення і затримання відбулися на території дев'яти регіонів України, які були або залишаються окупованими Російською Федерацією після широкомасштабного вторгнення на територію України з 24 лютого 2022 року; включені також випадки, коли люди були звільнені, знайдені мертвими або залишаються зниклими. Дані зібрані і задокументовані Центром прав людини ZMINA у співпраці з Коаліцією громадських організацій «Україна. П'ята ранку». Доповідь розрахована на представників органів державної влади, громадянського суспільства, міжнародних та міжурядових організацій, журналістів.

ZMINA дякує за допомогу із рецензуванням цієї доповіді Марії Квіцінській, Всесвітня організація проти катувань (ОМСТ).



Дослідження підготовлене за підтримки Freedom House. Зміст та думки, викладені в цьому звіті, є відповідальністю авторів та не обов'язково відповідають позиції Freedom House.

Ця публікація містить натуралістичні описи інцидентів чи постраждалих, що можуть шокувати, вразити або схвилювати деяких читачів.

Статистичні дані, наведені у тексті звіту, є ілюстративними, стосуються виключно свідчень, задокументованих та інтерпретованих в межах дослідження.

ZMINA працює у сфері захисту свободи слова, свободи пересування, протидії дискримінації, попередження тортур і жорстокого поводження, боротьби з безкарністю, захисту правозахисників і громадських активістів на території України, включно з окупованим Кримом, а також захисту прав осіб, які потерпіли внаслідок війни. Організація проводить інформаційні кампанії, освітні програми, працює над моніторингом і документуванням випадків порушень прав людини, готує дослідження, аналітику й домагається змін завдяки національній та міжнародній адвокації.

Детальніше про Центр прав людини ZMINA та його діяльність: zmina.ua, zmina.info

Контакти для зауважень і пропозицій: info@humanrights.org.ua

© Центр прав людини ZMINA, 2023

ЗМІСТ

Загальний контекст та методологія дослідження	4
Резюме дослідження	12
РОЗДІЛ 1. Насильницькі зникнення та свавільні затримання активних цивільних громадян: правова кваліфікація	15
РОЗДІЛ 2. Загальна ситуація з насильницькими зникненнями та свавільними затриманнями активних громадян з початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну	30
2.1. Оцінка кількості осіб, які могли стати жертвами насильницьких зникнень чи свавільних затримань, та цілей таких порушень з боку представників РФ на окупованих територіях	31
2.2. Категорії осіб, підданих насильницьким зникненням та свавільним затриманням	35
Громадські активісти та волонтери	36
Представники органів місцевого самоврядування	38
Родичі активних громадян	41
Освітняни	42
Працівники ЗМІ	43
Діячі культури	44
Релігійні діячі	45
Юристи і адвокати	47
2.3. Статеві-вікова структура постраждалих від насильницьких зникнень та свавільних затримань	47
2.4. Географія насильницьких зникнень та свавільних затримань активних громадян	49
2.5. Тривалість відсутності зв'язку або тримання активних громадян у місцях несвободи	54
2.6. Причетність окупаційних підрозділів до насильницьких зникнень та свавільних затримань активних громадян	55
2.7. Системність політики насильницьких зникнень та свавільних затримань	57
2.8. Застосування новітніх технологій під час здійснення насильницьких зникнень та свавільних затримань, а також використання технологій для розслідування таких викрадень	59
Рекомендації	64
Окремі історії насильницьки викрадених та свавільно затриманих активістів, а також тих, які були знайдені мертвими після викрадення	66

ЗАГАЛЬНИЙ КОНТЕКСТ ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Повномасштабне вторгнення збройних сил Російської Федерації в Україну, яке розпочалося 24 лютого 2022 року, супроводжується численними випадками насилля проти цивільного населення України. За оцінкою Моніторингової місії ООН з прав людини в Україні, станом на 1 червня 2023 року внаслідок війни загинуло майже 9000 цивільних осіб і понад 15 000 дістали поранень, однак фактична цифра може бути значно вищою, оскільки спеціалісти ООН не мали доступу до деяких районів України, де точилися активні бойові дії¹.

Особливого значення російські окупанти надають терору проти суспільно та політично активних громадян (активістів, волонтерів, журналістів, посадових осіб та службовців місцевого самоврядування, освітян, релігійних діячів, діячів культури, а також їхніх родичів) на тимчасово окупованих територіях; такий терор супроводжується не лише викраденнями, але й застосуванням тортур та у деяких випадках – спричиненням смерті.

За різними оцінками як міжнародних організацій, так і державних органів, йдеться про тисячі цивільних, викрадених із початку повномасштабного вторгнення².

У травні 2023 року Міністерство внутрішніх справ України повідомило про те, що від початку війни було зареєстровано 101 543 факти щодо безвісти зниклих громадян, більшість з яких вдалося розшукати. Станом на початок травня 2023 року зниклими безвісти вважаються 23 760 українців³.

Станом на 20 червня 2023 року Офіс Генерального прокурора України повідомив, що зареєстрував 91 679 воєнних злочинів за ст. 438 Кримінального кодексу України (Порушення законів та звичаїв війни)⁴. Проте скільки з цих зареєстрованих епізодів стосуються саме фактів насильницьких зникнень та

1 Місія ООН з прав людини засуджує жертви серед дітей у війні в Україні / Організація Об'єднаних націй. Україна, 01.06.2023: <http://surl.li/ijfck>

2 Крижева Т. Заручники як метод шантажу й тиску: чому складно визволити цивільних з російського полону / Суспільне, 11.01.2023: <https://suspilne.media/356748-zarucniki-ak-metod-santazu-j-tisku-comu-skladno-vizvolati-civilnih-z-rosijskogo-polonu/>

3 Рахунок іде на десятки тисяч: в МВС назвали кількість зниклих безвісти українців / Уніан / 04.05.2023: <https://www.unian.ua/society/viyana-v-ukrajini-v-mvs-nazvali-killist-zniklih-bezvisti-ukrajinciv-12243663.html>

4 Офіційний сайт Офісу Генерального прокурора України: <https://www.gp.gov.ua/>

свавільних затримань цивільних осіб, зокрема активних громадян, неможливо встановити, оскільки наявна у Кримінальному кодексі України стаття 146-1 «Насильницьке зникнення» стосується загальнокримінального злочину, а випадки насильницьких зникнень в межах збройного конфлікту підпадають під статтю 438 Кримінального кодексу України щодо порушення законів та звичаїв війни, і статистика щодо диференціації складів злочину за цією статтею не проводиться.

В цілому і міжнародні організації, і органи державної влади, і громадські організації сходяться у тому, що ці цифри є мінімальними оцінками. Точну кількість затриманих цивільних громадян неможливо визначити через брак доступу до територій, які контролює Російська Федерація. Навіть після деокупації цих територій процес пошуку та ідентифікації буде ускладненим і тривалим, зважаючи на значну кількість випадків порушень прав людини з боку окупаційних сил та необхідність застосування систематичного підходу для збору доказів у даних справах.

Додаткова проблема в тому, що в РФ фактично не існує офіційних механізмів і каналів, які б дозволяли родичам жертв насильницьких зникнень та свавільних затримань отримати достовірну інформацію про місцезнаходження, підстави затримання та стан здоров'я своїх близьких. Оскаржити таке ненадання теж малореально, оскільки ефективних національних засобів правового захисту для подання скарг на такі порушення прав людини немає.

Слід зазначити, що практика насильницьких зникнень у ході російської збройної агресії не нова. Починаючи з 2014 року, у ході окупації Криму й окремих районів Донецької та Луганської областей, Російська Федерація дотримувалася аналогічної практики, намагаючись придушити опір та будь-які спроби протесту проти окупації як такої та подальших дій окупаційної влади.

Так, із 2014 року і до початку повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року на території АР Крим та міста Севастополя Громадська організація «Крим SOS» зафіксувала 44 випадки насильницьких зникнень. З цих 44 випадків: 6 осіб було знайдено згодом мертвими, 3 – засуджено, 1 – екстрадовано, доля та місцезнаходження 15 осіб залишається невідомою, 19 осіб були звільнені⁵.

За перші сім років окупації Криму Росією Моніторингова місія ООН з прав людини задокументувала⁶ 43 випадки насильницьких зникнень у Криму. З 43 жертв насильницького зникнення 11 осіб (усі – чоловіки) залишаються зниклими безвісти, а один чоловік перебуває під вартою.

5 Дослідження «Насильницькі зникнення в Криму за період окупацією Російською Федерацією в 2014–2020 роках»/Crimea SOS/2021: https://krymsos.com/wp-content/uploads/2021/07/nasylnczki-znyknennya-v-krymu-za-period-okupacziyi-rf_veb-versiya-ukr.pdf

6 Насильницькі зникнення в Автономній Республіці Крим і місті Севастополі (Україна), тимчасово окупованих Російською Федерацією: інформаційна довідка / Моніторингова місія ООН з прав людини, 31.03.2021: <https://ukraine.un.org/sites/default/files/2021-03/UKR%20BN%20on%20Enforced%20dis%20Crimea%20.pdf>

У 2014–2022 роках РФ в Криму системно придушувала будь-які види спротиву окупації, переслідувала окремі етнічні та релігійні спільноти, які вважала нелояльними і небезпечними. До переліку екстремістських організацій Міністерства юстиції РФ було включено Меджліс кримськотатарського народу. Продовжують переслідувати визнані «терористичними» або «екстремістськими» релігійні організації «Хізб-ут Тахрір», «Свідки Єгови». Піддається тиску громада Православної Церкви України. Крім карального антиекстремістського та антитерористичного законодавства для переслідування нелояльного населення Криму окупаційна влада використовує звинувачення за кримінальними статтями про незаконне зберігання зброї і боєприпасів, диверсії, шпигунство тощо. Фактичною причиною для затримання і фабрикації кримінальних справ у ряді випадків була відкрита демонстрація незгоди з окупацією (як, наприклад, у справах Володимира Балуха і Олега Приходька). Низка проукраїнських активістів були змушені покинути півострів під загрозою арешту. В Криму ліквідовано незалежні ЗМІ, правозахисні організації практично не мають доступу до території. Місцеві низові ініціативи (наприклад, Український культурний центр, Кримська солідарність) піддаються постійному тиску, погрозам, адміністративному і кримінальному переслідуванню.

Від початку окупації на Кримському півострові відбувалися зникнення, катування і позасудові вбивства цивільних. Першою жертвою став Решат Аметов, кримськотатарський активіст, який 3 березня 2014 року вийшов на одиночний пікет проти окупації на площу Леніна в Сімферополі. Звідти його викрали троє людей з так званих «загонів самооборони Криму» (парамілітарне формування, організоване агентами РФ в ході окупації), які підійшли до Аметова, вивели з площі, скрутили, посадили в автомобіль і повезли його у невідомому напрямку. 15 березня його тіло зі слідами тортур було знайдене у селищі Земляничне Білогірського району, за 60 км від Сімферополя. На тілі чоловіка були численні ознаки катування, голову було обв'язано скотчем, очі були виколоті, а поряд із ним лежали наручники. Причиною смерті було назване ножове поранення в око. У вересні 2019 року Національна поліція України та прокуратура АРК оголосили про підозру у викраденні Аметова Євгену Скрипніку (керівнику групи «кримської самооборони», відставнику збройних сил Росії) та двом його підлеглим: Олександрю Руденку та Олександрю Баглюку. Усіх трьох підозрюваних оголошено в міжнародний розшук⁷.

За висновками Управління Верховного Комісара ООН з прав людини (УВКПЛ), насильницькі зникнення в Криму вчинялися, ймовірно: озброєними групами, такими як «самооборона Криму» і «козацькі групи»; представниками Федеральної служби безпеки Російської Федерації; іншими органами, зокрема

7 Катування та жорстоке поводження з цивільним населенням на українських територіях, які перебували під російською окупацією (на прикладі Київської, Харківської та Херсонської областей): аналітичний звіт / Б. Петруньок, О. Гнатюк, Т. Печончик; Центр прав людини ZMINA. — Київ, 2023. — 64 с.: https://zmina.ua/wp-content/uploads/sites/2/2023/04/torture_ukr_web.pdf

«поліцією Криму». Викрадачі застосовували катування і жорстоке поводження, щоб змусити жертв дати показання проти самих себе або свідчити проти інших, а також як помсту за їхню політичну позицію або зв'язок із політичними організаціями. Жодна особа не була притягнута до відповідальності щодо цих випадків насильницьких зникнень, а також щодо випадків катувань і жорстокого поводження, задокументованих УВКПЛ⁸.

На тимчасово окупованих територіях Донецької і Луганської областей до порушення прав цивільних, зокрема вбивств, викрадень і тортур, були причетні сили так звані «ДНР» та «ЛНР». Ситуація з дотриманням прав людини тут була ще гіршою, ніж в окупованому Криму, зокрема й через фактичну відсутність будь-якого правового регулювання. У так званій «ДНР» з 2016 року застосовується такий вид покарання як «смертна кара»⁹.

Станом на вересень 2021 року Міжнародний комітет Червоного Хреста повідомив про 811 зниклих безвісти на територіях Донецької та Луганської областей¹⁰.

Припускаємо, що станом на червень 2023 року масштаб злочинів насильницьких зникнень на окупованих територіях Криму та Донбасу може бути набагато ширший, оскільки від початку широкомасштабної агресії РФ проти України у 2022 році терор проти українського цивільного населення перетворився на один із основних інструментів ведення війни.

Метою дослідження є збір та аналіз наявної інформації щодо насильницьких зникнень та свавільних затримань громадських активістів, волонтерів, журналістів, представників органів місцевого самоврядування та інших активних громадян, а також подальше передавання цієї інформації до міжнародних та національних правових механізмів для ефективного розслідування та притягнення винних до відповідальності.

Завдання цього дослідження такі.

1. Надати правову кваліфікацію насильницьких зникнень та свавільних затримань, а також висвітлити стандарти щодо утримання цивільних осіб, зокрема активних громадян, у місцях несвободи.
2. Дослідити тенденції, виявлені на підставі аналізу даних про насильницькі зникнення та свавільні затримання активних українських громадян, за період із 24 лютого 2022 року до 20 червня 2023 року.

8 Насильницькі зникнення в Автономній Республіці Крим і місті Севастополі (Україна), тимчасово окупованих Російською Федерацією / Організація Об'єднаних Націй. Україна, 31.03.2021: <http://surl.li/ijfin>

9 Групування «ДНР» разрешила смертную казнь, а «ЛНР» наказывает пожизненным заключением / Радіо Свобода, 28.06.2016: <https://www.radiosvoboda.org/a/27825663.html>

10 Зниклими безвісти внаслідок конфлікту на Донбасі вважаються понад 800 осіб — Міжнародний комітет Червоного Хреста / Радіо Свобода, 06.09.2021: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-red-cross-znykli-na-donbasi/31446028.html>

3. Надати короткий опис випадків незаконного позбавлення волі активних цивільних громадян, включаючи тих, місцеперебування яких залишається невідомим, тих, кого тримають у місцях несвободи, тих, кого знайшли мертвими, а також тих, хто вийшов на свободу.
4. Сформулювати рекомендації основним стейкхолдерам, включаючи міжнародні організації та національні органи влади України, щодо кроків, необхідних для якомога швидшого звільнення всіх насильницьки зниклих та свавільно заарештованих цивільних — активних громадян, яких тримають у місцях несвободи на момент оприлюднення цього звіту.

Часові рамки та предмет дослідження.

Дослідження охоплює випадки викрадень, що могли виявитись як насильницькими зникненнями (у разі, коли про долю особи невідомо або факт позбавлення волі не визнається державою або групами осіб, що її викрали), так і свавільними затриманнями (у разі, коли затримання визнається, але для нього не було достатніх правових підстав) активних громадян України, які сталися у ході повномасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України з 24 лютого 2022 року по 20 червня 2023 року.

Для цілей цього звіту **насильницькими зникненнями** вважаються арешт, затримання, викрадення чи позбавлення волі в будь-якій іншій формі представниками держави чи особами або групами осіб, які діють з дозволу, за підтримки чи за згодою держави, за подальшої відмови визнати факт позбавлення волі або приховування даних про долю чи місцезнаходження зниклої особи, внаслідок чого цю особу залишено без захисту закону. Це визначення відповідає аналогічному визначенню, передбаченому у Конвенції про захист усіх осіб від насильницьких зникнень¹¹.

Свавільними затриманнями визнаються обмеження свободи, які відбуваються поза рамками визнаних державою законів або міжнародних стандартів (згідно з пп. 10–12 та 23 Зауважень загального порядку № 35 Комітету ООН із прав людини)¹².

До категорії «**активні громадяни**», згідно з виробленою методологією, віднесено такі групи осіб:

- політичні та громадські активісти й активістки (зокрема учасники мирних мітингів проти окупації);

11 Міжнародна конвенція про захист усіх осіб від насильницьких зникнень: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text

12 Комітет по правам человека ООН / Замечание общего порядка № 35: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G14/244/53/PDF/G1424453.pdf?OpenElement>

- волонтери й волонтерки, які надавали будь-який вид допомоги цивільному населенню (зокрема доставляли гуманітарні вантажі й евакуювали цивільних);
- посадовці й посадовиці, працівники та працівниці органів місцевого самоврядування (далі – ОМС), зокрема голови, заступники голів та депутати й депутатки міських та селищних рад;
- журналісти й журналістки, зокрема редактори та власники засобів масової інформації (далі – ЗМІ) національного та локального рівня;
- діячі та діячки культури, зокрема співробітники музеїв, театрів, будинків культури тощо;
- діячі та діячки освіти, зокрема директори й директорки навчальних закладів всіх рівнів, вчителі української мови та літератури, історії, інших предметів;
- діячі та діячки релігійних культів всіх напрямів, що висловлювали відкрити підтримку Україні;
- юристи та юристки, адвокати й адвокатки, які надавали правову допомогу активістам або іншим цивільним особам;
- члени родин, якщо вони були викрадені для тиску на осіб, що підпадають під поняття «активіст».

До дослідження не увійшла інформація щодо місць тримання активістів, оскільки глибокі та змістовні дослідження щодо цього були проведені партнерською організацією «Медійна ініціатива за права людини»¹³.

Методи дослідження. Для збору і документування даних про насильницькі зникнення та свавільні затримання активних громадян використовувалися такі джерела:

- повідомлення на офіційних сторінках органів державної влади або місцевого самоврядування;
- повідомлення національних чи регіональних ЗМІ, якщо вказано достатній обсяг відомостей щодо випадку, або його походження не викликає обґрунтованих сумнівів;
- публікації постраждалих, свідків, очевидців злочинів в соціальних мережах, якщо їх можна ідентифікувати як таких;

13 Місця утримання цивільних заручників. Інтерактивна мапа / Медійна ініціатива за права людини: <https://www.google.com/maps/d/u/0/viewer?ll=52.53574442979586%2C34.84412230650553&z=6&mid=1JQXOJBFgbBFkQl4ZKeKmeYC7RZoBv44>

- інші публікації в соцмережах (фото, відео), якщо можна встановити їхню геолокацію, локалізувати в часі (встановити хронолокацію);
- повідомлення від власних джерел на окупованих територіях;
 - дані від інших організацій, зокрема правозахисних організацій, які документують воєнні злочини, вчинені у ході російської збройної агресії, та/або мають гарячі лінії для дзвінків та повідомлень потерпілих. У процесі збору даних ZMINA взаємодіяла із організаціями Коаліції «Україна. П'ята ранку», які працюють із проблемою насильницьких зникнень, зокрема Медійною ініціативою за права людини (МІПЛ), Крим-SOS, Кримською правозахисною групою та Всесвітньою організацією проти катувань (ОМСТ).

За допомогою глибинного опитування було зібрано 52 свідчення постраждалих, членів їхніх родин та свідків насильницьких зникнень та свавільних затримань. Ще 100 випадків було задокументовано з відкритих джерел із застосуванням рекомендацій «Протоколу Берклі з ведення розслідувань з використанням відкритих цифрових даних», підготовлених Управлінням Верховного комісара ООН з прав людини та Центром з прав людини юридичної школи Каліфорнійського університету Берклі¹⁴. Загалом в межах проекту було зібрано 562 повідомлення з відкритих джерел, що стосуються випадків вчинення насильницьких зникнень (зокрема свідчень жертв, інформації про місця вчинення насильницьких зникнень, інших повідомлень про обставини вчинення насильницьких зникнень).

Крім того, задокументовані факти насильницьких зникнень внесені до єдиної електронної бази документування воєнних злочинів Коаліції «Україна. П'ята ранку» I-DOC. До цієї бази як сховища даних і аналітичного інструмента має доступ низка правозахисних організацій, що спільно працюють над документуванням воєнних злочинів та злочинів проти людяності.

Після отримання даних з відкритих джерел про випадок насильницького зникнення або свавільного затримання особи документатори і документаторки фіксували такі дані: 1) повідомлення про зафіксоване чи ймовірне вчинення злочину, його місце і час; 2) свідчення потерпілих чи свідків вчинення злочину; 3) повідомлення про місце, обставини та осіб, причетних до свавільного затримання особи; 4) інформацію щодо місць тимчасового тримання насильницьки зниклих осіб (у разі наявності такої інформації); 5) повідомлення щодо катувань та іншого жорстокого поводження у місцях тимчасового тримання; 6) інформацію зі звітів міжнародних правозахисних організацій про випадки насильницьких зникнень та свавільних затримань; 7) іншу інформацію, що з погляду

14 Документ доступний за посиланням: Berkeley Protocol on Digital Open Source Investigations: https://www.ohchr.org/sites/default/files/2022-04/OHCHR_BerkeleyProtocol.pdf

документатора пов'язана із фактами вчинення можливого злочину (злочинів) і може бути корисною для встановлення додаткових обставин.

Зібраний масив даних із відкритих джерел інформації буде додатковим аргументом для розслідування відповідних випадків національними та міжнародними механізмами правосуддя та для відстоювання прав постраждалих від насильницьких зникнень та свавільних затримань.

Основним методом, що використовувався під час роботи над звітом, стало проведення опитувань членів родини свавільно затриманих і насильницьки зниклих осіб, їхніх знайомих, а також імовірних свідків із застосуванням методів глибинного інтерв'ю, що базується на положеннях та стандартах Стамбульського протоколу¹⁵ — за умови дотримання принципу «не зашкодь», ставлячи у пріоритет захист фізичної безпеки особи та її родичів, а також осіб, що повідомили про зникнення. За результатами опитування складався протокол, форма якого була розроблена центром ZMINA за консультативної та методичної підтримки Всесвітньої Організації проти тортур (World Organisation Against Torture, тут та далі — ОМСТ), та вносилися дані, повідомлені особою, яку опитували.

Таким чином в межах дослідження фіксували два основних види свідчень про випадки насильницьких зникнень — релевантні повідомлення про факти вчинення насильницьких зникнень у відкритих джерелах інформації та свідчення потерпілих, їхніх родичів чи свідків насильницьких зникнень, зібрані методом глибинних інтерв'ю.

15 Документ доступний за посиланням: https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/publications/2022-06-29/Istanbul-Protocol_Rev2_EN.pdf

РЕЗЮМЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Насильницькі зникнення та свавільні затримання активних громадян (включно з громадськими активістами, правозахисниками, волонтерами, журналістами, представниками органів місцевого самоврядування, місцевими політиками, освітянами та релігійними діячами) розпочалися з першого ж дня повномасштабної військової агресії Російської Федерації проти України та тривали протягом всього періоду окупації.

Політика придушення спротиву місцевого населення на окупованих територіях з боку представників РФ була насамперед спрямована на активних громадян і втілювалася через викрадення або незаконне затримання, а також подальше тримання в місцях несвободи. Таке тримання також становить ризик застосування тортур та жорстокого поводження.

Органи влади, міжнародні й українські організації називають різні цифри випадків насильницьких зникнень, що пояснюється обмеженим доступом до окупованих територій.

ZMINA в межах дослідження, яке тривало з лютого 2022 року до червня 2023 року, збирила та зафіксувала за відкритими джерелами принаймні **562 випадки** викрадень активних громадян, зокрема громадських активістів, волонтерів, журналістів, посадових осіб та службовців місцевого самоврядування, освітян, релігійних діячів, діячів культури, а також родичів активних громадян; ці зникнення і затримання відбулися на території 9 регіонів України, які були або залишаються окупованими Російською Федерацією після широкомасштабного вторгнення на територію України з 24 лютого 2022 року; включені також випадки, коли люди були звільнені, знайдені мертвими або залишаються зниклими. На момент публікації цього звіту 311 активних громадян ще не звільнені або їхня доля досі невідома, 235 повернулись додому, 16 були знайдені мертвими.

З них 100 таких випадків було задокументовано організацією відповідно до стандартів міжнародного протоколу Берклі¹⁶. Також ZMINA провела 52 інтерв'ю з жертвами та свідками викрадень, а також із родичами осіб, які досі утримуються у місцях несвободи.

Викрадення активних громадян на окупованих територіях проводять представники окупаційної влади, щоб залякати місцеве населення, встановити контроль над територією та придушити будь-який спротив. Такі дії також

16 Документ доступний за посиланням: Berkeley Protocol on Digital Open Source Investigations: https://www.ohchr.org/sites/default/files/2022-04/ОНСНR_BerkeleyProtocol.pdf

можуть бути викликані намаганням поповнити обмінний фонд, зокрема й цивільними особами.

У загальному масиві випадків ZMINA найбільше зафіксувала фактів насильницького зникнення або свавільних затримань **громадських активістів та волонтерів (323 особи)**. Другою за чисельністю групою, яку піддавали насильницьким зникненням та свавільним затриманням у ході широкомасштабної збройної агресії РФ проти України, є **представники органів місцевого самоврядування (128 осіб)**. Третьою за чисельністю групою, яку піддавали практиці насильницьких зникнень та свавільних затримань, є **родичі активних громадян (32 особи)**. Їх своєю чергою можна розділити на три категорії. Перша група — це члени родин, які проживали разом з активістами, волонтерами, освітянами тощо, і під час обшуків та незаконних затримань російські силовики забирали всю родину. Друга категорія — це родичі, які допомагали потерпілим у волонтерській або іншій громадській діяльності та поплавилися за це свободою. Третя категорія — родичі, яких навмисне викрадали для того, щоб тиснути на активних громадян та змушувати їх підкорятися наказам окупаційної влади.

Четвертою за кількістю групою активних громадян, які найбільше піддавалися ризику насильницьких зникнень та свавільних затримань, є **освітняни, зокрема директори шкіл, вихователі, вчителі української мови та літератури, а також історії України (30 осіб)**. Наступна за чисельністю група — **журналісти, редактори, медіапрацівники (18 осіб)**. Ще однією групою жертв насильницьких зникнень є **культурні діячі та працівники органів культури — 10 осіб**. Далі йдуть **релігійні діячі**, які мають вплив на громади та у певних випадках виступають неформальними лідерами спільнот, або надають волонтерську допомогу постраждалим (**8 осіб**). Ще одна категорія активних громадян, що піддавалися ризику насильницьких зникнень і свавільних затримань — це **юристи та адвокати**, які надавали правову допомогу населенню (**4 особи**).

Жертвами викрадень ставали як **чоловіки**, так і **жінки, молодь, діти, особи старшого віку, хронічно хворі**. Проте, переважна більшість викрадених — це чоловіки різного віку, від 18 до 70+ років (**451 особа**). Кожна п'ята жертва насильницьких зникнень — це жінка (**110 осіб**). Одну сімейну пару було викрадено разом із дитиною, стаття якої ще не вдалося встановити.

Найбільше зафіксованих випадків насильницьких зникнень та свавільних затримань активних громадян сталися в **Херсонській області (258 випадків)**. На другому місці за кількістю насильницьких зникнень та свавільних затримань **Запорізька область (110 випадків)**. Третя за кількістю задокументованих фактів насильницьких зникнень та свавільних затримань — **Донецька область (67 випадків на новоокупованих територіях цієї області)**. Ще гірша ситуація з інформуванням про насильницькі зникнення та свавільні затримання у **Луганській області (8 випадків на новоокупованих територіях цієї області)**.

Харківська область (60 випадків) через географічне розташування поблизу кордону з РФ теж серйозно постраждала від окупації. **Київська область** була також частково окупована, і тут відбувались затримання та викрадення волонтерів та представників місцевого самоврядування — відомо принаймні про **33 особи**. Менше всього насильницьких зникнень активних громадян дослідники зафіксували у **Чернігівській (10 осіб), Миколаївській (8 осіб)** та **Сумській (8 осіб)** областях.

Аналіз, проведений центром ZMINA, показав, що російські військові та представники окупаційної так званої адміністрації використовують для насильницьких зникнень цивільних осіб новітні технології, спрямовані на збір інформації з мобільних телефонів цивільних мешканців для отримання даних про їхню нелояльність та участь у волонтерській або іншій активності.

Також варто зазначити, що новітні технології можуть допомогти у пошуку осіб, які були насильницьки викрадені або які зникли за обставин, що свідчать про можливість незаконного тримання у місцях несвободи, у таких випадках: відслідковування банківських операцій викрадених осіб, що проводилися після їхнього насильницького зникнення; білінг мобільних телефонів жертв насильницьких зникнень; використання записів камер відеоспостереження; застосування програм розпізнавання облич.

На підставі аналізу отриманих даних ZMINA розробила ряд рекомендацій як для органів державної влади, так і для міжнародних організацій та установ.

НАСИЛЬНИЦЬКІ ЗНИКНЕННЯ ТА СВАВІЛЬНІ ЗАТРИМАННЯ АКТИВНИХ ЦИВІЛЬНИХ ГРОМАДЯН: ПРАВОВА КВАЛІФІКАЦІЯ

Оскільки предметом даного дослідження є саме викрадення активних громадян, волонтерів, журналістів, працівників у галузі культури та освіти, а також представників різноманітних релігійних конфесій та членів родин всіх перелічених категорій населення, то у даному розділі йтиметься виключно про правову кваліфікацію викрадень цивільних громадян.



На нашу думку, навіть якщо Російська Федерація надає дані про те, що вважає особу військовополоненим, звинувачуючи її або його у будь-яких діях, що можуть вказувати на наявність у особи статусу комбатанта згідно з критеріями, передбаченими міжнародним гуманітарним правом, доки немає підтвердженої інформації стосовно безпосередньої участі особи в воєнних діях, людина вважається цивільною, а отже такою, на яку поширюються гарантії захисту, передбачені для цивільного населення.

Наразі існує певна плутанина між поняттями, які охоплюють питання викрадення цивільних осіб, тому потрібно чітко розрізнити поняття «насильницькі зникнення», «свавільні затримання», а також відмежувати їх від понять «особа, що зникла безвісти» та «особа, що зникла безвісти за особливих обставин». Також у медійному полі використовується термін «цивільні полонені», проте в даному дослідженні ми уникатимемо використання такого поняття, адже «полон» — це категорія міжнародного гуманітарного права (далі – МГП), пов'язана зі статусом «військовополоненого», і аж ніяк не цивільних осіб.

Війна Російської Федерації проти України є міжнародним збройним конфліктом, що поширює на події в Україні режим МГП, порушення норм якого, зокрема, передбачає відповідальність згідно з міжнародним кримінальним правом. Згідно з національним законодавством (ч. 1 ст. 438 Кримінального кодексу України), злочином порушення законів та звичаїв війни є жорстоке поводження з цивільним населенням та інші порушення законів та звичаїв війни, передбачені міжнародними договорами¹⁷.

Захоплення цивільного населення в заручники заборонено відповідно до підпункту b пункту 1 частини 1 статті 3 Женевської конвенції про захист цивільного населення¹⁸.

Міжнародне гуманітарне право регулює випадки, у яких дозволяється затримання цивільних осіб під час війни, однак до місць перебування таких затриманих мають бути застосовані мінімальні стандарти утримання осіб під вартою, які включають, зокрема, право на зв'язок із зовнішнім світом (крім випадків, коли особа підозрюється у вчиненні дій диверсантської спрямованості — і то така заборона має бути обмежена у часі), щодо умов утримання, харчування, доступу до отримання медичної та юридичної допомоги, а також можливості для міжнародних організацій, зокрема Міжнародного Комітету Червоного Хреста, отримувати безперешкодний доступ до затриманих та можливість спілкуватися із ними особисто і без спостерігачів.

Підпункт «а» статті 3 тієї ж Женевської конвенції також забороняє будь-яке насильство, катування та вбивство цивільних. Насильницькі зникнення,

17 Кримінальний кодекс України: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

18 Конвенція про захист цивільного населення під час війни, Женева, 12 серпня 1949 року: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text

вчинені умисно в межах широкомасштабного або систематичного нападу на цивільне населення, є злочином проти людяності, згідно з пунктом «і» ч. 1 ст. 7 Римського статуту Міжнародного кримінального суду¹⁹. Пункт «і» ч. 2 цієї самої статті визначає: «насильницьке зникнення осіб» означає арешт, затримання або викрадення осіб державою чи політичною організацією або з їхнього дозволу, за їхньої підтримки чи за їхньою мовчазною згодою з подальшою відмовою визнати таке позбавлення волі або повідомити про долю чи місце перебування цих осіб, щоб залишити їх без законодавчого захисту протягом тривалого періоду часу.

Абсолютна заборона вчинення насильницьких зникнень навіть під час надзвичайних ситуацій за жодних умов закріплена в п. 13b Зауважень загального порядку № 29 Комітету ООН із прав людини.

Хоча в договорах з міжнародного гуманітарного права термін «насильницькі зникнення» не застосовується, їхня заборона впливає із багатьох норм міжнародного гуманітарного права і вважається звичаєм міжнародного права²⁰. Водночас необхідно розрізняти терміни «насильницькі зникнення» та «свавільні затримання».

Відповідно до Резолюції 47/33 Генеральної Асамблеї ООН від 18 грудня 1992 року «Декларація про захист усіх осіб від насильницького зникнення», насильницькі зникнення визначаються таким чином: [випадки, коли] людей арештовують, затримують чи викрадають проти їхньої волі чи якимось іншим чином позбавляють волі посадові особи різних ланок чи рівнів уряду, організовані групи чи приватні особи, які діють за його прямої чи непрямої підтримки, з його дозволу чи згоди, з наступною відмовою повідомити про долю чи місце перебування таких осіб або визнати позбавлення їх волі, що ставить цих осіб поза захистом закону. Згідно з ч. 1 ст. 6 Декларації, жодний наказ чи розпорядження будь-якого державного, громадянського, військового чи іншого органу не можуть бути виправданням насильницького зникнення, а будь-яка особа, яка одержала такий наказ чи таке розпорядження, має право і не зобов'язана підкорятися їм²¹.

Відповідно до Міжнародної конвенції про захист усіх осіб від насильницьких зникнень (надалі — Конвенція)²², **насильницьким зникненням** вважається арешт, затримання, викрадення чи позбавлення волі в будь-якій іншій формі представниками держави чи особами або групами осіб, які діють з дозво-

19 Римський статут Міжнародного кримінального суду: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text

20 Норма 98 Customary International Humanitarian Law, Cambridge University Press, 2005, том II, глава 32, розділ К.

21 Резолюція 47/33 Генеральної Асамблеї ООН від 18 грудня 1992 року «Декларація про захист усіх осіб від насильницького зникнення»: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_225#Text

22 Міжнародна конвенція про захист усіх осіб від насильницьких зникнень: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text

лу, за підтримки чи за згодою держави, з подальшою відмовою визнати факт позбавлення волі або приховуванням даних про долю чи місцезнаходження зниклої особи, внаслідок чого цю особу залишено без захисту закону.

Відповідно до Резолюції Генеральної Асамблеї ООН № 60/148 від 21 лютого 2006 року, тривале тримання під вартою без зв'язку із зовнішнім світом²³ («тримання під вартою інкомунікадо», мовою оригіналу – *incommunicado detention*) може призводити до катування та інших видів жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання і може саме по собі бути різновидом такого поводження. Своєю чергою, **свавільним затриманням**, згідно з пп. 10–12 та 23 Зауважень загального порядку № 35 Комітету ООН із прав людини, є обмеження свободи, яке відбувається поза рамками визнаних державою законів або міжнародних стандартів. «Свавільність» затримання означає недоречність, несправедливість, брак передбачуваності та належної правової процедури, а також відсутність розумності, необхідності і пропорційності²⁴.

Свавільне затримання є, по суті, ширшим поняттям, що охоплює весь обсяг дій щодо позбавлення свободи особи, яке не має під собою правових підстав, та подальшого тримання такої особи у стихійних або спеціальних місцях несвободи. Дії, які становлять свавільне затримання, можуть також у подальшому бути кваліфіковані як насильницьке зникнення, якщо таке затримання не визнається стороною, яка його здійснила.

На думку Робочої групи ООН зі свавільних затримань²⁵, позбавлення волі є свавільним, якщо справа підпадає під одну з таких п'яти категорій.

Категорія I: коли явно неможливо послатися на будь-яку правову підставу, що виправдовує позбавлення волі (наприклад, коли особу тримають під вартою після відбуття терміну покарання або незважаючи на застосований до неї закон про амністію).

Категорія II: якщо позбавлення волі є наслідком здійснення прав або свобод, гарантованих статтями 7, 13, 14, 18, 19, 20 і 21 Загальної декларації прав людини та, якщо це стосується держав-учасниць, статті 12, 18, 19, 21, 22, 25, 26 і 27 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права.

Категорія III: коли повне або часткове недотримання міжнародних норм, що стосуються права на справедливий суд, викладених у Загальній декларації прав людини та у відповідних міжнародних документах, ухвалених відповід-

23 Міжнародна конвенція про захист усіх осіб від насильницьких зникнень: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text

24 У деяких джерелах має назву «тримання під вартою в режимі інкомунікадо» (*incommunicado*).

25 Комітет по правам человека ООН / Замечание общего порядка № 35: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G14/244/53/PDF/G1424453.pdf?OpenElement>

ними державами, є настільки серйозним, щоб надати позбавленню волі свавільного характеру.

Категорія IV: коли шукачів притулку, іммігрантів або біженців піддають тривалому адміністративному ув'язненню без можливості адміністративного чи судового перегляду або захисту.

Категорія V: коли позбавлення волі є порушенням міжнародного права з причини дискримінації за ознакою: народження; національного, етнічного чи соціального походження; мови; релігії; економічного стану; політичної чи іншої позиції; статі; сексуальної орієнтації; або інвалідності чи іншого статусу, і яка спрямована на ігнорування рівності прав людини або може призвести до того.

Оскільки українське законодавство не передбачає окремої категорії осіб, постраждалих від насильницьких зникнень, варто розглянути дві категорії, до яких можуть належати такі постраждалі. У національному законодавстві існують також статуси «**особи, зниклої безвісти**» та «**особи, зниклої безвісти за особливих обставин**», які потрібно розрізняти. Згідно з частиною 1 статті 1 Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин»²⁶:

особа, зникла безвісти — фізична особа, стосовно якої немає відомостей про її місцеперебування на момент подання заявником заяви про її розшук;

особа, зникла безвісти за особливих обставин — особа, зникла безвісти у зв'язку зі збройним конфліктом, воєнними діями, тимчасовою окупацією частини території України, надзвичайними ситуаціями природного чи техногенного характеру.

Друга категорія найбільш повно відображає характеристики цивільної особи, що стала жертвою насильницьких зникнень або свавільних затримань в межах збройного конфлікту.

Відповідно до ст. 4 Закону особа набуває статусу такої, що зникла безвісти за особливих обставин, з моменту внесення про неї відомостей, що містяться у заяві про факт зникнення, до **Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин**. Іноземець чи особа без громадянства, яка зникла на території України, набуває правового статусу особи, зниклої безвісти за особливих обставин, якщо така особа перебувала на території України на законних підставах. Заява про розшук особи, зниклої безвісти за особливих обставин, може бути подана родичем такої особи, представником військового формування, органом державної влади, органом місцевого самоврядування, громадським об'єднанням або будь-якою іншою особою, якій стало відомо про зникнення.

26 About arbitrary detention / Working Group on Arbitrary Detention: <https://www.ohchr.org/en/about-arbitrary-detention>

Міжнародні та регіональні механізми захисту прав людини, а також моніторингові місії та комісії, до яких можна надати інформацію про факт насильницького зникнення або свавільного затримання цивільних осіб

■ Міжнародний кримінальний суд (МКС)

МКС може розглядати справи щодо притягнення окремих осіб до кримінальної відповідальності за вчинення таких злочинів: геноцид (дії, направлені на знищення певної групи за національною, релігійною, етнічною чи расовою ознакою); злочини проти людяності (до яких, відповідно до статті 7 Римського статуту, відносяться і **насильницькі зникнення**); воєнні злочини (істотне порушення законів та звичаїв війни); злочин агресії (планування, підготовка, ініціювання або здійснення акту агресії, тобто застосування збройної сили державою проти суверенітету, територіальної недоторканності чи політичної незалежності іншої держави).

Юрисдикція МКС поширюється на держави, які ратифікували Римський статут або визнали юрисдикцію цього суду. Україна подала дві декларації щодо визнання юрисдикції МКС (щодо ймовірних злочинів, скоєних на території України з 21 листопада 2013 року по 22 лютого 2014 року, а також щодо продовження юрисдикції МКС на невизначений строк, стосовно подальших подій, пов'язаних зі збройною агресією Росії проти України). Незважаючи на те, що Росія не ратифікувала Римський статут, її представників можна притягнути до відповідальності, адже юрисдикція МКС поширюється на всю міжнародно-визнану територію України, включаючи тимчасово окуповані території.

До того ж, у потерпілих від насильницьких зникнень та свавільних затримань є можливість подати індивідуальну заяву до Секції участі потерпілих та відшкодування МКС, виклавши факти про порушення та наслідки, до яких воно призвело.

■ Робоча група ООН з насильницьких або недобровільних зникнень

Одним із головних завдань Робочої групи є допомога сім'ям у визначенні долі або місця перебування членів їхніх сімей, які, за повідомленнями, зникли безвісти. У цьому гуманітарному аспекті Робоча група слугує каналом зв'язку між членами сімей жертв насильницького зникнення та іншими джерелами, які повідомляють про випадки зникнення, і зацікавленими урядами.

Щоб досягти цього, Група: отримує, розглядає та передає урядам звіти про насильницькі зникнення, подані родичами зниклих осіб або правозахис-

ними організаціями, які діють від їхнього імені; просить уряди провести розслідування та повідомити Робочу групу про результати; запитує про зміни та доповнення інформації, отриманої у відповідь на свої запити на періодичній основі; виконує превентивну роль, допомагаючи державам у подоланні перешкод до реалізації Декларації про захист усіх осіб від насильницьких зникнень. Це робиться як під час візитів до країн, так і через надання консультаційних послуг за запитом²⁷.

Робоча група також взаємодіє з регіональними правозахисними механізмами для того, щоб спільно укріплювати регіональну та національну політику й інституційні рамки для боротьби з насильницькими та недобровільними зникненнями і розширити підтримку сімей та їхніх рідних.

Робоча група співпрацює з регіональними механізмами захисту прав людини, а також із міжнародними механізмами, такими як місії зі встановлення фактів і комісії з розслідування ООН в області прав людини, а також із Міжнародним Кримінальним судом. Експерти робочої групи також напряду взаємодіють з національними механізмами, які проводять розслідування випадків насильницьких зникнень та/або розшук постраждалих²⁸.

■ Комітет ООН з насильницьких або недобровільних зникнень

До повноважень Комітету входить: розгляд доповідей держав-учасників про заходи, ухвалені ними для виконання їхніх зобов'язань відповідно до Конвенції; надсилання державам запитів на ухвалення термінових заходів, зокрема тимчасових заходів для пошуку та захисту зниклих осіб; отримання та розгляд повідомлень від осіб, які стверджують, що вони є жертвами порушення державою-учасником положення Конвенції; отримання та розгляд повідомлень, у яких одна держава-учасник повідомляє про порушення зобов'язань іншої держави-учасника відповідно до Конвенції; візити до будь-якої держави-учасника після консультації з відповідною державою, у разі отримання інформації, яка вказує на те, що ця держава допускає серйозні порушення положення Конвенції.

Мандат Комітету певним чином перетинається з мандатом Робочої групи, однак ключовою відмінністю є те, що Комітет може втручатися тільки в ситуації, що стосуються держав, які ратифікували Конвенцію, при цьому Робоча група може розглядати ситуації у всіх країнах. До того ж, Комітет може розглянути

27 Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти» та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення правового регулювання суспільних відносин, пов'язаних із набуттям статусу осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» від 14.04.2022 р. № 2191-IX [1] внесено зміни до Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти» від 12.07.2018 р. № 2505-VIII.

28 Working Group on Enforced or Involuntary Disappearances / United Nations Human Rights: <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/wg-disappearances>

тільки випадки зникнень, що виникли після вступу в силу Конвенції 23 грудня 2010 року, а Робоча група може розглянути і випадки, що виникли раніше²⁹.

Оскільки Російська Федерація не ратифікувала Конвенцію, до розгляду Комітету можуть потрапляти лише випадки ймовірних насильницьких або недобровільних зникнень, що були здійснені за участі держави-підписанта, тобто України.

■ Робоча група ООН з питань свавільних затримань

Робоча група має мандат на розслідування випадків позбавлення волі, накладених свавільно або всупереч міжнародним стандартам, викладеним у Загальній декларації прав людини, або міжнародно-правовим документом, прийнятим відповідними державами.

Робоча група розслідує передбачувані випадки свавільного затримання, надсилаючи термінові звернення та повідомлення урядам відповідних держав, щоб отримати пояснення за цими випадками та/або привернути їхню увагу³⁰. Робоча група також розглядає індивідуальні скарги відповідно до своєї звичайної процедури повідомлень, що призводить до ухвалення висновків щодо свавільності затримання. Крім того, Робоча група відвідує країни для оцінки ситуації з позбавленням волі в країні³¹.

■ Європейський Суд з прав людини

Певним чином викрадення цивільних активних громадян підпадає і під дію Європейської Конвенції, і відповідно, може стати предметом розгляду Європейського суду з прав людини (далі — ЄСПЛ).

Зокрема, викрадення українських громадян на новоокупованих територіях та подальше позбавлення їх волі і тримання, а крім того переміщення до місць несвободи на окуповані території, а також до Росії, можуть становити:

- порушення статті 2 (порушення права на життя, у разі, якщо особа у подальшому знайдена мертвою);
- порушення статті 3 (порушення права на абсолютну заборону катувань та жорстокого поводження — може бути застосована як у разі застосування фізичного або психологічного насильства над викраденими, так і у разі

29 About enforced disappearance / Working Group on Enforced or Involuntary Disappearances / United Nations Human Rights: <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/wg-disappearances/about-enforced-disappearance>

30 About enforced disappearance / Working Group on Enforced or Involuntary Disappearances / United Nations Human Rights: <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/wg-disappearances/about-enforced-disappearance>

31 About the mandate / Working Group on Arbitrary Detention / United Nations Human Rights: <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/wg-arbitrary-detention>

- поганих умов утримання, а також заявниками можуть виступати родичі зниклих, якщо вони не мають інформації про долю близької людини);
- порушення статті 5 (порушення права на свободу, яке включає в себе як відсутність правових підстав для затримання цивільних громадян, так і відсутність належної процедури перегляду умов продовження такого затримання і неповідомлення самих осіб та їхніх родичів про правовий статус затриманої особи, та інше);
 - порушення статті 6 (якщо активного громадянина було свавільно затримано та у подальшому до нього застосовано процедури кримінального судочинства, як-от висунення підозри, обвинувачення, передання в суд матеріалів щодо обвинувачення особи у вчиненні кримінально караного діяння та порушення процесуальних прав та гарантій для такої особи);
 - порушення статті 8 Конвенції (може застосовуватися майже у кожному випадку насильницьких зникнень та свавільних затримань, адже право на приватне та сімейне життя, як і право на захист листування та охорону приватності часто порушується представниками окупаційної влади, які примусово переглядають зміст мобільних телефонів, конфіскують їх, а також руйнують нормальне життя родинам, які після викрадення близької людини змушені страждати, не усвідомлюючи, чи живий їхній родич, а у разі, якщо є інформація про місцеперебування людини – не мають можливості отримати доступ до спілкування з батьками та дітьми, подружжям, партнерами та іншими родичами).

До того ж, на розгляді Суду перебуває декілька міждержавних заяв України проти Росії стосовно подій щодо окупації Криму, дій на Сході України, збиття літака рейсу Малайзійських авіаліній МН17 (заява подана спільно з Нідерландами), а також подій, що відбувалися на території України після повномасштабного вторгнення.

Однак треба зважати на те, що 15 березня 2022 року Парламентська Асамблея Ради Європи прийняла резолюцію, якою ухвалила висновок про те, що Росію необхідно виключити з Ради Європи через її агресію в Україні³².

У той самий день Росія оголосила про нібито ухвалене нею самостійно рішення про початок процесу виходу з Ради та, як наслідок, денонсації Європейської конвенції з прав людини, який завершився 16 вересня 2022 року. 22 березня 2022 року пленарне засідання Європейського суду з прав людини ухвалило резолюцію, в якій містились роз'яснення, що ЄСПЛ має юрисдикцію проти Російської Федерації стосовно подій, які мали місце до 16 вересня 2022 року включно. Розгляд заяв проти РФ, які вже були зареєстровані Судом, було

32 Complaints and urgent appeals / Working Group on Arbitrary Detention / United Nations Human Rights: <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/wg-arbitrary-detention/complaints-and-urgent-appeals>

поновлено³³. Навіть після остаточного виключення РФ з юрисдикції Європейського Суду, останній все одно продовжив виносити рішення щодо заяв проти Росії, зокрема, останнє рішення на момент виходу цього звіту було винесене 8 червня 2023 року³⁴.

Таким чином, активні громадяни та члени їхніх родин, які встигли подати заяву до 16 січня 2023 року (4 місяці з моменту припинення юрисдикції ЄСПЛ над справами проти РФ) та які отримали повідомлення від Суду щодо реєстрації їхніх заяв, можуть очікувати на подальший розгляд справ. Треба мати на увазі, що Росія внаслідок виключення з юрисдикції Суду не зобов'язана виконувати дані рішення, однак вони можуть стати правовими прецедентами, які перебуватимуть на контролі Кабінету Міністрів РЄ до того часу, коли з якихось причин Росія або її спадкоємиця подасть заяву про приєднання до Ради Європи і повернення до системи захисту прав людини на європейському рівні.

■ Незалежна міжнародна слідча комісія ООН щодо розслідування подій в Україні

Комісія була створена відповідно до резолюції Ради з прав людини ООН від 4 березня 2022 року. Вона має мандат:

1. розслідувати всі ймовірні порушення та зловживання правами людини та порушення міжнародного гуманітарного права, а також пов'язані злочини в контексті агресії проти України з боку Російської Федерації, а також встановити факти, обставини та першопричини будь-яких таких порушень та зловживань;
2. збирати, консолідувати й аналізувати докази таких порушень і зловживань, зокрема їхні гендерні аспекти, а також систематично записувати та зберігати всю інформацію, документацію та докази, включаючи інтерв'ю, свідчення свідків і судово-медичні матеріали, відповідно до стандартів міжнародного права, з огляду на будь-які майбутні судові процеси;
3. документувати та перевіряти відповідну інформацію та докази, зокрема за допомогою взаємодії на місцях, а також співпрацювати з судовими та іншими установами, якщо це необхідно;
4. встановлювати, де це можливо, фізичних та юридичних осіб, відповідальних за порушення чи зловживання правами людини чи порушення

33 Consequences of the Russian Federation's aggression against Ukraine / Parliamentary Assembly: <http://surl.li/ijgfz>

34 Resolution of the European Court of Human Rights on the consequences of the cessation of membership of the Russian Federation to the Council of Europe in light of Article 58 of the European Convention on Human Rights: https://echr.coe.int/Documents/Resolution_ECHR_cessation_membership_Russia_CoE_ENG.pdf

міжнародного гуманітарного права, або інші пов'язані з цим злочини в Україні, щоб забезпечити притягнення винних до відповідальності;

- 5.** надавати рекомендації, зокрема щодо заходів притягнення до відповідальності, щоб припинити безкарність та забезпечити притягнення до відповідальності, зокрема у відповідних випадках індивідуальної кримінальної відповідальності та доступу до правосуддя для потерпілих³⁵.

Окрім загального мандату, Слідча комісія отримала спеціальне доручення з розслідування подій на території Київської, Чернігівської, Харківської та Сумської областей наприкінці лютого та в березні 2022 року³⁶.

■ Моніторингова місія ООН з прав людини в Україні

Моніторингова місія ООН була направлена в Україну у 2014 році і відповідно до мандату її основні завдання такі:

a) проводить моніторинг ситуації із правами людини в країні з особливою увагою на Автономну Республіку Крим, східні і південні регіони України, а також подає регулярні, точні і публічні звіти Верховному комісару про становище у галузі прав людини та проблеми, а також ризики, що виникають;

b) вносить рекомендації відповідним органам влади України щодо конкретних подальших дій, ООН і міжнародному співтовариству стосовно дій щодо вирішення проблем у галузі прав людини, запобігання порушенням прав людини та зниження ризиків, що виникають;

c) встановлює факти та обставини і проводить співставлення заяв щодо порушень прав людини, які були вчинені у ході антиурядових демонстрацій, і застосування у зв'язку з ними насильства, що відбувалося у період між листопадом 2013 року та березнем 2014 року;

d) встановлює факти та обставини, пов'язані з потенційними порушеннями прав людини, що можуть мати місце під час діяльності місії³⁷.

Із часом мандат Місії був розширений і тепер охоплює події, які відбулись після березня 2014 року з відкритою датою закінчення збору інформації.

35 European Court of Human Rights / Document Collection: Judgments or Decisions: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22respondent%22:%5B%22RUS%22%5D,%22documentcollectionid%22:%5B%22JUDGMENTS%22,%22DECISIONS%22%5D%7D>

36 Резолюція, прийнята Советом по правам человека 4 марта 2022 года / Генеральная Ассамблея Организации Объединенных Наций: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G22/277/46/PDF/G2227746.pdf?OpenElement>

37 Резолюция, принятая Советом по правам человека 12 мая 2022 года / Генеральная Ассамблея Организации Объединенных Наций: <https://undocs.org/Home/Mobile?FinalSymbol=A%2FHRC%2FRES%2FS-34%2F18&Language=E&DeviceType=Desktop&LangRequested=False>

■ Міжнародна комісія з питань зниклих безвісти осіб

Міжнародна комісія з питань зниклих безвісти (МКЗБ) — це міжурядова організація, яка допомагає з пошуком зниклих безвісти осіб. Її засновниками є уряди різних країн, зокрема Нідерландів, Німеччини, Великобританії та інших. Організація працює у країнах, де відбуваються збройні конфлікти, порушуються права людини, стаються стихійні лиха, діє організована злочинність, проходять міграції тощо. Основна місія організації — ідентифікація загиблих та знайдених у масових похованнях людських останків. Також комісія може долучатися до пошуку зниклих безвісти осіб, якщо у неї є запрошення від державних інституцій. МКЗБ, як і будь-яка інша міжнародна організація, представлена в Україні, працює з різними мандатами та проектами. Комісія має на меті посилити наявні механізми та покращити ефективність роботи державних органів, які розшукують зниклих безвісти³⁸. Родичі осіб, які зникли під час особливих обставин, можуть внести дані про безвісти зниклу особу до бази даних МКЗБ та здати зразок ДНК для подальшої обробки та зберігання. Також можна передати Комісії інформацію про місце масового поховання.

■ Національна рамка регулювання обліку цивільних осіб, що стали жертвами насильницьких зникнень або свавільних затримань

17 червня 2015 року Україна приєдналася до Міжнародної конвенції про захист усіх осіб від насильницьких зникнень і зобов'язана дотримуватися її положень. Ратифікація даної Конвенції призвела до ряду певних змін у законодавстві, зокрема, до додавання спеціалізованої статті 146-1 Кримінального кодексу України «Насильницьке зникнення», яка визначає відповідальність за арешт, затримання, викрадення або позбавлення волі людини в будь-якій іншій формі, вчинене представником держави, в тому числі іноземної, з подальшою відмовою визнати факт такого арешту, затримання, викрадення або позбавлення волі людини в будь-якій іншій формі або приховуванням даних про долю такої людини чи місце перебування, а також за видання наказу або розпорядження на вчинення таких дій, або невжиття керівником заходів для зупинення таких дій, вчинених його підлеглими.

Щодо насильницьких зникнень, вчинених в межах збройного конфлікту, застосовується стаття 438 Кримінального кодексу України щодо порушення законів і звичаїв війни.

38 УГОДА між Урядом України та Управлінням Верховного комісара ООН з прав людини про розміщення короткотермінової моніторингової місії ООН з прав людини в Україні: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-14#Text

■ Національне Інформаційне Бюро

Після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну, відповідно до вимог міжнародного гуманітарного права, в Україні було ухвалене рішення від 17 березня 2022 року³⁹ про наділення державного підприємства «Український національний центр розбудови миру» (далі – державне підприємство), яке належить до сфери управління Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій, функціями Національного інформаційного бюро (НІБ) відповідно до Женевської конвенції про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 року. НІБ діє відповідно до міжнародно-гуманітарного права, зокрема ст. 122 Женевської Конвенції про поводження з військовополоненими (III) та ст. 136 Женевської Конвенції про захист цивільного населення під час війни (IV). Ключовою метою діяльності цього органу є збір – усіма можливими способами – та узагальнення даних про військовополонених, загиблих, зниклих безвісті, незаконно затриманих окупантами, у тому числі – **і з-поміж мирного населення** з обох сторін воєнних дій⁴⁰. НІБ, відповідно до мандату, є органом, що відповідає за взаємодію та регулярний обмін інформацією з Міжнародним Комітетом Червоного Хреста, зокрема з питань стосовно цивільних, щодо яких є інформація про те, що вони могли стати жертвами насильницьких зникнень або свавільних затримань.

■ Уповноважений з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин

20 травня 2022 року Кабінет Міністрів України на своєму засіданні призначив Олега Котенка Уповноваженим з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин (далі – Уповноважений). Уповноважений є посадовою особою Мінреінтеграції, на яку покладено обов'язки щодо координації розшуку зниклих та вирішення інших пов'язаних з цим питань відповідно до Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин», зокрема стосовно отримання інформації (включаючи персональні дані) щодо зниклих за особливих обставин, обміну такою інформацією між різними органами влади, організації пошукових заходів, а також вжиття заходів для надання близьким родичам та/або членам сім'ї осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, необхідної інформації щодо звіту про ідентифікацію або результати розслідування зникнення особи⁴¹.

39 Еліна Суліма. Пошук зниклих: як подати зразки ДНК до лабораторії в Гаазі і чим займається Міжнародна комісія з питань зниклих безвісти / Центр прав людини ZMINA, 31.05.2023: <https://zmina.info/instructions/na-sajti-czentru-onlajn-zapytiv-zapovnyty-formu-pro-znyklu-osobu-mozhe-bud-hto-yak-rodych-tak-i-znajomyj-predstavnyk-vid-mkzb/>

40 Рішення Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій: <https://minre.gov.ua/informacziya/nacjonalne-informacziyne-byuro/>

41 Розпорядження Кабміну «Про визначення державного підприємства, яке виконує функції Національного інформаційного бюро»: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2022-%D1%80#Text>

■ Уповноважений Верховної Ради України з прав людини

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини — посадова особа, яка проводить парламентський контроль за додержанням конституційних прав та свобод людини і громадянина на захист прав кожного на території України і в межах її юрисдикції на постійній основі; до цих прав входить і право на свободу, що порушується у випадках викрадення цивільних громадян⁴². Зокрема, саме Уповноважений веде комунікацію з Тетяною Москальковою — Уповноваженою з прав людини в РФ, у встановленому порядку обмінюючись інформацією щодо осіб, яких тримають у місцях несвободи, або місцезнаходження яких не встановлене. Також Уповноважений 13 січня 2023 року особисто передав Москальковій перший список цивільних українських заручників на зустрічі в Анкарі (Туреччина). Список включав імена двох тисяч людей, які увійшли до списку за віковим критерієм 65+, та які мають суттєві хвороби⁴³.

■ Робоча група щодо питань цивільних заручників у Координаційному штабі з питань поводження з військовополоненими

У травні 2023 року Уповноважений ВР з прав людини повідомив, що у Координаційному штабі створено окрему робочу групу, яка опікується питаннями цивільних заручників, її очолив представник уповноваженого з прав людини Олександр Кононенко. Загалом за період роботи штабу до України вдалося повернути 2279 громадян, з них 142 цивільних, і комунікація з російською стороною з цього приводу продовжується⁴⁴. На даний момент ZMINA не має достатньо інформації щодо діяльності даної групи.

■ Об'єднаний центр з координації пошуку та звільнення незаконно позбавлених волі осіб внаслідок агресії проти України

Координується Службою безпеки України, до основних обов'язків центру входить: звільнення полонених оборонців України, звільнення цивільних осіб, які незаконно позбавлені волі внаслідок агресії проти України, повернення незаконно депортованих дітей та дорослих осіб, які утримуються під владою держави-агресора (її окупаційних сил чи окупаційних адміністрацій), репатріація тіл (останків) осіб, загиблих (померлих) у зв'язку із збройною агресією проти України.

42 Кабмін призначив Уповноваженого з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, 21.05.2022: <https://minre.gov.ua/2022/05/21/kabmin-pryznachyv-upovnovazhenogo-z-pytan-osib-znyklyh-bezvisty-za-osoblyvyh-obstavyn/>

43 Закон України «Про уповноваженого України з прав людини»: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97-%D0%B2%D1%80#Text>

44 Понад 20 тисяч українських цивільних заручників утримує РФ — Лубінець / Радіо Свобода, 04.05.2023: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-ponad-20-tysyach-ukrajinskyh-cyvilnyh-zaruchnykiv-u-rosiji-lubinec/32396367.html>

■ Міністерство внутрішніх справ України

У 2022 році було створено⁴⁵ і з 2 травня 2023 року запущено Єдиний реєстр осіб, зниклих безвісти за особливих обставин⁴⁶ — це електронна база даних, призначена для зберігання, захисту, обробки, використання і поширення інформації про осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, про їхні невпізнані останки, про наявність чи відсутність рішення суду щодо визнання осіб, зниклих безвісти, безвісно відсутніми або оголошення померлими, а також інших даних, що використовуються для забезпечення обліку осіб, зниклих безвісти, з метою їх розшуку. Держателем Реєстру є Міністерство внутрішніх справ України. До наповнення Реєстру інформацією долучаються Національна поліція України, Служба безпеки України, Національна гвардія України, Уповноважений з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, Міністерство оборони України, Міністерство охорони здоров'я України, Офіс Генерального прокурора, Державна міграційна служба України, Департамент з питань виконання кримінальних покарань, міжрегіональні управління з питань виконання кримінальних покарань Міністерства юстиції, уповноважені органи з питань пробації, Державна судова адміністрація України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Міністерство розвитку громад та територій України, Державна прикордонна служба України, Експертна служба Міністерства внутрішніх справ України, місцеві органи виконавчої влади.

На нашу думку, проблематичним є те, що у даному Реєстрі обліковуються як військові, які зникли під час виконання бойових завдань, або щодо яких є непідтверджена інформація щодо поранення або смерті, але ані пораненого, ані тіла загиблого немає, так і цивільні особи, які зникли після обстрілу населеного пункту, або зв'язок з якими був втрачений, оскільки місце їх перебування опинилось під окупацією, або якщо немає підтверджених даних про їхню загибель або перебування у місцях несвободи. Також до реєстру включаються всі випадки, коли з людиною (військовою або цивільною) втрачено зв'язок і є підстави вважати її зниклою внаслідок надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру. До цього реєстру включені і цивільні особи, які стали жертвами насильницьких викрадень або свавільних затримань, однак окремої бази, що обліковує такі випадки, немає.

45 Понад 20 тисяч українських цивільних заручників утримує РФ — Лубінець / Радіо Свобода, 04.05.2023: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-ponad-20-tysyach-ukrajinskyh-cyvilnyh-zaruchnykiv-u-rosiji-lubinec/32396367.html>

46 Положення про Єдиний реєстр осіб, зниклих безвісти за особливих обставин: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0998-22#n14>

ЗАГАЛЬНА СИТУАЦІЯ З НАСИЛЬНИЦЬКИМИ ЗНИКНЕННЯМИ ТА СВАВІЛЬНИМИ ЗАТРИМАННЯМИ АКТИВНИХ ГРОМАДЯН З ПОЧАТКУ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ



2.1. Оцінка кількості осіб, які могли стати жертвами насильницьких зникнень чи свавільних затримань, та цілей таких порушень з боку представників РФ на окупованих територіях

Насильницькі зникнення та свавільні затримання широко застосовуються Російською Федерацією як один із методів ведення війни, спрямований на цивільне населення: він має на меті придушити опір та будь-які спроби протесту проти окупації як такої, та подальших дій окупаційної влади. Окупанти використовують поряд із насильницькими зникненнями та свавільними затриманнями також і тортури, жорстоке поводження, депортації та насильницьке переміщення цивільних мешканців, як дорослих, так і дітей⁴⁷.

Надалі тисячі цивільних, яких тримають як на тимчасово окупованій території України, так і на території Росії, виступають свого роду заручниками та предметом для шантажу та додаткового тиску з боку РФ.

За даними Моніторингової місії ООН, за період з 24 лютого 2022 року до 24 березня 2023 року було зафіксовано 621 випадок насильницьких зникнень і свавільних затримань цивільних осіб Збройними силами Російської Федерації⁴⁸.

За даними, наведеними у Щорічній доповіді Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини Дмитра Лубінця за 2022 рік⁴⁹, станом на кінець 2022 року Координаційним штабом з питань поводження з військовополоненими та іншими компетентними органами зафіксовано понад 18,4 тисяч громадян, які зникли безвісти за особливих обставин, серед яких 921 цивільна особа, затримання яких підтверджено Міжнародним Комітетом Червоного Хреста (цивільні заручники) під час окупації Донецької, Запорізької, Київської, Луганської, Сумської, Харківської та Херсонської областей.

Представники українського громадянського суспільства також ведуть підрахунки кількості цивільних заручників, які були викрадені, починаючи з

47 У МВС запрацював Єдиний реєстр осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, — Леонід Тимченко / Портал МВС, 02.05.2023: <https://mvs.gov.ua/news/u-mvs-zapraciuvav-jedinii-rejestr-osib-zniklix-bezvisti-za-osoblivix-obstavin-leonid-timcenko>

48 Детальніше про випадки катувань та жорстокого поводження, депортацій див. інші дослідження Центру прав людини ZMINA: Катування та жорстоке поводження з цивільним населенням на українських територіях, які перебували під російською окупацією (на прикладі Київської, Харківської та Херсонської областей): аналітичний звіт / Б. Петруньок, О. Гнатюк, Т. Печончик; Центр прав людини ZMINA. — Київ, 2023. — 64 с.: https://zmina.ua/wp-content/uploads/sites/2/2023/04/torture_ukr_web.pdf; Депортація громадян України на територію РФ: ознаки та контекст: <https://zmina.ua/publication/deportacziya-gromadyan-ukrayiny-na-terytoriyu-rf-oznaky-ta-kontekst/>; Примусове переміщення та депортація до РФ дітей із тимчасово окупованих територій України: <https://zmina.ua/publication/prymusove-peremishhennya-ta-deportacziya-do-rf-ditej-iz-tymchasovo-okupovanyh-terytorij-ukrayiny/>

49 Управління ООН з прав людини в Україні презентувало доповіді щодо поводження з військовополоненими та загальної ситуації з правами людини в Україні / Організація Об'єднаних Націй — Україна, 24.03.2023: <http://surl.li/fuukc>

24 лютого 2022 року. За різними оцінками, йдеться про тисячі осіб. Так, зокрема координаторка Медійної ініціативи за права людини (громадської організації, що разом з іншою 31 громадською організацією та 4 незалежними експертами й експертками входить до Коаліції «Україна. П'ята ранку») Ольга Решетилова станом на січень 2023 року оцінює кількість цивільних заручників у декілька тисяч людей. Проте точної цифри немає, адже на окупованих територіях насильницьке зникнення — це нескінченний процес. Принаймні за даними МІПЛ з північних регіонів вивезено десь близько тисячі громадян України — це Київська, Сумська, Чернігівська області⁵⁰.

Варто зазначити, що і міжнародні організації, і органи державної влади, і громадські організації сходяться у тому, що ці цифри є лише мінімальними оцінками. Точну кількість загиблих та поранених, а також насильницьки зниклих громадян та тих, кого було примусово переміщено на тимчасово окуповані території або депортовано до Росії, неможливо оцінити через брак доступу до цих територій. Навіть після деокупації території цей процес продовжує бути ускладненим, зважаючи на кількість випадків порушень прав людини з боку російської сторони та необхідність застосування систематичного підходу для збору доказів у даних справах.

Представники окупаційної влади активно застосовують терор проти активних громадян, щоб залякати і «спонукати» до співпраці, а також придушити громадянський опір на тимчасово окупованих територіях, так само як і створити ілюзію контрольованості ситуації з боку російських правоохоронних органів та проведення судових процесів над цивільними українцями, яких звинувачують у міжнародному тероризмі, диверсіях та інших діях, спрямованих проти окупаційної влади.

Протягом 2022 та першої половини 2023 року ZMINA збрала та зафіксувала за відкритими джерелами принаймні 562 випадки викрадень активних громадян, включаючи громадських активістів, волонтерів, журналістів, посадових осіб та службовців місцевого самоврядування, освітян, релігійних діячів, діячів культури, а також родичів активних громадян; ці зникнення і затримання відбулися на території 9 регіонів України, які були або залишаються окупованими Російською Федерацією після широкомасштабного вторгнення на територію України з 24 лютого 2022 року; включені також випадки, коли люди були звільнені, знайдені мертвими або залишаються зниклими. Також було проведено 52 інтерв'ю з жертвами та свідками викрадень або тримання викрадених у місцях несвободи, а також із родичами осіб, яких досі тримають у місцях несвободи.

50 Доповідь про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні у 2022 році / Уповноважений ВР України з прав людини: <https://ombudsman.gov.ua/report-2022/images/documents/annual-report-2022.pdf>

Саме активні громадяни як категорія потрапили під найбільший ризик викрадення або незаконного затримання представниками окупаційної адміністрації та подальшого тримання у місцях несвободи, а також можливості застосування тортур, оскільки високий рівень самоорганізації українського суспільства, а також міцні горизонтальні зв'язки між мешканцями громад окупанти сприймають як загрозу нав'язаному ними способу впорядкування життя у окупованих населених пунктах.

До того ж, на підставі зібраного матеріалу можна зробити висновок, що однією з цілей викрадень активних проукраїнських громадян представниками окупаційної влади було намагання зруйнувати структуру локальних громад: найперше відбувалась певна атака на горизонтальні зв'язки між членами громад та намагання дезорганізувати спротив окупації. По-друге, в такий спосіб росіяни намагались полегшити встановлення окупаційних адміністрацій, замінивши ними законні органи державної влади та місцевого самоврядування.

З іншого боку, представники Російської Федерації хочуть, щоб родичі зниклих виходили на масові протести, блокуючи вулиці та дороги. Ми фіксуємо факти з відкритих джерел інформації, що з російської сторони постійно ведеться робота щодо того, щоб громадяни України робили все, аби унеможливити нормальне функціонування органів державної влади в Україні. Це може бути частиною стратегії РФ, яку вона реалізовує всередині нашої держави.

Ще однією ціллю викрадення активних громадян Російською Федерацією, на нашу думку, є намагання збільшити обмінний фонд чи так званий «банк обміну». На зайнятих російськими військами окупованих територіях проводяться масштабні «фільтраційні заходи». Жертвами окупантів найчастіше стають чоловіки призовного віку. Насамперед — ветерани АТО/ООС, колишні військові та правоохоронці, проукраїнські активісти. Їх найімовірніше планують обмінювати на російських військових, навіть за умови, якщо українці не брали участі у бойових діях 2022–2023 року чи раніше.

Принаймні четверо родичів викрадених активістів в Харківській та Херсонській області вказали на те, що вважають: затримали цивільних активістів та волонтерів російські війська, щоб «поповнювати обмінний фонд». Трьох із викрадених цивільних росіяни ідентифікували як військовополонених у соціальних мережах (родичі знайшли інформацію про затримання «військовополонених» у телеграм-каналах), і принаймні в одному випадку — інформацію про наявність у особи статусу військовополоненого було повідомлено Міжнародному Комітету Червоного Хреста⁵¹.

51 Крижева Т. Заручники як метод шантажу й тиску: чому складно визволяти цивільних з російського полону / Суспільне, 11.01.2023: <https://suspijne.media/356748-zarucniki-ak-metod-santazu-j-tisku-comu-skladno-vizvolati-civilnih-z-rosijskogo-polonu/>

Мусимо констатувати, що незважаючи на широкий спектр заборони вчиняти будь-які дії, спрямовані на незаконне позбавлення волі та тримання без зв'язку із зовнішнім світом, представники окупаційної влади ігнорують ці заборони та продовжують чинити системні порушення прав цивільного населення, зокрема викрадаючи, незаконно затримуючи активних громадян та тримаючи їх без жодного зв'язку з зовнішнім світом.

На підставі даних, що нам вдалося отримати від потерпілих та членів їхніх родин, російська сторона утримує цивільних активних громадян у декілька способів.

1. Без жодного правового статусу, що часто супроводжується відсутністю повідомлення родини про факт тримання в місцях несвободи. Цивільну особу можуть тримати місяцями без пред'явлення жодного обвинувачення, до того ж, ані вона сама не може сповістити про себе і своє перебування у місцях несвободи, ані родичі не можуть дізнатися про її місцезнаходження, це зазвичай супроводжується відсутністю інформації і у самих затриманих про його або її правовий статус.
2. Як «фігурантів» перевірки на причетність до «протидії спеціальній военній операції». Це не врегульований нормами кримінально-процесуального законодавства термін, однак незважаючи на те, що у особи відсутній правовий статус і як наслідок – у держави відсутні правові підстави для утримування особи у місцях несвободи – частина затриманих цивільних громадян перебуває у такому статусі.
3. Як підозрюваних, обвинувачених, підсудних за звинуваченням у вчиненні міжнародного тероризму, на територіях, що їх Росія визначає як частину своїх на підставі «проведених референдумів» – частині Херсонської, Запорізької областей, Автономній Республіці Крим, а також на територіях так званих утворень «Донецька народна республіка» та «Луганська народна республіка», крім того, і за межами цих територій, коли події, які інкримінуються викраденим або незаконно затриманим активістам, відбувались або до так званих «референдумів», або поза територіями, переліченими вище.
4. Як військовополонених (ігноруючи при цьому норми Женевських конвенцій щодо поводження з військовополоненими). Незважаючи на цілком цивільний характер дій окремих затриманих осіб, російська сторона визначає їх як військовополонених і вимагає від української сторони обмінювати їх лише на російських військовополонених.

2.2. Категорії осіб, підданих насильницьким зникненням та свавільним затриманням

До категорії «**активні громадяни**», згідно з виробленою методологією проекту, було віднесено такі групи осіб:

- політичні та громадські активісти й активістки (учасники мирних мітингів проти окупації включно);
- волонтери та волонтерки, які надавали будь-який вид допомоги цивільному населенню (включно з доставленням гуманітарних вантажів та евакуацією цивільних);
- посадовці та посадовиці, працівники та працівниці органів місцевого самоврядування, зокрема голови, заступники голів та депутати й депутатки міських та селищних рад; журналісти й журналістки, зокрема редактори та власники засобів масової інформації (далі — ЗМІ) національного та локального рівня;
- діячі та діячки культури, зокрема співробітники музеїв, театрів, будинків культури тощо;
- діячі та діячки освіти, зокрема директори та директорки навчальних закладів всіх рівнів, вчителі української мови та літератури, історії, інших предметів;
- діячі та діячки релігійних культів всіх напрямів, що висловлювали відкрити підтримку Україні;
- юристи та юристки, адвокати та адвокатки, які надавали правову допомогу активістам або іншим цивільним особам;
- члени родин, якщо вони були викрадені для тиску на осіб, що підпадають під поняття «активіст».

У випадку, коли людина поєднувала декілька напрямів діяльності (наприклад, могла бути проукраїнським активістом та місцевим депутатом, або волонтеркою та журналісткою одночасно), документатори аналізували на основі даних, отриманих як з відкритих джерел, так і від опитаних родичів або свідків викрадення, який саме вид активності став можливою причиною для викрадення даної особи та відносили її або його до певної категорії.

Сфера діяльності осіб	Кількість осіб
Активісти / волонтери	323
Посадові особи та представники органів місцевого самоврядування	128
Родичі та друзі активних громадян	32
Освітняни (вчителі та директори освітніх закладів)	30
Журналісти, редактори та власники ЗМІ	18
Діячі культури	10
Політичні діячі	9
Релігійні діячі	8
Адвокати та юристи	4



Громадські активісти та волонтери

У загальному масиві випадків ZMINA зафіксувала найбільше фактів насильницького зникнення або свавільних затримань **громадських активістів та волонтерів** (323 особи). Зокрема це учасники мирних мітингів проти російської окупації, організатори евакуації цивільного населення, водії евакуаційних автобусів, волонтери, які самостійно евакуювали цивільне населення з окупації, розвозили продукти та ліки жителям окупованих населених пунктів.

З тенденцій щодо насильницьких зникнень активістів та волонтерів виділяються такі.

Російські військові та представники окупаційної влади часто під час затримань та подальших допитів, відповідно до інформації, отриманої документами Центру прав людини ZMINA, застосовували катування та інші форми жорстокого поводження, що має системний характер. Тортури до цивільного населення російська сторона застосовує як елемент ширшої політики виявлення громадян, нелояльних до окупації, придушення цивільного спротиву⁵².

52 Катування та жорстоке поводження з цивільним населенням на українських територіях, які перебували під російською окупацією (на прикладі Київської, Харківської та Херсонської областей): аналітичний звіт / Б. Петруньок, О. Гнатюк, Т. Печончик; Центр прав людини ZMINA. — Київ, 2023. — 64 с.: <http://surl.li/ijhbc>

Під час допитів представники окупаційної влади та російські військові вимагали від волонтерів «здати» їхніх керівників або начальників, не вірячи, що люди могли спонтанно об'єднатися для надання допомоги цивільному населенню, не маючи жодної організації або донора, або навіть надавати допомогу самотійно, без залучення інших осіб.

Так, один із волонтерів-водіїв, опитаних документаторами Центру прав людини ZMINA (ім'я не розголошується з питань безпеки), який допомагав вивозити цивільних з Маріуполя, повідомляє, що росіяни шукали у всіх водіїв великі суми грошей, адже були впевнені, що ті надають послуги з евакуації на платній основі. Коли ж готівкові гроші врешті-решт було знайдено в машині, російські силовики не вірили, що ці кошти були призначені для закупівлі пального, ліків та інших необхідних для евакуації речей, адже у перші тижні повномасштабного вторгнення були великі проблеми з банкоматами та терміналами (оскільки інкасаторська служба не могла забезпечити безпеку своїм співробітникам, інкасації були поставлені на паузу, а термінали не могли працювати належним чином через проблеми з інтернет-зв'язком та електрикою)⁵³.

Активістів та волонтерів викрадали здебільшого під час проходження блокпостів та так званих «фільтраційних постів», а також на мітингах та мирних зібраннях, організованих проукраїнськими активістами. Представники окупаційної влади слідкували за учасниками мітингу, щоб встановити місця проживання та відслідковувати маршрути, а потім влаштовували «обшуки» та забирали активістів та волонтерів із власних домівок або перехоплювали їх на вулиці.

Зокрема, журналіст, блогер, волонтер, співорганізатор мирних проукраїнських мітингів **Сергій Цигіпа** був викрадений на одному з блокпостів у окупованій частині Херсонської області 12 березня 2022 року, коли прямував до сусіднього Таврійська. Наразі Цигіпу тримають у СІЗО у місті Сімферополь на території окупованого Криму, його родина повідомляє, що стан його здоров'я суттєво погіршився, але доступ адвоката до нього обмежений. У грудні 2022 року Сергію Цигіпі висунули звинувачення у шпигунстві за статтею 276 Кримінального кодексу РФ та завданні шкоди Російській Федерації під час так званої СВО (спеціальної військової операції). Йому загрожує від 10 до 20 років ув'язнення.

У місті Куп'янську Харківської області 1 березня 2022 року під час мітингу проти окупації «Куп'янськ — це Україна» був викрадений **Микола Маслій** — депутат міської ради, ветеран АТО, громадський активіст. Маслій був одним із організаторів проукраїнських мітингів проти окупації Куп'янська. За свідченням однієї з волонтерок, його під час мітингу покликали убік «на бесіду» російські військові, після чого забрали з собою. На даний момент доля Маслія невідома⁵⁴.

53 Свідчення, за проханням свідка, задокументовані Центром прав людини ZMINA на анонімній основі у червні 2022 року.

54 Свідчення, за проханням свідка, задокументовані Центром прав людини ZMINA на анонімній основі у червні 2022 року.

Ще один викрадений волонтер — **Микола Петровський** із Херсонщини — має інвалідність, оскільки втратив частину ноги через ДТП, однак незважаючи на це, він продовжував займатися волонтерством. Росіяни викрали Петровського 27 березня 2022 року в центрі Херсона. Його півроку тримали в підвалі, а під час деокупації Херсона вивезли за місто і перевезли до Сімферопольського СІЗО. Миколу Петровського жорстоко катували в полоні, зламали пальці, сильно поранили здорову ногу і плече. За повідомленням матері, стан здоров'я Петровського дуже поганий.

Зафіксовано випадки, коли місцевих активістів було знайдено мертвими через певний час після викрадення.

Серед загиблих волонтерів — громадянин Великої Британії **Пол Урі** (Paul Urey). Він евакуював цивільних (комунікував із ними під псевдонімом «Антон»). 25 квітня 2022 року зник імовірно поблизу села Вербове Запорізької області, окупованого росіянами, не доїхавши до міста Дніпрорудного Запорізької області. У липні 2022 року окупаційна адміністрація РФ поширила інформацію про начебто загибель волонтера «внаслідок хвороби і стресу». Тіло волонтера Російська Федерація повернула лише після більше ніж півтора місяці перемовин. Хоча минуло багато часу, на тілі виявлено ознаки тілесних ушкоджень, які можуть свідчити про жорстоке поводження з ним, що могло стати справжньою причиною його загибелі. Водночас омбудсман Дмитро Лубінець повідомив, що у повернутого понівеченого тіла британця відсутні частини і воно має численні порізи та сліди катувань.



Представники органів місцевого самоврядування

Другою за чисельністю групою, яка піддавалася насильницьким зникненням та свавільним затриманням у ході широкомасштабної збройної агресії РФ проти України, є **представники органів місцевого самоврядування (128 осіб)**.

Одним із пріоритетних завдань, які вбачала перед собою окупаційна влада, було заохочувати місцевих представників влади, в основному обраних громадою сільських, селищних та міських голів, до співпраці, а у разі відмови від такої співпраці — насильницьки викрадати та свавільно затримувати представників місцевого самоврядування для того, щоб призначити на їхнє місце когось або з числа колаборантів, або з інших осіб, яких місцеві мешканці ніколи не бачили до того.

Додатковою метою слугувало бажання російської сторони отримати доступ до службових документів, серед яких можуть бути дані про волонтерів, проукраїнських активістів, учасників АТО тощо.

До представників місцевого самоврядування часто застосовували тортури, інші види жорстокого поводження. Представники місцевої влади та державних органів, які довго працювали та жили у населених пунктах, що потрапили під окупацію, та вирішили не переходити на сторону ворога, зазвичай брали на себе добровільні обов'язки щодо розповсюдження гуманітарної допомоги, обліку родин, що потребують допомоги, організацію евакуації населення, збереження майна держави та громади, за що і потрапляли у поле зору росіян та ставали жертвами насильницьких викрадень.

Так, 28 березня 2022 року з власного дому був викрадений мер Голої Пристані Херсонської області **Олександр Бабич**. Після цього його відвели до будівлі Голопристанської міської ради, яка була оточена озброєними російськими військовослужбовцями. В кабінеті Бабича перебували 15 озброєних чоловіків у камуфляжних одностроях без знаків розрізнення з білими пов'язками на руках та ногах. Наразі його тримають у СІЗО № 2 у Сімферополі. Через тортури в нього почалися проблеми зі здоров'ям. Крім чоловіка та батька, родина втратила також свій дім та майно, яке там залишилось, адже їх відібрали окупанти.

Свідчення Ольги Бабич, дружини Олександра Бабича:



Дім у нас теж забрали, вже понад місяць я не знаю, що там. Бо ми хотіли, вірніше наш тато, поселити туди людей, яким не було де жити, і вони просилися, але ці люди так і не встигли там пожити! У них просто приїхали і забрали ключі...⁵⁵

ZMINA задокументувала свідчення **Миколи Сікаленка**, голови Циркунівської сільської військової адміністрації Харківської області — населеного пункту, який декілька місяців перебував під окупацією. Представники окупаційної влади викрадали його двічі — 3 та 21 березня 2022 року, вперше тримали один день, а вдруге забрали вже на шість днів. Кожної ночі Сікаленка перевозили на інше місце, не повідомляючи про те, що збираються з ним робити, а також не давали їжі та можливості скористатися туалетом. На допиті з імовірним представником ФСБ відбувся такий діалог.



Він мені сказав: «Вот видите, я вам доверяю. Вы должны доверять мне. Давайте поговорим. Мы пришли надолго. Навсегда. Тут уже будет Россия». Я засміявся і сказав: «Давайте подивимось». Він сказав, що з Луганська, і додав: «Вот у нас порядок. Такой порядок будет и у вас»⁵⁶.

Окремі насильницькі зникнення та катування призвели до загибелі потерпілих. Так, 23 березня 2022 року росіяни викрали всю родину старости села Мотижин: **Ольгу Сухенко**, її чоловіка **Олександра** та їхнього сина **Ігоря**. Спершу

55 Телефонне інтерв'ю з Ольгою Бабич, дружиною викраденого Олександра Бабича, проведене Центром прав людини ZMINA у грудні 2022 року.

56 Свідчення із смт. Циркуни Харківської області, задокументовані Центром прав людини ZMINA, 03.02.2023 року.

російські військові провели обшук у будинку Сухенків, забрали автомобіль і поїхали. Вдруге повернулися за Ольгою та її чоловіком, пізніше забрали ще й сина.

26 березня Офіс Генпрокурора повідомив, що внаслідок викрадення Ольги Сухенко та її родини, розпочато провадження за фактом порушення законів та звичаїв війни (ч. 1 ст. 438 КК України).

2 квітня 2022 року після деокупації Київської області тіла родини Сухенків знайшли в одній із братських могил, за інформацією Офісу Генпрокурора – Ольгу, її сина та чоловіка катували перед смертю, намагаючись отримати інформацію про ЗСУ. Представники РФ на очах у матері прострелили ногу синові, а потім убили пострілом у голову. Всі члени сім'ї загинули від множинних вогнепальних поранень⁵⁷.

Документатори організації ZMINA також фіксували випадки викрадень та подальшого жорстокого поводження щодо політичних активістів, які мали стійку проукраїнську позицію або були членами проукраїнських політичних партій чи брали участь в подіях Євромайдану 2013–2014 років тощо. Патріотична позиція потерпілих ставала причиною більшої жорстокості з боку російських військових.

Так, патріотичний активіст, колишній місцевий депутат, колишній член партій «Свобода» та «УКРОП» Анатолій Тутов з міста Балаклія був затриманий у себе вдома 9 серпня 2022 року представниками так званих «Л/ДНР». До 2 вересня 2022 року представники ФСБ незаконно його тримали у відділку Національної поліції міста Балаклія. Протягом періоду тримання його неодноразово били, катували електричним струмом, завдавали психологічних тортур тощо.

Зі свідчень Анатолія Тутова:



Привели мене в допросную... І це зразу почали казати, що ти нацист, терорист і все таке. І стали мене лупцювати, спочатку більш-менш. А там ще зразу знаєте, вдівають на пальці провода, така машинка й током крутять. І ото спочатку починали током крутити, потім палкою бити, така ото що труби пластикові зараз...Лупцювали спочатку так терпимо, а потім уже дуже сильно. Навіть і кричав, знаєте...⁵⁸

57 Допис Ірини Венедіктової у фейсбуці: <https://www.facebook.com/VenediktovaIryna/posts/395188032618871>

58 Свідчення з міста Балаклія Харківської області, задокументовані Центром прав людини ZMINA, 13.01.2023 року.



Родичі активних громадян

Ще однією групою, яку піддавали практиці насильницьких зникнень та свавільних затримань, є **родичі активних громадян (32 особи)**. Їх можна розділити на три категорії.

Перша — це члени родин, які проживали разом з активістами, волонтерами, освітянами тощо, і під час обшуків та незаконних затримань російські силовики забирали всю родину. Так, задокументовано свідчення рідних братів-фермерів з лівобережної частини Херсонщини. У селі було відомо про їхню активну проукраїнську громадянську позицію. Чоловіків затримали разом. Одного з них пізніше відпустили, при цьому до моменту звільнення погрожуючи розстрілом. Доля брата, що залишився в неволі, на даний момент невідома⁵⁹.

Друга категорія — родичі, які допомагали у волонтерській або іншій громадській діяльності потерпілих та поплатилися за це свободою. Так, відома історія родини **Сергія Барчука**, який був заступником начальника обласного управління Пенсійного фонду України в Херсоні. Після російської окупації він намагався сховати у своїй квартирі частину майна Пенсійного фонду України (близько 20 персональних комп'ютерів), оскільки відповідав за їх зберігання. Після викрадення Сергія Барчука росіянами в липні 2022 року його батько **Артем Барчук**, теща **Лідія Подозерська** та дядько **Олексій Барчук** вирішили подбати про комп'ютери та сховати їх в іншому місці. Вони випадково зустріли друга родини — **Олега Самотоя**, який погодився допомогти з транспортуванням. 22 липня 2022 року вони прийшли до квартири Сергія Барчука та були затримані представниками окупаційної влади і звинувачені у «розкраданні майна, що належить державі». Наразі всіх членів сім'ї та друзів тримають в кількох незаконних місцях ув'язнення — Сергія Барчука у Криму, Лідію Подозерську — у Чаплинці (Херсонська область), а Олексія, Артема та Олега Самотоя — у Каланчаку (Херсонська область). За даними родини, всі вони зазнали катувань та інших видів жорстокого поводження⁶⁰.

Третя категорія — родичі, яких навмисне викрадали для того, щоб тиснути на активних громадян та змушувати їх підкорятися наказам окупаційної влади. Документаторами Центру прав людини ZMINA зафіксовано як мінімум три випадки, коли задля тиску на місцевих активістів та представників самоврядування окупанти викрадали їхніх дітей або близьких родичів (різного віку) і шантажували, що якщо людина не перейде на сторону окупантів та не візьме на себе обов'язки представника окупаційної влади, то з членами родини будуть

59 Свідчення, за проханням свідка, задокументовані Центром прав людини ZMINA на анонімній основі у травні 2023 року.

60 Свідчення, задокументовані Центром прав людини ZMINA з відкритих джерел інформації відповідно до методик протоколу Берклі.

проведені «роз'яснювальні роботи». Так, жертвами викрадення російськими окупантами стали **Владислав Буряк**, син голови Запорізької районної державної адміністрації, син **Віктора Дебелого**, голови Іванівської громади Херсонської області та син **Сергія Дерези**, старости Українського Старостинського округу Іванівської громади⁶¹. Всі вони пізніше були звільнені.



Освітняни

Четвертою за кількістю групою активних громадян, які найбільше піддавалися ризику насильницьких зникнень та свавільних затримань, є **освітняни, зокрема директори шкіл, вихователі, вчителі української мови та літератури, а також історії України (30 осіб)**.

Найчастіше причиною викрадення освітян є намагання схилити до співпраці, а також вимога з боку окупантів всіяко сприяти переходу українських шкіл на тимчасово окупованих територіях на російську програму, знищення підручників та книг українською мовою, насадження серед дітей пропагандистських наративів щодо «братських народів» та того, що України як суверенної держави не існує.

Увечері 31 березня 2022 року **Анжеліну Коваленко, Олену Галацан та Людмилу Чугай**, директорок шкіл у місті Мелітополі Запорізької області представники окупаційної вдали викрали після того, як освітянки написали заяви про звільнення, бо не бажали співпрацювати з окупаційними силами⁶². Директорок певний час протримали в гаражі, а згодом вивезли на машині за 30 км від Мелітополя і покинули на дорозі.

Тиск на освітян тривав і в 2022–2023 році: окупаційна влада намагалася відновити навчальний процес, зокрема проводити його в офлайн-режимі, на лівобережній Херсонщині, яка залишається окупованою на момент підготовки цього дослідження. Так, 21 серпня 2022 року **Ірина Дубас** — директорка школи № 3 і **Оксана Якубова** — директорка ліцею № 2 з міста Нова Каховка Херсонської області були викрадені та провели у місцях несвободи близько тижня. Окупанти схилили освітянок до відкриття навчального року за російськими програмами. Обом жінкам довелось виїхати на підконтрольну Україні територію після того, як вони були звільнені⁶³.

61 На Херсонщині в окупованій Іванівці російські військові вбили місцеву жительку Олену Пашко / Медіа-центр «IPC-Херсон», 23.02.2023: <https://kherson.ipc.org.ua/uk/2023/02/nahersonshhyni-v-okupovanij-ivanivtsi-rosijski-vijskovi-vbyly-mistsevu-zhytelku-olenu-pashko/>

62 У Мелітополі російські військові викрали трьох директорів шкіл — Денісова / Центр прав людини ZMINA, 01.04.2022: <https://zmina.info/news/u-melitopoli-rosijski-vijskovi-vykraly-trohdirektoriv-shkil/>

63 Свідчення, задокументовані Центром прав людини ZMINA з відкритих джерел інформації відповідно до методик протоколу Берклі.



Працівники ЗМІ

Наступною за чисельністю групою є **журналісти, редактори, медіапрацівники (18 осіб)**. Для поширення пропагандистських заяв представники окупаційної вдали всіма доступними способами намагаються схилити журналістів до співпраці, а тих, що висловлювали проукраїнську позицію — піддавали викраденням та тортурам.

Журналістів та інших представників медіа зазвичай затримували вдома, дуже часто такі «візити» відбувалися рано, о 6–7 годині ранку, затриманню передувало обшук, протягом якого вилучали всі засоби зв'язку, як-от телефони та ноутбуки, іншу техніку, яку пізніше не повертали. Часто викрадали журналістів для того, щоб отримати доступ до адміністраторської версії новинних сайтів або груп у соціальних мережах.

Наприклад, у Новій Каховці Херсонської області був викрадений журналіст газети «Новий день» **Олег Батурін**. 12 березня 2022 року громадський діяч та волонтер Сергій Цигіпа, який теж у цей день був затриманий російськими окупантами, зв'язався з Олегом із пропозицією зустрітися на місцевій автостанції. Туди пішов Батурін, не взявши документів та вимкнувши телефон, бо запідозрив, що це може бути пасткою. На автостанції Цигіпи не було. Батуріна схопили невідомі йому чоловіки і заштовхали в мікроавтобус. Батуріна першу добу після викрадення тримали у Новій Каховці, а потім перевезли до Херсона. Там він перебував у будівлі облдержадміністрації, пізніше — у Херсонському ІТТ на вулиці Теплоенергетиків, 3. Майже вісім днів він провів у полоні росіян практично без їжі, кілька днів майже без води, без мила та змінного одягу. Під час викрадення та під час перших допитів його били прикладом зброї, а між допитами утримували прикованим до батареї в холодному приміщенні, а потім знову допитували та били. Внаслідок такого поводження у Олега була зламано 4 ребра. Після звільнення йому довелось терміново виїхати на підконтрольну Україні територію, і вже після того, як він опинився у безпеці, до нього додому знову приходили представники окупаційної влади та шукали його⁶⁴.

Журналіст інформаційного агентства УНІАН **Дмитро Хилюк** був викрадений приблизно 4 березня 2022 року в селі Козаровичі Вишгородського району Київської області. Нині місце перебування Хилюка невідоме, але за даними волонтера Червоного Хреста Володимира Хропуна (якого російські військові тримали в Димері і згодом обміняли), опублікованими Медійною ініціативою за права людини 22 квітня 2022 року, Хилюка утримували в СІЗО № 2 в російському місті Новозибкові в Брянській області. За повідомленням організації Frontline Defenders, у серпні 2022 року завдяки Міжнародному Комітету Чер-

64 Свідчення журналіста Олега Батуріна з міста Нова Каховка Херсонської області, задокументовані Центром прав людини ZMINA 18.06.2023 року.

воного Хреста батьки Дмитра Хилюка отримали від нього листа, датованого 14 квітня 2022 року, з маркою «Пошти Росії» на конверті. У листі було одне речення: «Дорогі мама й тато, я живий, здоровий, почуваюся добре». На сьогоднішній день це був їхній єдиний контакт із сином після його зникнення. Родичі найняли адвокатів, але російська влада не дозволила їм побачитись або поговорити зі своїм клієнтом і досі не надала офіційного підтвердження його місцезнаходження. Інформації про можливі звинувачення проти нього також немає⁶⁵.

Маргарита Харенко — СММ-менеджерка Української волонтерської служби, яка займалася соціальним доставленням (зокрема ліків, продуктів та речей) у Запоріжжі та Мелітополі, була викрадена 9 січня 2023 року з власного будинку у Мелітополі Запорізької області. На сайті служби розміщено фотографію команди, яка працює над цим проектом, де була також і Маргарита. Коли дівчину тільки-но викрали, то на головній сторінці організації була позначка “USAID” (United States Agency for International Development — Агентство США з міжнародного розвитку).

“Згодом із сайту прибрали напис “USAID”. Можливо, волонтери зрозуміли, що для людей, які перебувають у Мелітополі і є причетними до цієї організації, це може становити загрозу. Нам важко повірити в те, що соціальна допомога може бути приводом для того, щоб забрати людину «на підвал»⁶⁶.

Маргариту утримували в Мелітопольській установі виконання покарань №144, а звідти її перевезли до СІЗО в смт. Якимівка. Як з'ясувалося пізніше, росіяни порушили проти неї кримінальну справу за статтями «екстремізм» та «тероризм». 30 березня 2023 року вже розпочалось судове слухання справи проти Маргарити.



Діячі культури

Ще однією групою жертв насильницьких зникнень є **культурні діячі та працівники органів культури — 10 осіб**. Причинами насильницьких зникнень або свавільних затримань діячів культури є або схиляння до співпраці, або бажання отримати доступ до приміщень культурного фонду.

Зберігачка Мелітопольського краєзнавчого музею **Галина Кучер** була затримана 30 квітня 2022 року після того, як 27 квітня представники окупаційної влади отримали доступ до музейного сховища і забрали звідти музейну колек-

65 Ukrainian human rights defender and journalist Dmytro Khyliuk forcibly disappeared by Russian authorities for over a year / Front Line Defenders, 12.06.2023: <https://www.frontlinedefenders.org/ru/node/7944>

66 Свідчення Ганни Подорожної щодо викрадення Маргарити Харенко з міста Мелітополь Запорізької області, задокументовані Центром прав людини ZMINA 20.06.2023 року.

цію. Після декількох годин допиту щодо конкретних експонатів колекції Галину відпустили проти ночі 1 травня⁶⁷.

Досі невідомим залишається місцезнаходження ще однієї культурної діячки. **Алла Бурико** — директорка будинку культури Плодородненької сільської ради із села Братське Мелітопольського району Запорізької області. Її разом із сином Олександром російські військові забрали 25 серпня 2022 року начебто через небажання співпрацювати з окупантами⁶⁸.

Володимир Вакуленко — дитячий письменник, громадський діяч з міста Ізюма Харківської області був викрадений російськими військовими в Ізюмі на початку квітня 2022 року. Вакуленко не виїхав із міста, бо мав доглядати за неповнолітнім сином з інвалідністю. Після викрадення доля письменника була невідомою аж до деокупації. Запис про захоронення тіла Володимира у місці масового поховання, а потім — і його тіло знайшли восени 2022 року.

Щодо обставин затримання Володимира Вакуленка згадує його колишня дружина Ірина Новіцька:

“ Ну от батьки, батько його, був на той час із ним, і малий [15-річний син Віталій, страждає від розладу аутичного спектру]. Батько десь там з малим був, не біля нього на той момент. Бо Володя вийшов на таган готувати їжу надворі. Був звичайно по-домашньому одягнутий, в хаті в капцях. Готував він їжу і прийшли до нього... забрали. Пояснювали тим, що «нациста забирають» — типу: «прийшли ми по вашого нациста». Батько ще каже: «Де ви тут нацистів взагалі бачили?» — «Мы все о нем знаем»⁶⁹.



Релігійні діячі

Наступною групою є **релігійні діячі**, які мають вплив на громади та у певних випадках виступають неформальними лідерами спільнот, або надають волонтерську допомогу постраждалим (**8 осіб**). Релігійних діячів зазвичай затримували на короткий термін — від декількох годин до декількох днів. У поле зору окупантів найчастіше потрапляли ті, хто суміщав релігійну діяльність з волонтерською, зокрема організовував процес збору та розповсюдження гумані-

67 Свідчення, задокументовані Центром прав людини ZMINA з відкритих джерел інформації відповідно до методик протоколу Берклі.

68 Свідчення, задокументовані Центром прав людини ZMINA з відкритих джерел інформації відповідно до методик протоколу Берклі.

69 Свідчення Ірини Людвігівни Новіцької, колишньої дружини Володимира Вакуленка, задокументовані Центром прав людини ZMINA за допомогою телефонного опитування 01.06.2023 року.

тарної допомоги, причому — незалежно від конфесії (затримували і православних священників, і християн-баптистів, і представників інших конфесій).

19 березня 2022 року **Дмитра Бодю** — пастора церкви «Слово життя» у Мелітополі Запорізької області затримали для так званої «ізоляції» на 8 днів. Російські військові прийшли вранці до нього додому, забрали мобільні телефони у пастора та членів його сім'ї і попросили Дмитра пройти з ними. По дорозі вони заїхали у будівлю церкви, взяли статутні документи релігійної організації (нібито на перевірку), забрали всю оргтехніку, яку змогли знайти в церкві, і після цього поїхали із пастором Бодю у невідомому напрямку. На запитання, що з ним буде, вони відповіли, що перевірять документи і на наступний день повернуть його, але цього не сталося. 20 березня 2022 року російські військові знову приїхали у церкву, взяли спальний мішок пастора і Біблію, а ввечері оголосили в церкві, що заборонено проводити богослужіння, а також заборонили надавати гуманітарну допомогу людям. Пояснили, що такі обмеження запроваджені через те, що «представники церкви виходили на проукраїнські мітинги». 28 березня 2022 року дружина пастора Гелен Бодю написала у фейсбуці, що він вже на волі, а 2 травня 2022 року сам пастор опублікував відеозвернення, де розкрив деталі перебування у місцях несвободи протягом 8 днів та повідомив, що він виїхав за кордон⁷⁰.

9 березня 2022 року пастор Церкви євангельських християн-баптистів у Маріуполі Донецької області **Михайло Резніков**, за повідомленням релігійної організації «Євангельські християни-баптисти України», разом із ще одним вірянином **Андрієм Фоменком** був захоплений російськими військовими, коли вони поїхали за продуктами для церкви, де переховувались люди, чие житло було зруйноване обстрілами. 27 березня «Євангельські християни-баптисти України» підтвердили документаторам Центру прав людини ZMINA, що чоловіки перебувають у безпеці, але без розголошення деталей.

Сергій Чудинович — священник Православної церкви України з Херсона, настоятель церкви Пресвятої Богородиці, громадський діяч та волонтер. За повідомленням видання «Вгору», 30 березня 2022 року о 8:30 ранку релігійного діяча викрали прямо з церкви люди, які назвалися «міліцією»: троє чоловіків провели обшук у церкві, перевірили документи та месенджери у присутніх, а тоді забрали священника на допит⁷¹. Ввечері того ж дня Сергій Чудинович виклав відеозвернення на своїй сторінці у фейсбуці, де повідомив⁷², що його відпустили після декількох годин перебування у місцях несвободи після того, як з'ясува-

70 Відеозвернення Дмитра Бодю, опубліковане ним на особистій сторінці у фейсбуці: <https://www.facebook.com/dmitry.bodyu.3/posts/pfbid0MQu45MkZGtwksg9K9XLFgh4DctX4GbbgofXAPXF9M1ytt7VxdhLrtGjqRtYw5nJnl>

71 У Херсоні викрали священника Сергія Чудиновича / ВГОРУ, 30.03.2022: <https://vgoru.org/novini/v-hersoni-vikradi-svyashennika-sergiya-chudinovicha>

72 Відеозвернення Сергія Чудиновича, опубліковане ним на особистій сторінці у фейсбуці: <https://www.facebook.com/4udinovi4/videos/721932238984674>

ли всі питання стосовно волонтерських та інших активностей церкви. Пастор зазначив, що до нього не застосовували фізичне насильство.



Юристи і адвокати

Ще одна категорія група активних громадян, які піддавалися ризику насильницьких зникнень і свавільних затримань — це **юристи та адвокати**, що надавали правову допомогу населенню (**4 особи**). Їх представники окупаційної влади затримували для залякування як самих юристів та адвокатів, так і всієї спільноти, а також для отримання доступу до документів, що можуть містити адвокатську таємницю та складають інтерес для представників окупаційної влади (копії особистих документів, документи, що стосуються діяльності підприємців, а також інші документи).

Одна з опитаних осіб на умовах анонімності повідомила про те, що 20 квітня 2022 року (дата приблизна) у місті Мелітополь Запорізької області були затримані юрист та принаймні двоє членів його родини. Після цього також провели обшук у офісі, де працював один із затриманих. За словами свідка, причиною затримання могли бути підозри представників окупаційної влади у передачі інформації українським військовим підрозділам.

Зі слів свідка:



Прийшло людей десять, орієнтовно о 6–7 ранку. Увірвалися до квартири, все перевірили. Вони мисливці, у них була зброя в будинку... зброю забрали. Потім поїхали до них до офісу і там усе перерили⁷³.

2.3. Статеві-вікова структура постраждалих від насильницьких зникнень

Жертвами викрадень стають як **чоловіки**, так і **жінки, молодь, діти, особи старшого віку, хронічно хворі**. Проте, переважна більшість з викрадених — це чоловіки, різного віку від 18 до 70+ років (**451 особа**). Кожна п'ята жертва насильницьких зникнень — це жінка (**110 осіб**). Стать однієї особи невідома, оскільки це маленька дитина, була викрадена разом з батьками.

Звільнені з місць несвободи респонденти повідомили, що у різних регіонах і різних підрозділах російської армії ситуація з триманням жінок окремо від чоловіків відрізняється.

⁷³ Свідчення, за проханням свідка, задокументовані Центром прав людини ZMINA на анонімній основі у травні 2023 року.

Зазвичай, затримання та перші «допити» проводять чоловіки, під час подальшого відбування «адміністративного арешту» або перебування у місцях несвободи жінок можуть допитувати та охороняти жінки; на думку однієї з опитаних респонденток, — це колишні працівниці пенітенціарної системи України.

Як вказала родичка однієї з затриманих, якій надали можливість отримати побачення з затриманою, умови утримання не відповідають мінімальним вимогам:

” Води немає, вона подається раз на три дні. Крижана та технічна. Вони носять баклажки з водою на собі, щоб нагріти воду до кімнатної температури, щоб можна було помитися. Якщо в камері хтось виявляє емоції — сміється, плаче — всіх виводять у коридор та б'ють. Вони з 6 години ранку до 23 вечора постійно стоять на ногах (майже 16 годин), вони не дозволяють їм сідати взагалі. Вони знаходяться в підвальному приміщенні та їхня камера на вході, тому, коли роздають їжу, їм першим наливають окріп. Ми купуємо їм мівіну, вівсянку та пюре, вони це все додають у гарячий суп та їдять. Їх годують тричі на день. Бабуся щоразу везе п'ять літрів питної води в баклажках, з них до них доходить дві-три. Вони дають воду до підвалу раз на три дні. Наглядач, який розлив їм їжу, клав їм багато цукру в чай. Його потім сильно побили. Наглядачі у них є як жінки, так і чоловіки⁷⁴.

Жодні фізіологічні потреби, які мають жінки, при утриманні не враховуються, ситуація з гігієною критична. Так, **Ганна Ворошева**, волонтерка, яка була затримана у березні 2022 року на блокпості біля Маріуполя та утримувалась в Оленівській колонії на тимчасово окупованій території Донецької області, вказала при опитуванні, що тільки після того, як вона «влаштувала скандал», жінкам, яких тримали разом із нею, дали можливість користуватися душем та отримати засоби гігієни⁷⁵.

ZMINA зафіксувала випадки затримань літніх жінок та подальшого утримання їх в умовах, які не відповідають мінімальним стандартам такого утримання, а також застосування до них тортур та жорстокого поводження.

Так, Лідія Шульга, одна з опитаних, розповіла, що жінці літнього віку, з якою її тримали у приміщенні поліцейського відділку у місті Балаклія Харківської області, при затриманні не дали змоги взутися — і вона перебувала весь час без взуття.

74 Свідчення Олександри Столяр з міста Маріуполя, матері насильницько викраденої Грини Навальної, задокументовані Центром прав людини ZMINA за допомогою телефонного опитування у березні та червні 2023 року.

75 Свідчення, задокументовані Центром прав людини ZMINA за допомогою телефонного опитування у червні 2023 року.

Жінку 65-ти років, яка була у шкарпетках і халаті, видно, забрали просто з будинку. Вони навіть не дали їй взутися. Коли нас звільнили, вона так і хотіла піти. А я їй кажу: «Куди ти йдеш?». Це було 8 вересня. Тоді вже були заморозки. Я бачу, що там стоять чиїсь берці, я їй кажу, щоб вона їх взула. Бачу: чиясь куртка висить, кажу їй — одягай. Байдуже, чие воно. Головне — не застудитись та не захворіти⁷⁶.

Родина **Ірини Навальної**, активістки, 25-річної мешканки Маріуполя, яку російські окупанти свавільно заарештували 27 вересня 2022 року за звинуваченням у тому, що вона нібито намагалася підірвати одну з виборчих дільниць під час проведення так званого «референдуму» про приєднання окупованих територій до Росії, повідомила Центру прав людини ZMINA про те, що Ірину незаконно тримають в Донецькому СІЗО. Спочатку дівчину на два тижні посадили до засуджених, які відбувають покарання за кримінальні злочини, пізніше її перевели до камери, де були українські жінки-військові. Мати також розповіла, що Навальну сильно били, й через це у неї на тілі були численні гематоми — це бачила родичка Ірини, якій дозволили побачитися з нею. Було зрозуміло, що побиття відбувалося неодноразово і по одних і тих самих місцях.

Є свідок — дівчина, яка сиділа з нею в одній камері, її з обміну повернули. Вона мені зателефонувала і розповіла, що до них у камеру Іра надійшла дуже побита у чорних гематомах. По всьому тілу, окрім обличчя. Вона дуже переживала через її гематоми, оскільки вони були дуже чорні. Видно, її неодноразово били, по одних і тих самих місцях⁷⁷.

2.4. Географія насильницьких зникнень та свавільних затримань активних громадян

З самого початку повномасштабного вторгнення найбільші показники насильницьких зникнень та свавільних затримань були зафіксовані у Київській, Херсонській та Харківській областях, які першими були частково або повністю окуповані. Після декількох тижнів почали надходити дані про насильницькі зникнення у Запорізькій та Донецькій областях, а також інших областях України (Луганська, Миколаївська, Сумська, Чернігівська), що частково опинилися під окупацією.

76 Свідчення, задокументовані Центром прав людини ZMINA у селі Борщівка Харківської області 02.02.2023 року.

77 Свідчення Олександри Столяр з міста Маріуполя, матері насильницько викраденої Ірини Навальної, задокументовані Центром прав людини ZMINA за допомогою телефонного опитування у березні та червні 2023 року.

Область	Кількість людей
Херсонська	258
Запорізька	110
Донецька	67
Харківська	60
Київська	33
Чернігівська	10
Миколаївська	8
Луганська	8
Сумська	8

Найбільше зафіксованих випадків насильницьких зникнень та свавільних затримань активних громадян сталися в **Херсонській області** (258 випадків).

Слід враховувати, що на момент написання цього звіту тільки частина Херсонської області (правобережна) була деокупована у листопаді 2022 року, а всі населені пункти на лівому березі Дніпра залишаються під окупацією. Цивільні там перебувають під значним тиском з боку окупаційної влади і неохоче сповіщають про випадки насильницьких зникнень та свавільних затримань, адже недостатньо довіряють способу передання інформації через електронну пошту або месенджери, побоюючись, що під час «рейду» або «патрулювання вулиць» телефон може бути вилучений, і якщо там знайдуть листування з будь-ким з деокупованої території, це може мати негативні наслідки.

Так, ZMINA отримала інформацію щодо викрадення громадського активіста в одному з містечок Херсонської області у січні 2023 року. Через тиждень після викрадення чоловіка з дружиною неофіційно зв'язались свідки затримання і повідомили, що він ішов вулицею, коли біля нього зупинилась так звана «поліцейська» машина, свідки бачили, як чоловіка побили та відвезли у невідомому напрямку. Через певний час куртку чоловіка, заплямовану кров'ю, знайшли на вулиці. У кишенях куртки були документи, що посвідчують особу — паспорт та водійські права.



Мамі подзвонили з незнайомого номеру і віддали куртку, у якій був батьковий український паспорт книжечкою, який був у слідах крові та водійські права. Це все, що ми зараз маємо⁷⁸.

78 Свідчення, за проханням свідка, задокументовані Центром прав людини ZMINA за допомогою телефонного опитування на анонімній основі у січні 2023 року.

У Херсонській області представники окупаційної влади проводили і продовжують проводити перевірки приватних помешкань, під час яких перевіряють вміст телефонів та ноутбуків присутніх у приміщенні.

Так, 13 серпня 2022 року **Євгена Пришляка** разом з другом, у якого він ночував, затримали російські військові. Рідні вказують, що російські військові звинуватили друга Євгена Пришляка у «шпигунстві», оскільки той працював у Національній поліції України. Що ж до самого Євгена, то росіянам не сподобалися фото та відеофайли про російських військових, які були у нього в телефоні. Наразі, за непідтвердженими даними, чоловіків тримають на території Росії. У січні 2023 року родина Пришляка через Міжнародний Комітет Червоного Хреста отримала записку, написану почерком Євгена:

“Привіт, мамо, тату. Перебуваю в полоні в таборі для військовополонених. Умови нормальні, триразове харчування, тепло. У нас є телевізор, дивимося російські новини. Нову Каховку кілька разів показували. Обіцяли обміняти, але коли це буде, не знаю. Потрібно повідомити в Україні, що я в полоні. Може, швидше обміняють та занесуть до списків. Цей лист відправляють через Червоний Хрест. Прошу не нервувати та не перейматися. За всіма дуже сумую. Передавайте всім привіт. У Новій Каховці зараз несолодко, походу. Усіх обіймаю. Соню і Ксюшу за мене поцілуйте⁷⁹.”

На другому місці за кількістю насильницьких зникнень та свавільних затримань **Запорізька область** (110 випадків).

Найчастіше представники окупаційної влади затримують активістів з Енергодара та Мелітополя: у цих містах проходили численні акції протесту проти окупації.

Волонтер **Ярослав Жук** став жертвою такого викрадення 17 червня 2022 року. Його машину зупинили біля супермаркету в Мелітополі, самого Ярослава витягнули з авто, кинули в іншу машину та відвезли до невідомого будинку із підвалом. Там Жука катували до 8 серпня 2022 року: жорстоко били, били струмом і палили шкіру паяльною лампою. Під тортурами його змусили записати відео, в якому він робить «чистосердечне зізнання» у підготовці актів тероризму. У письмових поясненнях, які Жуку вдалося передати через адвоката, він вказав⁸⁰:

“Мене регулярно били по голові, після чого я частково втратив слух. Під тортурами мене змушували обмовити себе. Коли я погодився, не

79 Любов Пришляк, родичка Євгена, телефоном 11 січня 2023 року пояснила документаторам, що Соня та Ксюша це їхні собаки, пуделі.

80 Викрадений волонтер Ярослав Жук розповів про тортури у полоні / Кримська правозахисна група, 02.11.2022: <https://crimeahrg.org/uk/vikradenij-volonter-yaroslav-zhuk-rozpoviv-pro-torturi-u-poloni/>

витримавши знуцань, мене із зав'язаними очима перевезли до іншого приміщення, без світла та води, де дали підписати надруковане зізнання у сфабрикованій справі.

На даний момент Ярослава Жука тримають в Ростовському СІЗО на території РФ, його звинувачують у підготовці актів міжнародного тероризму та періодично піддають побиттю та жорсткому поводженню. Нещодавно розпочалось судове слухання у місті Ростові-на-Дону, РФ. На початку червня 2023 року Жук на судовому засіданні заявив про те, що 29–30 травня, а також 5 червня працівники ростовського слідчого ізолятора його жорстко побили⁸¹: били ногами та кийками, поливали водою та застосовували електрошокер. Крім того, дружина повідомила⁸², що Ярославу не видали в СІЗО постільних речей, і він змушений спати на голій підлозі камери, без матраца та ліжка.

Третьюю за кількістю задокументованих фактів насильницьких зникнень та свавільних затримань є **Донецька область** (67 випадків), але слід зазначити, що ці дані теж неповні, адже через окупацію деяких районів Донецької області з 2014 року місцеві мешканці, побоюючись розправи з боку так званих «місцевих органів влади», неохоче сповіщають про нову хвилю затримань, яка йде з початку повномасштабної агресії.

78-річного **Євгенія Баля**, журналіста, письменника, волонтера, члена Національної спілки журналістів України та Національної спілки письменників України, 18 березня 2022 року незаконно арештували російські військові у нього вдома — в Мелекіному під Маріуполем. Приводом для затримання начебто стали «компрометуючі» фото разом із українськими військовими. Окупанти перевернули догори дном будинок, а самого господаря забрали «на підвал». За три дні його, жорстко побитого, відпустили. 2 квітня 2022 року Євгеній Баль помер через травми, нанесені окупантами під час катувань⁸³.

Ще гірша ситуація з інформуванням про насильницькі зникнення та свавільні затримання у **Луганській області** (8 випадків), оскільки під час повномасштабного вторгнення велика кількість населених пунктів була дуже швидко окупована або стала майданчиком для ведення бойових дій, тому населення не встигало повідомляти про такі випадки, намагаючись врятувати життя та побоюючись за власну безпеку.

81 Ярослава Жук заявив в суді о том, что его избивали сотрудники СИЗО / Кримський процес, 05.06.2023: <https://crimean-process.org/yaroslav-zhuk-zayavil-v-sude-o-tom-chto-izbili-sotrudniki-sizo/>

82 Свідчення Марини Жук, дружини викраденого волонтера Ярослава Жука, задокументовані Центром прав людини ZMINA за допомогою телефонного опитування 07.06.2023 року.

83 Свідчення, задокументовані Центром прав людини ZMINA з відкритих джерел інформації відповідно до методик протоколу Берклі.

Центру ZMINA стало відомо про викрадену активістку, відому в місті Рубіжне Луганської області, волонтерку, учасницю Революції Гідності **Любов Харубу**. Вона була затримана окупантами 23–25 липня 2022 року поблизу окупованого Старобільська Луганської області, куди окупанти вивозили людей з Рубіжного. Після перебування у місцях несвободи у Старобільську протягом декількох днів пані Любов було звільнено, і вона змогла виїхати за кордон до родини через територію Російської Федерації⁸⁴.

Харківська область (60 випадків) через географічне розташування поблизу кордону з РФ теж серйозно постраждала від окупації. Під час польової місії у січні-лютому 2023 року документатори Центру прав людини ZMINA мали змогу особисто відвідати деякі місця тримання цивільних мешканців після їх викрадення, а також зібрали інформацію про затримання та подальші катування місцевих активістів та членів їхніх родин.

У **Харківській області** є населені пункти (зокрема, Циркуни, Савинці, Руська Лозова, Піски-Радьківські, Балаклія, Борова, Борщівка), де за свідченнями опитаних осіб проводили так звану «зачистку» – російські військові перевіряли будинки активістів та колишніх або чинних військових та забирали всіх чоловіків (а іноді й жінок), які проживали у цьому будинку.

Так, 70-річний **Анатолій Гарагатий**, фотограф і відеооператор-документаліст, на початку окупації селища Савинці знімав на відео колони російської військової техніки. Був затриманий 28 травня 2022 року через донос та провів 100 днів у ув'язненні у поліцейському відділку міста Балаклії, ставши жертвою жорстоких катувань (побиття, застосування електричного струму, нелюдські умови утримання тощо).

“ Російські військові попередили, що «якщо будеш говорити українською, то будемо навчати російської мови», на що я відповів, що «я давно вчив», а вони «а ми щас будем учить, палкой за кожне слово по лобі» (Анатолій уточняє – електрошокером). Так вони і робили, за кожне українське слово били електричним струмом⁸⁵.

27–28 квітня 2022 року **Володимира Шерстюка**, директора Піско-Радьківського психоневрологічного інтернату (ПНІ) піддали свавільному затриманню, примусовому оголенню, побиттю та чинили на нього психологічний тиск, зокрема, тричі погрожували розстріляти його та родину за підозрою в переходуванні ним в інтернаті проукраїнськи налаштованих громадян.

“ Посадили на БМП із запитанням: «Шо, козел, украицев прячешь?». Вдарили, несильно. Повезли в інтернат: там проводили обшук. Дорогою

84 Свідчення, задокументовані Центром прав людини ZMINA з відкритих джерел інформації відповідно до методик протоколу Берклі.

85 Свідчення, задокументовані Центром прав людини ZMINA у смт. Савинці Харківської області, 31.01.2023 року.

біля магазину «Нептун» БМП зупинилась, двоє військових вийшли. Один з них змусив мене повністю роздягнутися⁸⁶.

Київська область була також частково окупована, і тут відбувались за-тримання та викрадення волонтерів та представників місцевого самоврядування — відомо принаймні про **33 осіб**. Оскільки рівень жорстокості у тих під-розділів, що окупували Київську область, був високим, саме в Київській облас-ті зафіксовано принаймні 5 випадків викрадення, що закінчилися вбивством активних громадян та членів їхніх родин — це волонтери **Сергій Кубрушко** та **Андрій Шостак**, а також згадана вище **родина Сухенків**.

Андрій Шостак — волонтер з Київщини. Розвозив їжу, ліки, допомагав з евакуацією. Разом зі своїм тестем Сергієм Кубрушком допомагав мешканцям окупованих сіл на Київщині. Був студентом Української євангельської теологіч-ної семінарії, навчався на заочній програмі «Богослов'я та християнське служін-ня», також був викладачем релігієзнавства. Андрій Шостак — батько дружини Сергія. За даними видання «Обозреватель» із посиланням на представницю ГО «Група патріот» Аллу Котенко, зв'язок з ним було втрачено 23 березня 2022 року, коли він перевозив гуманітарну допомогу до села Мотижин Київської області разом із тестем⁸⁷. Котенко припускає, що російські військові чекали на Кубруш-ка та Шостака. Шостак був убитий російськими військовими (як і Кубрушко). Його тіло знайшли біля братської могили в Мотижині 11 квітня 2022 року, про що повідомила Українська євангельська теологічна семінарія⁸⁸.

2.5. Тривалість відсутності зв'язку або тримання активних громадян у місцях несвободи

Дані щодо осіб, які стали жертвами насильницьких викрадень або сва-вільних затримань

Слід зазначити, що інформація з тимчасово окупованих територій над-ходить нерегулярно, це пов'язано з нестабільністю мобільного та інтернет-з'єд-нання на таких територіях, а також із тим, що цивільні громадяни побоюються передавати через засоби зв'язку такі дані, адже не впевнені, чи не будуть вони якимось чином перехоплені і використані проти них. Тому інформація щодо викрадень активних громадян надходить або за добу чи більше, або ж про ви-крадення та подальше звільнення активісти повідомляють самостійно — вже після того, як опинились у безпеці.

86 Свідчення, задокументовані Центром прав людини ZMINA у селі Піски-Радьківські Харківської області, 18.10.2022 року.

87 Марина Петик. Окупанти могли поджидать волонтеров: под Киевом нашли еще одно тело убитого украинца / OBOZREVATEL, 06.04.2022: <https://news.obozrevatel.com/vojna-v-ukraine/okkupanty-mogli-podzhidat-volonterov-pod-kievom-nashli-esche-odno-telo-ubitogo-ukraintsya.htm>

88 Допис Української євангельської теологічної семінарії у фейсбуці: <https://www.facebook.com/uets.ukraine/posts/3110523069203387>

З 311 особами, які стали жертвами насильницьких зникнень, немає зв'язку або вони були свавільно затримані, у переважної більшості з них (88 %) строк вираховується місяцями утримання. Найбільш недавній факт викрадення, про який стало відомо центру ZMINA — 6 травня 2023 року, коли членкиню Національної спілки журналістів України Ірину Левченко та її чоловіка Олександра було свавільно затримано у місті Мелітополь Запорізької області⁸⁹.

Щодо 37 осіб наразі немає точної інформації про дату зникнення або втрати зв'язку з ними, тому неможливо точно встановити тривалість відсутності зв'язку з ними.

Дані щодо осіб, які були звільнені

З 235 звільнених, певну кількість свавільно затриманих окупантами звільнили в той самий день (17 осіб) або наступного дня після затримання (12 осіб).

Дещо більше людей звільнили протягом тижня (2–7 днів) після затримання (20 осіб). Від одного до двох тижнів були свавільно затримані 35 осіб, а понад два тижні (15–23 дні) — 89 осіб. Загалом, за спостереженнями документаторів, якщо людей не звільнили в найближчі дні після затримання, добитися їхнього звільнення дедалі важче. Варто зазначити, що щодо 62 осіб наразі немає точних даних про дату зникнення або звільнення, оскільки вони ще перебувають в окупованих населених пунктах, тому неможливо точно оцінити, скільки часу вони були без зв'язку або затримані.

Представники окупаційної влади у різних областях застосовували практику так званих «адміністративних арештів» тривалістю 30 днів — коли цивільних осіб викрадали та позбавляли свободи на даний строк, нібито для перевірки даних, чи немає в її або його діях складу злочину, передбаченого кримінальним законодавством. ZMINA зафіксувала принаймні один випадок у Херсонській області, в якому чоловіка дійсно відпустили після того, як термін адміністративного арешту збіг⁹⁰.

2.6. Причетність окупаційних підрозділів до насильницьких зникнень громадян

Російські війська під час захоплення територій зіткнулись із неочікуваним для них сильним спротивом цивільного населення. Відповідно, російські підрозділи були схильні за замовчуванням розглядати всіх місцевих мешкан-

89 Свідчення, задокументовані Центром прав людини ZMINA з відкритих джерел інформації відповідно до методик протоколу Берклі.

90 Свідчення, задокументовані Центром прав людини ZMINA телефоном на анонімній основі.

ців як потенційну загрозу для себе. Це стало причиною розбудови з боку РФ масштабної системи фільтрації на територіях України, окупованих після 24 лютого 2022 року, в якій брали участь різні армійські підрозділи та воєнізовані формування. Практика насильницьких зникнень активних громадян стала системною і всеосяжною.

Переважно потерпілі ідентифікували військових на підставі опосередкованих ознак — особливостей і загальної якості обмундирування, акценту і зовнішнього вигляду.

Російські військові, безпосередньо залучені до вчинення насильницьких зникнень, в переважній більшості випадків намагалися приховати свою особу, використовуючи балаклави тощо.

Серед груп підрозділів, яких виокремлюють опитувані, можна виділити такі.

Представники Федеральної служби безпеки Російської Федерації.

Ці підрозділи ідентифікуються опитаними та їхніми родичами за вищою якістю військового спорядження та використанням ними методів допитів, катувань, утримань в місцях несвободи.

Армійські підрозділи Російської Федерації

Такі підрозділи ідентифікувалися потерпілими за кольором камуфляжу («зелений», «болотно-зелений») і якістю спорядження. Частина потерпілих та свідків свавільних затримань у своїх свідченнях повідомляли про причетність до насильницьких зникнень представників підрозділів, переважно сформованих з мешканців північнокавказької, далекосхідної та сибірської частин Росії (так звані «кавказці», «чеченці», «дагестанці», «інгуші», «буряти» тощо).

Підрозділи так званих «ДНР» та «ЛНР»

Такі підрозділи були сформовані із населення окупованих територій Донецької і Луганської областей. Потерпілі ідентифікували їх за гіршим спорядженням, іншим акцентом тощо. В багатьох випадках такі підрозділи виконували функції озброєної охорони затриманих або ж безпосередньо вчиняли незаконне затримання. Також безпосередньо в місцях тимчасового тримання вони могли застосовувати тортури до затриманих.

Варто зазначити, що російські підрозділи в багатьох випадках не діяли автономно один від одного. Опитані потерпілі часто вказували на одночасність дій ФСБ РФ, підрозділів так званих «ЛНР»-«ДНР», армійських підрозділів.

2.7. Системність політики насильницьких зникнень та свавільних затримань

На підставі проаналізованої інформації можна дійти висновку, що насильницькі зникнення та свавільні затримання активних громадян України під час повномасштабного вторгнення з боку російських сил є **спланованою системною політикою**, а не просто свавіллям окремих виконавців, зокрема з огляду на такі фактори.

Представники окупаційних сил навмисно і свідомо повністю **ізолювали затриманих цивільних осіб** від будь-яких контактів із зовнішнім світом. Згідно із нормами міжнародного гуманітарного права, особи, які затримують, у будь-якому випадку зобов'язані повідомляти родичів про факт затримання у будь-який доступний спосіб, навіть якщо існують проблеми з електрикою або мобільним зв'язком. У багатьох задокументованих випадках жертв насильницьких зникнень тримали в офіційних місцях несвободи, що належать до федеральної системи виконання покарань Російської Федерації. Не було жодних складнощів із тим, щоб проінформувати родину, проте російська сторона не робила це свідомо.

У багатьох задокументованих випадках **рідні жертв насильницьких зникнень звертались до всіх механізмів пошуку своїх родичів**, які були їм доступні — до «органів правопорядку» на тимчасово окупованих територіях, до міністерств та відомств в РФ (зокрема, подавали запити до Міністерства оборони РФ, до Омбудсмена РФ, особисто приходили на прийом до так званих відділів міліції та СІЗО, розташованих у приміщеннях поліцейських відділів у містах, що були тимчасово окуповані), **але не змогли отримати офіційне підтвердження** про долю особи, її місце утримання та стан здоров'я. Це спричиняло і продовжує спричиняти сильні моральні страждання рідних.

У більшості задокументованих випадків представники окупаційної влади **мали список** активістів, волонтерів, представників органів місцевого самоврядування або володіли інформацією про їхні імена та прізвища, склад родини й інші дані. Принаймні двоє опитаних засвідчили, що після викрадення під час допитів від них **вимагали інформацію про родини та місце проживання** ветеранів АТО, активістів та волонтерів. Також представники окупаційної влади проводили «фільтрацію» серед цивільного населення для виявлення учасників АТО або представників територіальної оборони.

Одна з опитаних мешканок Харківської області, яка була старостою населеного пункту, повідомила:



...Вони перереєстрували усіх чоловіків до 35 років. Усіх роздягали, вони дивилися плечі, пальці (мозолі), перевіряли тату, шукали сліди від бро-

нежилета. У одного була татуювання у вигляді орла, вони одразу накинули йому на голову мішок та відвели в підвал. Що вони з ним робили, ми не знаємо»⁹¹.

Мешканка Харківської області, сина якої було свавільно затримано, розповідає, що представники окупаційної влади знали ім'я того, кого шукали:

«Коли він (головний росіянин) зайшов, то одразу запитав: «Где дети?». У нас ще є донька. Я йому відповідаю: «Ось вона». А він мені: «Нет. А где еще дети?». І тут виходить [він]. А вони одразу кажуть: «Это уже другое дело». Відкриває (старший) блокнот і каже: «[ім'я прізвище]. Это он»⁹².

На окупованих територіях часто є проблеми з мобільним зв'язком та доступом до мережі інтернет, тому **близькі та знайомі затриманих та викрадених громадян не в змозі повідомити про те, що сталося**. Також люди, які перебувають в окупації, бояться поширювати інформацію про зникнення людини, щоб не нашкодити собі чи близьким. Рідні затриманих та зниклих можуть не повідомляти про зникнення своїх близьких з інших причин. До того ж, ZMINA зафіксувала випадки, коли представники окупаційної влади проводили «рейди» та конфіскували телефони у цивільних мешканців. Так, одна з опитаних з Харківської області повідомила:

«У мене забрали всі документи та телефон, тому я ховалась, щоб мене ніхто не бачив. Я майже нікуди не виходила, бо без паспорта мене могли забрати»⁹³.

У переважній більшості задокументованих випадків насильницькі зникнення та свавільні затримання супроводжувались **фізичним та психологічним впливом** різного ступеню жорстокості⁹⁴. Метою даного впливу було як зламати психологічний стан самого затриманого, так і створити атмосферу загального страху серед місцевого населення тимчасово окупованих територій.

Свідчення потерпілої:

«Як били та катували я вже знала, мені розповідали люди. Вони дуже сильно били палицями з накрутками, електрострумом, шокерами, но-

91 Свідчення, задокументовані Центром прав людини ZMINA у селі Борщівка Харківської області, 02.02.2023 року.

92 Свідчення, задокументовані Центром прав людини ZMINA у Харківській області на анонімній основі.

93 Свідчення, задокументовані Центром прав людини ZMINA у Харківській області на анонімній основі.

94 Див. також: Катування та жорстоке поводження з цивільним населенням на українських територіях, які перебували під російською окупацією (на прикладі Київської, Харківської та Херсонської областей): аналітичний звіт / Б. Петруньок, О. Гнатюк, Т. Печончик; Центр прав людини ZMINA. — Київ, 2023. — 64 с.: https://zmina.ua/wp-content/uploads/sites/2/2023/04/torture_ukr_web.pdf

сками, кулаками, пістолами. Чим завгодно били, що було під рукою. Отакими палицями вони били, вони їх залишили⁹⁵.

Таким чином, у діях представників окупаційної влади у різних населених пунктах, які були тимчасово окуповані, простежується слідування загальним правилам поведінки з цивільними особами, що стали жертвами насильницьких зникнень або свавільних затримань: застосування різноманітного тиску для отримання інформації про можливий спротив, виявлення потенційно небезпечних для окупантів місцевих мешканців, зокрема виявлення проукраїнських активістів, волонтерів та інших категорій активних громадян, проведення заходів «фільтрації» в окупованих населених пунктах та на блокпостах між ними, подальше тримання цивільних осіб без засобів зв'язку та можливості повідомити рідним про те, де вони перебувають та в якому статусі, а також застосування фізичного та психологічного насильства до цивільних під час проведення допитів.

2.8. Застосування новітніх технологій при здійсненні насильницьких зникнень та свавільних затримань, а також використання технологій для розслідування таких викрадень

Аналіз, проведений центром ZMINA, показав, що російські військові та представники окупаційної військової адміністрації використовують для насильницьких зникнень цивільних осіб такі новітні технології.

1. Вилучення інформації з мобільних телефонів.

З початку повномасштабного вторгнення російські війська застосовують до цивільних осіб на окупованих територіях так звані фільтраційні заходи, які передбачають перевірку документів, особистих речей, комп'ютерної та мобільної техніки цивільних осіб під час перетину ними блокпостів на виїздах із окупованих населених пунктів. Метою цих заходів є виявлення осіб, що підтримують територіальну цілісність України та є нелояльними до російської армії. Верифіковані центром ZMINA дані показують, що у разі знаходження будь-якої інформації, яка може свідчити про непряму підтримку української армії або відсутність підтримки окупації, російські війська та підконтрольні їм збройні угруповання застосовують до цивільних осіб насильницькі зникнення, свавільні затримання, тортури або жорстоке та нелюдське поводження.

Зокрема, під час фільтраційних заходів російські військові перевіряють зміст карти пам'яті мобільних телефонів цивільних, а також інформацію, яка

⁹⁵ Свідчення, задокументовані Центром прав людини ZMINA у Харківській області на анонімній основі.

міститься у чат-групах та переписках у соціальних мережах на їхніх мобільних пристроях. Одним із найбільш популярних месенджерів в Україні є Telegram, у функціях якого є збереження файлів не тільки у самому акаунті, але й у внутрішній пам'яті телефону. Не всі цивільні особи знають про таку особливість цього месенджера. ZMINA зафіксувала випадки, коли цивільні видаляли інформацію з чат-груп на підтримку суверенітету України зі своїх акаунтів Telegram, але ця інформація залишалася у внутрішній пам'яті телефону. Після того, як російські військові знаходили цю інформацію, вони чинили психологічний тиск, застосовували фізичне насильство стосовно цивільних осіб, а також піддавали їх насильницьким зникненням та свавільним затриманням, включно з незаконним кримінальним переслідуванням за начебто співпрацю з українськими спецслужбами.

2. Визначення нелояльних цивільних осіб через аналіз їхньої активності в соціальних мережах для того, щоб потім піддати їх насильницьким зникненням

Принаймні 4 свідки повідомили ZMINA на умовах анонімності, що за окупації окремих територій України, зокрема Херсонської та частини Запорізької областей, російські війська та окупаційна військова адміністрація повністю відключили доступ до українських мобільних та інтернет-провайдерів, а також до українського телебачення. Водночас, на думку опитаних, представники окупаційної влади встановили пристрої, які контролюють вхідний та вихідний інтернет-трафік з мобільних телефонів та комп'ютерів цивільних мешканців, для того, щоб контролювати їхні контакти із зовнішнім світом та відстежувати, які групи у соціальних мережах вони читають. За повідомленням херсонського активіста та депутата Херсонської обласної ради Сергія Хланя, технічно це відбулося за такою методикою: «Російські окупанти відімкнули від живлення на оптоволоконному кабелі системи, які приймали сигнал. ...Мобільний зв'язок заблокований повністю по всій області. Є тільки російський інтернет-провайдер і саме він працює. Росія тягнула оптоволоконний кабель з Криму з перших днів окупації Херсонської області, ось два дні тому запустили і відразу вимкнули мобільний зв'язок і інтернет. А щодо мобільного оператора, то відключивши зв'язок окупанти починають роздавати жителям Херсонської області сім-картки з кодом Росії в обмін на паспортні дані людей. ...Це робиться для того, аби контролювати інтернет-трафік, що саме читають і дивляться жителі Херсонської області і прослуховувати розмови громадян»⁹⁶.

Метою цих заходів було і залишається тотальне придушення спротиву громадських активістів, виявлення усіх нелояльних російській армії цивільних осіб для їхнього покарання, зокрема за допомогою насильницьких зникнень, та

96 Лілія Ржеутська. Що відбувається на окупованій Херсонщині? / DW, 02.06.2022: <https://www.dw.com/uk/bez-zv'язku-z-inshym-svitom-shcho-vidbuvaetsia-na-okupovanii-terytorii-khersonskoi-oblasti/a-61999543>

проти дія поширенню інформації про міжнародні злочини та порушення прав людини, скоєні російською армією на окупованих територіях України.

3. Використання соціальних мереж для поширення примусових «зізнань» громадських активістів, що стали жертвами насильницьких зникнень

Представники окупаційної влади використовують соціальні мережі захоплених ними громадських активістів та волонтерів, щоб примусити записувати так звані «відео про розкаяння та вибачення».

ZMINA задокументувала щонайменше два випадки, в яких російські військові після скоєння насильницьких зникнень українських громадських активістів ймовірно за допомогою психологічного тиску та фізичного насильства змусили їх записати відео так званих примусових зізнань з вибаченнями перед російською армією або «зізнанням» в прямій участі в збройному конфлікті на боці української армії. Після цього примусові відео-«зізнання» були поширені в російських медіа та соціальних мережах.

Так, **Олена Наумова**, відома блогерка та громадська діячка з Херсона, була примушена записати таке відео після того, як російські військові викрали її 23 серпня 2022 року. Відео було поширене в соціальних мережах як нібито записане за власним бажанням⁹⁷. Трансляція таких відео, що містять неправдиву інформацію та інформацію, що вкрай суперечить громадянській позиції та переконанням особи, є принизливою та здатна завдати людині сильних моральних страждань. Сергія Цигіпу, мешканця Нової Каховки на Херсонщині, ветерана АТО, журналіста, голову ГО «Каховський плацдарм», викрали, коли він ішов із гуманітарною допомогою до жительки сусіднього Таврійська, а невдовзі на пропагандистських каналах з'явилося відео з Цигіпою, де його називають «старшим офіцером Сил спеціальних операцій ЗСУ, який переїхав до РФ». У ньому чоловік критикує дії української армії.

4. Використання змісту мобільних телефонів та переписок у соціальних мережах як «доказу» або «підстав» для затримання та подальшого кримінального переслідування активних громадян та притягнення до адміністративної та кримінальної відповідальності державою-окупантом

Так, ZMINA задокументувала свідчення щодо насильницького затримання у Чернігівській області, в якому жінка зазначила, що російські військові перевіряли зміст телефонів чоловіків, звертаючи увагу саме на зміст листувань та файли, які зберігались на телефоні, незважаючи на те, що саме листування могло бути видаленим. Саме з телефону Сергія Цигіпи, херсонського активіста,

97 Свідчення, задокументовані Центром прав людини ZMINA з відкритих джерел інформації відповідно до методик протоколу Берклі.

блогера, волонтера та організатора мітингів, запросили на зустріч журналіста з Херсонської області Олега Батуріна, і останній припускає, що він міг потрапити у «коло зацікавленості» саме тому, що у телефоні Сергія, який опинився під контролем представників окупаційної влади, містилась робоча переписка з ним.

5. Водночас новітні технології можуть допомогти у пошуку осіб, які були насильницьки викрадені або зникли за обставин, що свідчать про можливість незаконного утримання у місцях несвободи, у таких випадках.

- 1. Відслідковування банківських операцій викрадених осіб, що проводилися після їхнього насильницького зникнення.** У рамках кримінального провадження за допомогою новітніх технологій можуть збиратися докази, зокрема, банківська інформація (часто за насильницьких зникнень окупанти забирають банківські картки потерпілих, і можуть потім їх використовувати для зняття коштів на територіях, де працюють банкомати, або для переказу коштів на свої карти або карти афілійованих осіб, що відслідковується за допомогою доступу до мобільного банкінгу, який може бути наданий тільки за запитом правоохоронних органів). У принаймні трьох задокументованих центром ZMINA кейсах члени родин та знайомі жертв насильницьких зникнень повідомили, що отримували повідомлення з мобільного телефону або акаунтів у соціальних мережах від імені викраденої особи, або дізнавались, що з банківської картки викраденого були зняті або перераховані кошти, але не мали підтвердження, що ці дії вчинялись саме членом їх родини, а не викрадачами, а тому мали потребу з'ясувати, хто й яким чином відправляє ці повідомлення або користувався картою.
- 2. Білінг мобільних телефонів жертв насильницьких зникнень.** Ще один напрям, де новітні технології можуть допомогти у пошуку викраденої особи, це відслідковування переміщення особи за допомогою даних мобільної мережі, що їх можуть повідомляти компанії, які надають послуги мобільного зв'язку, з прив'язкою до GPS-даних, які показують, коли та з якого місця було надіслано сигнал з мобільного телефону викраденої особи на найближчі вишки мобільного зв'язку, також за запитом слідчих органів.
- 3. Використання записів камер відеоспостереження.** Для пошуку викрадених та ідентифікації осіб викрадачів може застосовуватися пошук за камерами відеоспостереження, також і на тимчасово окупованій території, адже деякі сервери, де зберігаються записи з камер спостереження, досі розташовані на підконтрольній Україні території або у третіх країнах, і після втрати доступу до камер спостереження можливий доступ до збережених ними відеозаписів. Для того, щоб отримати тимчасовий доступ до відеозаписів відповідно до вимог українського кримінально-процесуального права, пра-

воохоронним органам потрібно отримати ухвалу слідчого судді, обґрунтувавши необхідність та невідкладність потреби у таких діях. Отримати таку інформацію від банківських установ або власників бізнесу, які обладнали свої приміщення відеокамерами або встановили такі відеокамери назовні, самі потерпілі або члени родини викраденої особи не можуть, адже банківська таємниця та конфіденційність фізичних осіб захищається законом.

- 4. Розпізнавання облич.** Окремим напрямом застосування новітніх технологій є програми розпізнавання обличчя для аналізу пропагандистських відео, які розміщуються окупантами, щодо обшуків, арештів та інших дій проти українських цивільних осіб, що ведуть активний мирний спротив. На даних відео не зазначають імена та прізвища затриманих осіб, однак часто демонструють їхні обличчя або навіть документи, що встановлюють особу — і це може стати доказом того, що викрадена людина була справді викрадена, або утримується у певному місті, у конкретній виправній колонії або слідчому ізоляторі, де було зняте дане відео.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Органам державної влади України:

- забезпечити створення національної системи реабілітації осіб, які постраждали внаслідок насильницьких зникнень, яка включатиме медичну, психологічну реабілітацію, соціальну підтримку тощо;
- спонукати Міжнародний Комітет Червоного Хреста до виконання дій, передбачених мандатом організації, через систематичні звернення щодо необхідності отримати доступ до українських цивільних, зокрема активістів, яких тримають у місцях несвободи;
- посилити санкційний та інституційний тиск на Російську Федерацію для припинення нею практики насильницьких зникнень та свавільних затримань;
- спільно із громадськими організаціями розробити та провести інформаційну кампанію на міжнародному рівні для привернення уваги міжнародної спільноти до проблеми викрадених цивільних, зокрема активних громадян.

Правоохоронним органам України (Міністерство внутрішніх справ, Офіс Генерального прокурора України, Служба безпеки України):

- забезпечити ефективний облік осіб, які стали потерпілими від різних видів воєнних злочинів, у тому числі насильницьких зникнень, зокрема забезпечити ефективне функціонування Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, а також внести до нього окрему категорію «цивільних осіб, що стали жертвами насильницьких зникнень» та актуалізувати інформацію щодо їх кількості та місця перебування;
- вживати заходів для встановлення місця перебування осіб, підданих насильницьким зникненням та свавільним затриманням — виходячи з наявних засобів та можливостей;

- налагодити періодичне публічне звітування щодо розслідування випадків викрадення та незаконного утримання цивільних осіб на тимчасово окупованих територіях та на території Росії, встановити нагляд за розслідуванням даних категорій справ;
- продовжувати системне документування та розслідування злочинів насильницьких зникнень з урахуванням міжнародних стандартів для ефективного розслідування та притягнення винних до відповідальності.

Міжнародним організаціям та партнерам:

- засудити систематичну практику насильницьких зникнень з боку підконтрольних Російській Федерації збройних сил проти цивільного населення на окупованих територіях України;
- закликати Російську Федерацію забезпечити безперешкодний доступ Міжнародного комітету Червоного Хреста та інших міжнародних організацій до українських цивільних осіб, утримуваних під вартою;
- активізувати зусилля задля безумовного та негайного звільнення Російською Федерацією усіх цивільних осіб, що стали жертвами насильницьких зникнень та свавільних затримань;
- закликати Міжнародний комітет Червоного Хреста брати активну участь у пошуку цивільних громадян, що стали жертвами викрадень, зокрема проводити регулярні візити до місць несвободи на окупованих територіях і в Росії, для доступу до всіх цивільних заручників, що утримуються Росією, а також налагодити процес обміну листами, надання одягу, медикаментів тощо;
- сприяти поширенню інформації про осіб, які були піддані насильницьким зникненням та свавільним затриманням на окупованих Російською Федерацією територіях України.

ДОДАТОК

**ОКРЕМІ ІСТОРІЇ
НАСИЛЬНИЦЬКИ ВИКРАДЕНИХ
ТА СВАВІЛЬНО ЗАТРИМАНИХ
АКТИВІСТІВ, А ТАКОЖ ТИХ, ЯКІ
БУЛИ ЗНАЙДЕНІ МЕРТВИМИ
ПІСЛЯ ВИКРАДЕННЯ**



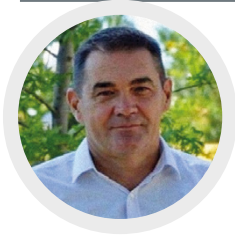
Викрадені або свавільно затримані активні громадяни, у тому числі і ті, місце знаходження яких невідоме



Руслан Абдурахманов — активіст, викрадений 20 травня 2022 року у селі Азовське Генічеського району, де окупанти вчоргове запровадили фільтраційні заходи, проводили обшуки та огляди житлових приміщень місцевих мешканців. У ході таких незаконних дій окупанти затримали його й вивезли на територію окупованого Криму.



Дмитро Афанасьєв — депутат Корабельної районної ради у місті Херсоні від партії «Європейська солідарність». Викрадений окупаційними силовиками 22 березня 2022 року. Як [повідомив](#) депутат Херсонської обласної ради Сергій Хлань, після розгону проукраїнського мітингу цього дня Дмитро Афанасьєв захищав свою дружину, яку намагались затримати, і за це його побили, зламавши ребра. Через дві години після описаних подій окупанти прийшли додому до Афанасьєва, вчинили там обшук, вилучивши його депутатське посвідчення, відео з камер спостереження та мобільні телефони членів родини, а також затримавши усіх чоловіків, які були в будинку (серед них — друзі Дмитра). 23 березня 2022 року обшук провели повторно, але випустили одного із затриманих чоловіків, тож той зміг повідомити родину Афанасьєва про те, що до затриманих окупанти застосовують тортури. Наразі немає інформації про місцезнаходження Дмитра.



Олександр Бабич — мер міста Гола Пристань Скадовського району Херсонської області. За даними Всесвітньої організації проти тортур, між 7 і 8 ранку 28 березня 2022 року до будинку Бабича прийшли озброєні військовослужбовці Російської Федерації і провели в ньому обшук. У цей час він був удома. Його відвели до будівлі Голопристанської міської ради. Будівля була оточена озброєними російськими військовослужбовцями. В кабінеті Бабича, куди його привели, перебували 15 озброєних чоловіків у камуфляжних одностроях без знаків розрізнення з білими пов'язками на руках та ногах. Озброєні чоловіки поведилися агресивно. Приблизно о 10:15 вони відвели його з Голопристанської міської ради в невідомому напрямку. Є неофіційна інформація про те, що він перебуває в Сімферопольському СІЗО № 2, але в самому СІЗО відмовляються це визнавати.



Сергій Барчук — колишній заступник начальника обласного управління Пенсійного фонду України в місті Херсоні. Після російської окупації він намагався сховати у своїй квартирі частину майна Пенсійного фонду України (близько 20 персональних комп'ютерів), оскільки відповідав за їх зберігання. Після викрадення Сергія росіянами в липні 2022 року його батько **Артем**, теща **Лідія Подозерська** та дядько **Олексій** вирішили подбати про комп'ютери та сховати їх в іншому місці. Вони випадково зустріли друга родини — **Олега Самотоя**, який погодився допомогти з транспортуванням. 22 липня 2022 року вони прийшли до квартири Сергія та були викрадені росіянами та звинувачені у «розкраданні майна, що належить державі». Наразі всіх членів сім'ї та друзів тримають у кількох місцях ув'язнення — Сергія у Криму, Лідію — у Чаплинці, а Олексія, Артема та Олега Самотоя — у Каланчаку (Херсонська область). За деякими даними, всі вони зазнали катувань та інших видів жорстокого поводження.



Олег Будяк — директор краєзнавчого музею Осипенківської ОТГ Запорізької області, викрадений 19 квітня 2022 року. Наразі немає інформації про місцезнаходження Олега.



Алла Бурико — директорка будинку культури Плодородненської сільської ради з села Братське Мелітопольського району Запорізької області. Її разом із сином Олександром 25 серпня 2022 року викрали російські військові начебто через небажання співпрацювати з окупантами. Наразі немає інформації про місцезнаходження Алли.



Юрій Васильєв — депутат Горностаївської ради Херсонської області, а також його дружина Васильєва Ольга (вчителька) були викрадені зі власного дому 18 жовтня 2022 року. Підтверджених даних про їх місцезнаходження немає.



Олексій Винниченко — староста села Гребениківка Сумської області. 14 березня 2022 року росіяни увірвалися до будинку та вивезли його у невідомому напрямку. Наразі немає інформації про місцезнаходження Олексія.



Володимир Воровка — доктор наук, професор, проживав у Мелітопольському районі Запорізької області, був викрадений 13 грудня 2022 року з власного будинку. Страждає на ряд хронічних захворювань, потребує лікування.



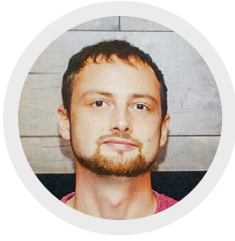
Ірина Горобцова — волонтерка, затримана 13 травня 2022 року у місті Херсоні. Наразі утримується в окупованому Криму, про це розповів адвокат Еміль Курбедінов, посилаючись на відповідь, отриману з «правоохоронних» органів. Також адвокат повідомив, що, виходячи з тексту документа, Ірину Горобцову тримали у СІЗО № 1 міста Сімферополь щонайменше з 25 травня 2022 року.



Євген Гур'янов — волонтер із міста Бучі Київської області. Мати Євгена Гур'янова повідомила, що після початку військових дій він займався гуманітарною допомогою місцевим мешканцям, а також допомагав з евакуацією. 18 березня 2022 року у першій половині дня військовослужбовці, на формі яких були шеврони «Збройні сили РФ», забрали Євгена Гур'янова з його власного будинку у Бучі. Військовослужбовці під'їхали до будинку на БТР. Вони перевернули всі речі у будинку, забрали документи, включаючи закордонний паспорт брата Євгена Гур'янова. Самого Євгена посадили на БТР та відвезли у невідомому напрямку. Дружина Євгена Наталія [повідомила](#), що Євген станом на 30 квітня 2022 року перебував в СІЗО міста Новозибкова Брянської області. Наприкінці серпня 2022 року Наталії зателефонували з Червоного Хреста й повідомили, що Євгену дозволили написати лист до родини. В листі рукою її чоловіка було написано всього два слова: «Живий, здоровий».



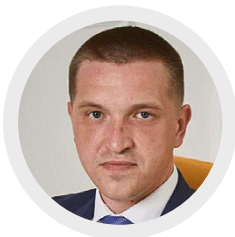
Сергій Дячок — волонтер із села Димер Київської області, викрадений 17 березня 2022 року. Його зупинили російські військові після того, як він відвозив людей на евакуацію. У нього забрали машину і більше зв'язку з ним не було. Наразі його місцеперебування невідоме.



Ярослав Жук — волонтер. 17 червня 2022 року його машину зупинили біля супермаркету в Мелітополі, самого Ярослава витягнули з авто, кинули в іншу машину та відвезли до невідомого будинку із підвалом. Там Жука катували до 8 серпня 2022 року: жорстоко били, били струмом і палили шкіру паяльною лампою. Під тортурами його змусили записати відео, в якому він робить «чистосердечне зізнання» у підготовці актів тероризму. На даний момент Ярослава Жука тримають в Ростовському СІЗО на території РФ, його звинувачують у підготовці актів міжнародного тероризму та періодично піддають побиттю та жорстокому поводженню. Нещодавно розпочалось судове слухання у місті Ростові-на-Дону, РФ. На початку червня 2023 року Жук на судовому засіданні заявив про те, що 29–30 травня, а також 5 червня працівники ростовського слідчого ізолятора його жорстоко побили: били ногами та кийками, поливали водою та застосовували електрошокер.



Олександр Зарівний — начальник управління гуманітарної політики Херсонської районної державної адміністрації, голова громадської організації «Ветерани АТО» з Херсона. У відеозверненні 18 березня 2022 року Олешківський міський голова Євген Рищук повідомив, що протягом доби не можуть знайти одного з місцевих жителів, а 27 березня — що Зарівного захопили та тримають окупанти. Рищук також розповів, що 27 березня в помешканні Зарівного проводилися обшуки. Близько чотирьох тижнів Зарівний перебував у Херсонському ізоляторі тимчасового утримання, який захопили військові РФ. Після цього чоловіка перевезли до окупованого Сімферополя, де продовжують тримати у СІЗО № 2 Сімферополя за звинуваченням у шпигунстві (стаття 276 КК РФ, позбавлення волі на строк від 10 до 20 років).



Павло Запорожець — юрист, якого окупанти викрали в Херсоні та звинувачують у «тероризмі». За версією слідства, він збирався вчинити підриг вибухових пристроїв під час акції «Безсмертного полку» 9 травня 2022 року. У травні 2022 року почалось судове слухання у місті Ростові-на-Дону, РФ, в ході якого адвокат Павла заявив про те, що його мають тримати на правах військовополоненого, оскільки він був представником спецслужб.



Володимир Збукар — волонтер із міста Балаклії Харківської області, був викрадений російськими військовими на блокпосту в Вербівці 29 березня 2022 року. Наразі його місцезнаходження невідоме.



Гліб Зубов — юрист із міста Мелітополя Запорізької області, був викрадений з дому разом з родичем 20 квітня 2022 року. Того ж дня було проведено обшук у робочому кабінеті родичів.



Олег Зубов — юрист із міста Мелітополь Запорізької області, був викрадений з дому разом з родичем 20 квітня 2022 року. Того ж дня було проведено обшук у робочому кабінеті родичів.



Анатолій Ізбаш — волонтер із смт Кінбурнська Коса Миколаївської області, був викрадений 19 березня 2022 року. Місцезнаходження невідомо.



Ігор Колихаєв — мер міста Херсона. Викрадений з роботи 28 червня 2022 року. Росгвардійці (а також імовірно працівники ФСБ) провели обшук, посадили його в автобус та відвезли в невідомому напрямку. За повідомленням ЗМІ, Колихаєв перебував у СІЗО Херсона. Потім син мера повідомив, що його перевезли до міста Чаплинки Херсонської області, і що у батька погіршився стан здоров'я через відсутність їжі та води, а також належної медичної допомоги.



Віктор Кузьменко — начальник відділу інформаційно-комунікаційних ресурсів Бердянського міськвиконкому. За даними Бердянської міської ради, Кузьменка викрали російські військові після блокування роботи гуманітарного центру 6 квітня 2022 року. За даними Бердянської міської ради, близько 16:00 російські військовослужбовці відпустили майже всіх співробітників гуманітарного центру, окрім Кузьменка та ще трьох осіб. Наразі його місцезнаходження невідоме. За деякими непідтвердженими даними може бути звільнений.



Ірина Левченко — журналістка з міста Мелітополя, викрадена разом зі своїм чоловіком із власного будинку 6 травня 2023 року. Про факт викрадення стало відомо лише в кінці травня. За деякими свідченнями, до подружжя можуть застосовувати тортури, звинувачують в терористичній діяльності. Місце тримання Ірини Левченко та її чоловіка невідоме.



Володимир Ліфінцев — освітянин із Каховського району Херсонської області, був викрадений 27 липня 2022 року, місцезнаходження невідоме. За деякими неперевіреними даними може бути звільнений, однак уточнювальної інформації не надходило.



Вадим Ломачук — вивозив як волонтер-водій людей через Романівку, 24 березня 2022 року зник з вулиці міста Бучі Київської області, місцезнаходження невідоме.



Микола Маслій — депутат міської ради Куп'янська Харківської області, ветеран АТО, громадський активіст. Зник 1 березня 2022 року під час мітингу проти окупації «Куп'янськ — це Україна»: він ішов попереду колони мітингарів з українським прапором. За повідомленнями видання Newsroom, його покликали убік на бесіду російські військові, після чого почали стріляти і випускати димові заряди, а Маслія забрали. Окупанти заперечують, що Маслій у них. Після звільнення Куп'янська немає нової інформації про долю Маслія. 9 червня 2023 року Європейський Суд з прав людини взяв до розгляду справу Маслія. Інформації про місцеперебування немає.



Mariano Calatayud Garcia, або Маріо — громадянин Іспанії, волонтер у Херсоні. Допомагав дітям, що залишились без батьківської опіки; також є інформація, що він брав участь у мітингах проти окупації. За [даними](#) «Крим.Реалії», що посилається на місцеве видання «Кавун.City», друзі Маріо повідомили, що 19 березня після 14:00 з ним зник зв'язок. А в своєму інтерв'ю після звільнення з полону журналіст Олег Батурін зазначив, що разом із ним були, ймовірно, іспанець та нідерландець, тож видання припустило, що волонтера тримали там само. Нині його тримають у Сімферопольському СІЗО, стан його здоров'я поганий.



Євген Матвеев — міський голова Дніпрорудного Запорізької області. 13 березня 2022 року він перестав виходити на зв'язок. В Опозиційній платформі «За життя» (партія, до якої він входить) повідомили 19 березня 2022 року, що зв'язку з Матвеевим немає, а його автівку знайшли покинутою біля блокпосту, де він імовірно був захоплений росіянами. За інформацією видання MRPL.CITY, причина викрадення — відмова співпрацювати з військовими РФ. Наразі його місцезнаходження невідоме.



Володимир Миколаєнко — колишній мер міста Херсона (у 2014–2020 роках). Викрадений 18 квітня 2022 року. Пішов на зустріч зі знайомим і більше не виходив на зв'язок. 27 липня його дружина отримала офіційне підтвердження від російської сторони, що він перебуває «на території РФ». Точне місцезнаходження Володимира невідоме. Раніше Миколаєнко повідомляв кореспонденту суспільно-політичного видання «Мост», що отримував погрози від колаборантів.



Олександр Панченко — активіст, юрист із міста Приморська Запорізької області, був викрадений 20 або 21 квітня 2022 року. Наразі немає підтвердженої інформації про місцеперебування Олександра.



Микола Петровський — волонтер із Херсонщини. Має інвалідність, оскільки втратив частину ноги через ДТП, але незважаючи на це, він продовжував займатися волонтерством. Росіяни викрали Миколу 27 березня 2022 року в центрі Херсона. Його пів року тримали в підвалі, а під час деокупації Херсона вивезли за місто і перевезли до Сімферопольського СІЗО. Миколу жорстоко катували в полоні, зламали пальці, сильно поранили здорову ногу і плече. Стан його здоров'я дуже поганий.



Артем Пилипенко — волонтер із міста Балаклії, Харківської області, був затриманий 21 квітня 2022 року. Наразі немає підтвердженої інформації про місцеперебування Артема.



Євген Пришляк — 13 серпня 2022 року його разом із другом, у якого він ночував, затримали російські військові. Рідні вказують, що російські військові звинуватили друга Євгена Пришляка у «шпигунстві», оскільки той працював у Нацполіції. Що ж до самого Євгена, то росіянам не сподобалися фото та відео-файли про російських військових, які були у нього в телефоні. Нині, за непідтвердженими даними, чоловіків тримають на території Росії. У січні 2023 року родина Пришляка через Міжнародний Комітет Червоного Хреста отримала записку, написану почерком Євгена.



Ігор Протоковило — депутат Новокаховської міської ради, його викрали 19 квітня 2022 року. Наразі немає підтвердженої інформації про місцезнаходження Ігора.



Маргарита Харенко — СММ-менеджерка Української волонтерської служби, яка займалася соціальним доставленням (зокрема ліків, продуктів та речей) у Запоріжжі та Мелітополі, була викрадена 9 січня 2023 року з власного будинку у Мелітополі Запорізької області. На сайті служби розміщено фотографію команди, яка працює над цим проектом, де була також і Маргарита. Коли дівчину тільки-но викрали, то на головній сторінці організації була позначка “USAID” (United States Agency for International Development — Агентство США з міжнародного розвитку). Маргариту утримували в Мелітопольській установі виконання покарань № 144, а звідти її перевезли до СІЗО в смт Якимівка. Як з'ясувалося пізніше, росіяни порушили проти неї кримінальну справу за статтями «екстремізм» та «тероризм». 30 березня 2023 року розпочалося судове слухання справи проти Маргарити.



Сергій Хільченко — голова Хрестівської громади Херсонської області. Викрадений з роботи 28 червня 2022 року. Окупанти повезли Сергія в невідомому напрямку. Його місцезнаходження досі невідоме.



Дмитро Хилюк — журналіст УНІАН. Був викрадений 3 березня в селі Козаровичі Вишгородського району Київської області. Є свідок, звільнений цього дня, який бачив Хилюка разом із іншими заручниками. Відомо, що спочатку їх тримали на складах в Козаровичах, потім перевезли в селище Димер Вишгородського району Київської області. За даними екс-полонених, Хилюка утримують в СІЗО № 2 в російському місті Новозибкові в Брянській області. У серпні 2022 року завдяки Міжнародному Комітету Червоного Хреста (МКЧХ) батьки Дмитра [отримали](#) від нього листа зі штампом на конверті «Почта России». У ньому було одне речення: «Дорогі мої мама, тато, я живий, здоровий, у мене все добре». Лист датований 14 квітня.



Сергій Цигіпа — громадський активіст із міста Нової Каховки Херсонської області, керівник ГО «Каховський плацдарм». 12 березня 2022 року прямував до Таврійська із собакою, щоб передати ліки для своєї тещі і перестав виходити на зв'язок. За словами дружини активіста, їй пізніше переказували, що бачили, як Цигіпу затримали на блокпосту російських окупантів, а собаку вона знайшла прив'язаним біля місцевого виконкому. Пізніше каналах в [ютубі](#) і телеграмі з'явилися відеозаписи із Сергієм Цигіпою. Наразі Цигіпу тримають у Сімферопольському СІЗО № 2, у грудні 2022 року йому висунули звинувачення у шпигунстві (за статтею 276 КК РФ) та завданні шкоди Російській Федерації під час так званої СВО (спеціальної військової операції). Йому загрожує від 10 до 20 років ув'язнення.



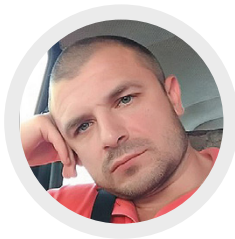
Олександр Шмиголь — голова Вільхівської територіальної громади Харківської області. За повідомленням Асоціації Міст України від 22 серпня 2022 року, досі перебуває в полоні.



Дмитро Шурда — волонтер, тренер з боксу із Маріуполя. Інформацію про викрадення Шурди 6 квітня 2022 року [опублікувала](#) його дружина Світлана в фейсбуці. За її інформацією, Шурду викрали на виїзді з Маріуполя 17 або 18 березня 2022 року. У полоні переніс інфаркт, про що зміг повідомити родині у кінці квітня телефоном. Ймовірно [перебуває](#) у Донецькому СІЗО. Наразі підтверджених даних про долю Дмитра немає. Остання згадка про нього — записане ним відео (в одязі, схожому на робу для ув'язнених), яке було викладене 19 березня 2023 року.



Ірина Щербак — начальниця управління освіти Мелітопольської міськради Запорізької області. Міський голова Мелітополя Іван Федоров [повідомив](#) про її викрадення у відеозверненні від 28 березня 2022 року. Причиною цього він назвав відмову Ірини Щербак співпрацювати з росіянами та відновити навчальний процес у школах за російською програмою. За словами Федорова, її затримали представники російських окупаційних структур і тепер висувають їй надумані звинувачення у розкраданні бюджетних коштів. Запорізька обласна прокуратура розслідує інцидент за частиною 1 статті 438 КК України. Наразі її місцеперебування невідоме.



Олексій Юрченко — працівник міськвиконкому Бердянська Запорізької області, керуючий справами виконкому. За [даними](#) сайту «Бердянськ 061» із посиланням на Бердянську міську раду, 6 квітня 2022 року російські військові блокували роботу гуманітарного центру до 16:00, після чого відпустили майже всіх співробітників центру. Тоді зник Юрченко, а також двоє чоловіків: співробітники виконкому Віктор Кузьменко, Олександр Фаєв та директор центру Олег Балабан. 16 квітня 2022 року окупанти [розмістили](#) пропагандистське відео з ним, найімовірніше записане під примусом. Пропагандистська заява в описі до відео підписана Володимиром Роговим, членом окупаційної адміністрації в Запорізькій області. Наразі місцезнаходження Юрченка невідоме.



Борис Ярмоленко — начальник управління комунальної власності Енергодарської міської ради, відомий своєю проукраїнською позицією, був викрадений 23 червня 2022 року.

Звільнені активні громадяни



Вікторія Андруша — вчителька математики у місті Броварах Київської області, на момент викрадення перебувала у Чернігівській області. За повідомленням Human Rights Watch, 25 березня 2022 року російські військові провели обшук у будинку її родини, стверджуючи, що ті, можливо, співпрацюють із ЗСУ. Через декілька днів після першого обшуку росіяни ще раз приходили до будинку Андруші та забрали її матір, заявивши, що вона «погано виховала Вікторію». Додому жінка змогла повернутися лише 31 березня. Росіяни спочатку відвезли Вікторію до котельні сусіднього села Новий Биків, яку використовували як ізолятор, там протримали три або чотири дні, а потім вивезли до СІЗО в Курській області Росії. 29 вересня Вікторію і ще двох цивільних жінок звільнили.



Ігор Аненков — колишній моряк. Учасник проукраїнських мітингів в Херсоні. Незаконно затриманий в себе вдома, імовірно ФСБ РФ, на початку серпня 2022 року. Його тримали в Херсоні та в Олешках протягом 70 днів. Внаслідок перебування в полоні потребує реабілітації.



Роман Баклажов — активіст із міста Херсона, 6 липня 2022 року його зі власного будинку забрали росіяни. Під час обшуку у родини вилучили ноутбук, телефон чоловіка, усі флешки, які побачили, особисті речі, що здалися окупантам «чи то цікавими, чи то небезпечними». Після цього до помешкання родини ще кілька разів приходили окупанти й хотіли провести обшук. Через 53 дні Романа було звільнено.



Олег Балабан — активіст, керівник Центру дитячої та юнацької творчості міста Бердянська. За повідомленням активістки Анжеліки Бабич, він був серед місцевих волонтерів, яких викрали російські військовослужбовці 8 квітня 2022 року з будівлі Центру дитячої творчості, в якому був облаштований центр гуманітарної допомоги. За її даними, озброєні окупанти 8 квітня прийшли до центру, почали допитувати працівників і чотирьох чоловіків вивезли в невідомому напрямку. За інформацією сайту «Бердянськ Об1» з посиланням на Бердянську міську раду, всі викрадені були звільнені в той самий день близько 16:00, окрім Олега Балабана, а також трьох співробітників виконкому: Олексія Юрченка, Олександра Фаєва, Віктора Кузьменка. За [повідомленням](#) РІА Мелітополь, 14 квітня 2022 року Олег Балабан був звільнений.



Олег Батурін — журналіст газети «Новий день» із Каховки Херсонської області. 12 березня 2022 року близько 16:30 вийшов на зустріч зі знайомим біля місцевої автостанції неподалік від дому, після чого з ним зник зв'язок. Сергій Цигіпа, з яким мав зустрітися Батурін, на той момент вже був захоплений росіянами. 20 березня 2022 окупанти відпустили Батуріна. Він розповів, що майже вісім днів провів у полоні росіян практично без їжі, кілька днів майже без води, без мила та змінного одягу. Під час викрадення та під час перших допитів його били прикладом кулемету. Після полону у активіста були зламані 4 ребра.

До викрадення журналіста, імовірно, було причетне ФСБ РФ. Росіян, серед іншого, цікавила його журналістська діяльність. Російські військові постійно погрожували чоловіку вбивством, ображали його. Оскільки він чув, як поруч жорстоко б'ють інших людей, сприйняв ці погрози як реальні та припускав, що його можуть вбити в будь-який момент. 8 липня 2022 року Офіс Генерального прокурора України [повідомив](#) Володимиру Леонтєву, самопроголошеному «голови» незаконної «Новокаховської військово-цивільної адміністрації», про підозру у викраденні журналіста Олега Батуріна.



Ігор Бахур — активіст із міста Каховки Херсонської області. Як повідомила Каховська міська територіальна громада, був викрадений російськими військовими 3 квітня 2022 року у Каховці під час мирного мітингу проти російської окупації. За даними Каховської міської територіальної громади, 6 квітня був звільнений.



Ігор Башинський — активіст із Херсона. За повідомленнями місцевих жителів, брав участь у мітингах проти окупації. Був захоплений 21 березня 2022 року разом із дівчиною, яку згодом відпустили. За інформацією джерела ZMINA, станом на 4 квітня 2022 року Башинський був звільнений.



Віталій Богданов — громадський активіст, політик із Херсона. Активно висвітлював у соцмережах події у Херсоні після окупації, повідомляв про захоплення росіянами цивільних заручників. Як заявив депутат Херсонської облради Сергій Хлань, із 25 березня 2022 року із Богдановим зник зв'язок. 1 квітня Сергій Хлань повідомив, що Богданов — на волі.



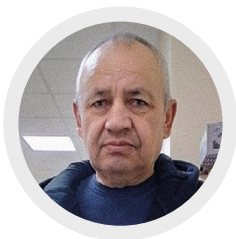
Дмитро Бодров — водій, волонтер. Доставляв гуманітарний вантаж до міста Маріуполя. Був затриманий 1 квітня 2022 року під час проходження блокпосту. Його незаконно тримали у виправній колонії смт Оленівка, Донецької області. Звільнений.



Дмитро Бодю — пастор церкви «Слово життя» у Мелітополі Запорізької області. Про його викрадення 19 березня 2022 року [повідомило](#) видання Inform zpr.ua. 21 березня цю інформацію підтвердив міський голова Мелітополя Іван Федоров, зазначивши, що пастор перебуває у заручниках росіян. За [даними](#) видання «Всеукраїнський собор» із посиланням на очевидців, 19 березня 2022 року російські військові прийшли вранці в будинок Дмитра Бодю, забрали мобільні телефони у пастора та членів його сім'ї і попросили Дмитра пройти з ними. Дорогою вони заїхали у будівлю церкви, взяли статутні документи релігійної організації (нібито на перевірку), забрали всю оргтехніку, яку змогли знайти в церкві, і після цього поїхали із пастором Бодю у невідомому напрямку. На запитання, що з ним буде, вони відповіли, що перевірять документи і на наступний день повернуть його, але цього не сталося. 20 березня 2022 року російські військові знову приїхали у церкву, взяли спальний мішок пастора і Біблію, а ввечері оголосили в церкві, що заборонено проводити богослужіння, а також заборонили надавати гуманітарну допомогу людям. Пояснили, що такі обмеження запроваджені через те, що «представники церкви виходили на проукраїнські мітинги». 28 березня 2022 року дружина пастора Гелен Бодю написала у соціальних мережах, що її чоловік звільнений.



Григорій Божок — бізнесмен зі Сновська Чернігівської області (ТОВ «Астра»), ексдепутат облради від партії «Блок Петра Порошенка». Був викрадений російськими окупаційними силовими структурами у місті Сновську 25 березня 2022 року разом із міським головою Олександром Медведьовим. Як [повідомив](#) канал «Суспільне Новини», 28 березня його звільнили. Також звільнили двох чоловіків, які входять до складу місцевої охорони правопорядку.



Буба Василь — директор комунального підприємства у місті Чонгарі Херсонської області, за повідомленнями анонімних свідків був викрадений 18 серпня 2022 року. Звільнений.



Михайло Бурак — голова Бехтерської громади Херсонської області. За [повідомленням](#) першого заступника голови Херсонської облради Юрія Соболевського, був викрадений російськими військовими 4 квітня 2022 року в селі Залізний Порт Скадовського району. 5 квітня 2022 року Асоціація міст України [повідомила](#) про його звільнення.



Владислав Буряк — син голови Запорізької районної державної адміністрації. Олег Буряк [повідомив](#), що 8 квітня 2022 року його сина викрали на російському блокпості у селі Василівка під час руху евакуаційної автоколонни, яка йшла з Мелітополя до Запоріжжя. За словами Буряка, його 16-річний син їхав у машині з двома знайомими жінками та трьома малолітніми дітьми до Запоріжжя. Колону автомобілів зупинили російські військові. За наявною інформацією, машину тримали на блокпосту три години, потім всіх відпустили, окрім 16-річного Владислава, оскільки російські військовослужбовці виявили, що він є сином голови РДА.

Як повідомив у подальшому Буряк, в полоні він мав прибирати кімнату, де проводилися допити та проходили катування. Серед його обов'язків було мити підлогу від слідів крові. Він повідомив, що став свідком тортур інших людей, але до нього не застосовували насильства. Перші 48 діб його тримали в слідчому ізоляторі, в одиночній камері у Василівці Запорізької області. Пізніше його перевезли у Мелітополь, де тримали в готельному номері під охороною. Владислава звільнили 7 липня 2022 року.



Олег Блудов — начальник відділу цивільного захисту та взаємодії з правоохоронними органами міської ради, викрадений 26 березня 2022 року у місті Балаклії Харківської області. Звільнений.



В. Г. — соціальний працівник, волонтер, активіст з Херсонської області. Займався питаннями протидії жорстокому поводженню і випадків тортур в місцях несвободи. Був затриманий 13 серпня 2022 року в себе вдома. Після того як відмовився від співпраці з окупаційною адміністрацією, отримав удар струмом, втратив свідомість, був побитий. Прийшов до тями наступного дня в себе вдома. Зміг виїхати з окупованої території. Потребує реабілітації. Інформація про інцидент надана анонімно.



Дмитро Васильєв — секретар Ради Новокаховської об'єднаної територіальної громади Херсонської області. Як повідомляла його дружина Людмила, до захоплення у заручники організував евакуацію мирних жителів селищ Козацького та Веселого та вирішував гуманітарні питання. За інформацією дружини, 16 березня 2022 року Дмитра схопили росіяни та утримували у будівлі колишнього відділу Новокаховської поліції за адресою: місто Нова Каховка, пр. Дніпровський, 24 (окупанти використовують її як офіс так званої «комендатури»). 3 травня 2022 року херсонське видання «Вгору» повідомило про його звільнення. Менш ніж за рік після звільнення помер від інсульту, ймовірно, внаслідок погіршення здоров'я після полону.



Костянтин Величко — координатор волонтерських місій, евакуював цивільних із окупованих населених пунктів, доправляв гуманітарні вантажі. Затриманий 28 березня 2022 року в Маріуполі. Перебував у незаконному утриманні 107 днів, зазнав тортур. Звільнений.



Максим Вінник — проректор Херсонського державного університету. Про незаконне затримання стало відомо 14 червня 2022 року. За наявною інформацією, Максима Вінника викрали за безпосередньої вказівки так званого самопроголошеного «ректора» Херсонського державного університету — Тетяни Томіліної. Її діяльність розслідують органи правопорядку України. 22 червня 2022 року повідомлено про звільнення Максима Вінника



Олександр Вороний — староста селища Червономаяцького Херсонської області, був викрадений 6 червня 2022 року. За наявною інформацією звільнений. Може перебувати на окупованій території. Потребує реабілітації.



Ганна Ворошева — волонтерка, затримана 25 березня 2022 року на блокпості біля Маріуполя, її тримали в Оленівській колонії на тимчасово окупованій території Донецької області, була звільнена 4 липня 2022 року.



Ганна Гаврилiна — староста села Грем'яч Чернігівської області. За [повідомленням](#) медіа «Суспільне Чернігів», староста села була взята в полон 20 березня 2022 року. За [даними](#) віцепрем'єрки Ірини Верещук, Гаврилова була звільнена за результатом обміну полоненими 9 квітня 2022 року. Гаврилiна після звільнення [розповіла](#) «Суспільному» про те, що її тримали в СІЗО на території РФ та катували.



Віктор Гаврилюк — директор Херсонського лялькового театру, громадський діяч. Був захоплений у заручники 21 березня 2022 року. За даними газети «Голос України», був побитий і затриманий на мітингу біля Херсонської міської державної адміністрації 21 березня 2022 року. Гаврилюк розповів, що окупанти вилучили його кнопчний мобільний телефон, вивчили списки контактів, після чого відпустили. За [повідомленням](#) першого заступника голови Херсонської обласної ради Юрія Соболевського, Гаврилюка звільнили наступного дня, 22 березня 2022 року.



Ольга Гайсумова — громадська активістка з Мелітополя Запорізької області. Викрадена 12 березня 2022 року під час мітингу проти російської окупації у Мелітополі. За свідченнями очевидців, група осіб у чорному одязі посадила її в машину і відвезла у невідомому напрямку. Її профіль у соцмережах був видалений. Як повідомило видання «РІА Мелітополь», 20 березня Гайсумову росіяни вивезли в поле за 25 кілометрів від міста і кинули там. За словами активістки, її тримали сім днів із мішком на голові ймовірно у будівлі військкомату, не застосовували фізичного насильства, але чинили психологічний тиск. Як [розповіла](#) Ольга Гайсумова, її відпустили, змусивши підписати «відмову» від організації акцій протесту та участі в них, а також «документ» про інформаційне співробітництво та участь у денацифікації.



Олена Галацан — директорка школи №13 Мелітополя Запорізької області. Як [повідомила](#) Уповноважена Верховної Ради з прав людини Людмила Денісова, була викрадена окупантами 31 березня 2022 року після відмови співпрацювати з окупантами. З квітня 2022 року видання «РІА Мелітополь» [повідомило](#), що її відпустили.



Анатолій Гарагатий — опитаний у селищі Савинці Харківської області 70-річний фотограф і відеооператор-документаліст, на початку окупації селища знімав на відео колони російської військової техніки. Затриманий 28 травня 2022 року через донос. Став жертвою жорстоких катувань електричним струмом, побиттів. В ув'язненні в поліцейському відділку міста Балаклії провів 100 днів. Навіть під загрозою тортур відмовився записувати на власному [Youtube-каналі](#) відео з виправданням російської окупації. «Мені 70, вже залишилось не так багато, я хочу померти чесною і порядною людиною, якою я був все своє життя, щоб мені було не соромно зустрічатись з душами батьківськими», — казав Анатолій Гарагатий



Станіслав Глушков — водій, волонтер, що доставляв гуманітарну допомогу та евакуював цивільне населення з міста Маріуполя. Затриманий на в'їзді в місто у кінці березня 2022 року. Його незаконно тримали у виправній колонії в смт Оленівка Донецької області. Був звинувачений у «терористичній діяльності». Звільнений разом з низкою інших волонтерів-водіїв в липні 2022 року.



Володимир Гнатовський — водій-волонтер, який евакуював цивільних із селища Мангуш та міста Маріуполя. Затриманий в кінці березня 2022 року. Його незаконно тримали у виправній колонії в смт Олешки Донецької області. Зазнав катувань. Звільнений.



Олександр Гунько — головний редактор інтернет-проєкту «Нова Каховка.City» з Нової Каховки Херсонської області. За [інформацією](#) Національної спілки журналістів України, 3 квітня 2022 року російські окупанти провели обшук вдома у Гунька. За їхніми даними, після обшуку вилучили телефони та електронні пристрої, а журналіста затримали. За їхніми свідченнями, напередодні до видання «Нова Каховка.City» надійшов електронний лист з вимогою окупантів співпрацювати з ними та закликком висвітлювати події «правильно». За [повідомленням](#) активіста Максима Біроваша, Гунька тримали в місцевому відділку поліції, і він був звільнений 6 квітня 2022 року. 13 квітня 2022 року було [опубліковане](#) відео, зняте окупантами, в якому Гунько каже, що нібито готовий співпрацювати з окупаційною владою.



Віктор Дебелий — син голови Іванівської громади Херсонської області Віктора Дебелого. Затриманий під час проведення обшуку в будинку. Йому накинули на голову поліетиленовий пакет, стяжками закріпили за спиною руки, щонайменше п'ять разів ударили ногами по ниркам і відвезли до раніше захопленого приміщення відділу поліції № 2 Генічеського райвідділу поліції. Там Віктора били і «допитували», вимагаючи видати місцезнаходження його батька. За кілька годин відпустили.



Дмитро Дзядевич — православний священник, настоятель храму Сорока Севастійських мучеників у Херсоні. Як повідомляється, з перших днів війни у херсонському храмі Сорока Севастійських мучеників почали допомагати кожному, хто цього потребував: роздавали продуктові набори, готували і роздавали гарячі обіди для нужденних. За повідомленнями «Суспільного» з посиланням на Міжнародну Антинаркотичну Асоціацію у Херсоні, 1 квітня 2022 року отець Дмитро вийшов з храму після служби, і його забрали у невідомому напрямку, телефон при цьому був вимкнений. Через деякий час з'явилась інформація, що Дмитро Дзядевич — у заручниках. Ввечері того ж дня, як [повідомило](#) «Суспільне», священник повернувся додому.



Сергій Дроздик — депутат Херсонської обласної ради від партії «Опозиційний блок за життя». Як [повідомили](#) у Каховській міській територіальній громаді, був викрадений 2 квітня 2022 року з власного дому у Каховці. З березня місцеве видання «Мост» із посиланням на голову обласної організації ОПЗЖ Єгора Устинова [повідомило](#), що Дроздика звільнили.



Ірина Дубченко — журналістка, волонтерка з селища Розівка Запорізької області. Про те, що її затримали, стало відомо з [повідомлення](#) журналіста Якова Носкова 28 березня 2022 року. Жінці закидали підтримку й переховування українських військових. Ірину вивезли в Донецьк для проведення «слідчих дій». Її сестра Олександра Дубченко повідомила журналістам, що Ірина востаннє телефонувала їй 26 березня 2022 року о 14:00, та розповіла, що хтось із місцевих розповів окупантам про її волонтерську та журналістську діяльність. Зі слів сестри, 28 березня батьки Ірини від окупаційної комендатури Розівки отримали інформацію про те, що Ірину доставили в Донецьк начебто для «суду». Дубченко звільнена і повернулася до своєї родини, про що Носков [повідомив](#) 11 квітня 2022 року.



Віктор Дудка — депутат Запорізької обласної ради з фракції «Слуга народу», фермер. За повідомленням сайту Запорізької обласної ради, був викрадений російськими військовими 6 квітня 2022 року у тимчасово окупованому селищі Михайлівка Запорізької області. Нині звільнений.



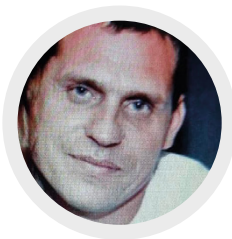
Йосип Залізецький — батько мелітопольської журналістки, головної редакторки РІА «Мелітополь» Світлани Залізецької. За [словами](#) дочки, 23 березня 2022 року батька захопили в заручники, щоб тиснути на неї: о сьомій ранку троє чоловіків (один в цивільному, двоє у одностроях і з автоматами) прийшли до них додому у Мелітополі Запорізької області (там перебували 75-річний Йосип з дружиною), обшукали помешкання, вилучили телефони подружжя, а потім забрали Йосипа Залізецького у невідомому напрямку. При цьому окупанти почали шантажувати Світлану Залізецьку: батька змусили подзвонити їй 23 березня близько восьмої вечора. Він сказав, що його тримають у підвалі, і вимагають, аби вона повернулась у Мелітополь. 26 березня Світлана Залізецька [повідомила](#), що її батька відпустили ввечері напередодні, після того, як вона виконала вимоги окупантів — передала їм управління сайтом РІА «Мелітополь».



Лейла Ібрагімова — депутатка Запорізької обласної ради, директорка Мелітопольського міського краєзнавчого музею, членкиня Мелітопольського регіонального комітету сприяння поверненню кримських татар на історичну батьківщину «Азат». Була викрадена з власного будинку у Мелітополі о шостій ранку 10 березня 2022 року людьми у військовій формі. Про викрадення [повідомив](#) Ескендер Барієв, член Меджлісу кримськотатарського народу, голова Кримськотатарського ресурсного центру. При цьому у помешканні депутатки ці люди провели обшук і забрали її телефон. Того ж дня Ібрагімову відпустили.



Дмитро Капша — волонтер з міста Маріуполя. Після початку повномасштабного вторгнення РФ повернувся до міста з заходу України й був затриманий. Зазнав тортур. Перебував в виправній колонії в смт Оленівка Донецької області. Звільнений.



Анатолій Качинський — активіст із міста Каховки Херсонської області. За [повідомленням](#) Каховської міської територіальної громади, був викрадений російськими військовими 3 квітня 2022 року у Каховці під час мирного мітингу проти російської окупації. За [повідомленням](#) Каховської міської територіальної громади від 6 квітня, був звільнений.



Сергій Киричко — голова Охтирської районної ради Сумської області. Його викрали в селі Боромля Сумської області 15 березня 2022 року. Як [заявила](#) голова партії «Слуга народу» Олена Шуляк, Киричка тиждень тримали в підвальних приміщеннях, після чого звільнили.



Олександр Книга — генеральний директор Херсонського обласного музично-драматичного театру, голова Євразійської театральної асоціації, депутат Херсонської обласної ради. Був викрадений вранці 23 березня 2022 року прямо з дому. Про це повідомили колишній депутат Херсонської міської ради Віталій Богданов та міський голова Олешків Євген Рищук. Наступного дня, 24 березня 2022 року, Рищук повідомив про звільнення Книги. Також це [підтвердили](#) у театрі.



Анжеліна Коваленко — директорка школи № 4 Мелітополя Запорізької області. Як повідомила Уповноважена Верховної Ради з прав людини Людмила Денісова, була викрадена окупантами 31 березня 2022 року після відмови співпрацювати. 3 квітня 2022 року РІА «Мелітополь» [повідомило](#), що її відпустили.



Олег Кожем'якін — ексдепутат Каховської міської ради, активіст і ветеран АТО. За словами дружини Кожем'якіна Ольги, біля будинку припаркувалися кілька бусів «тигр» (російських позашляховиків), у яких загалом було приблизно тридцять осіб у військовій формі (російського зразка), постукали у ворота. Коли Олег вийшов до них, йому одразу вдягли кайданки на руки і відвезли у невідомому напрямку. Також було затримано друга сім'ї, що перебував у будинку, але його майже одразу відпустили. Після цього, як зазначила Кожем'якіна, військові зайшли у будинок, стали перевіряти телефони, перевертали шухляди, шафи, щось шукали у гаражі та на горищі. 14 квітня видання «Європостір» повідомило, що Кожем'якіна відпустили, в полоні його катували. Загалом він перебував у полоні 10 днів. «13 квітня Олег звертався по допомогу лікарів. У нього діагностували струс мозку, перелам ребер. Також у нього вибиті зуби», — на умовах анонімності [розповів](#) виданню співробітник місцевої лікарні.



Олексій Коновалов — депутат міської ради Генічеська Херсонської області, директор КП «Комунсервіс» у селі Щасливцеве Херсонської області. Як [повідомив](#) перший заступник голови Херсонської обласної ради Юрій Соболевський, Коновалов був викрадений росіянами 28 березня 2022 року. За цими даними, близько 10:00 години Олексій Коновалов разом із дружиною рухалися на авто у напрямку села Генічеська Гірка й Генічеська, коли окупанти зупинили їх на блокпосту біля зруйнованого мосту і, перевіривши документи, захопили Коновалова і перевезли до Вищого професійного училища № 17 у місті Генічеськ. Дружину при цьому залишили на місці. За даними Соболевського, окупанти мають у себе списки «цікавих людей» (місцевих політиків, активістів та чиновників), і Коновалова захопили, бо його прізвище було у цих списках. Згодом того ж дня Соболевський [повідомив](#), що Коновалова відпустили.



Олександр Кошелевич — мер міста Приморська Бердянського району Запорізької області. 28 березня 2022 року журналістка Ірина Ромалійська [розповіла](#), що окупанти затримали мера Приморська і повезли його в бік Бердянська. Вона також повідомила з посиланням на місцевих активістів, що спочатку окупанти затримали батька Олександра Кошелевича, а потім Олександр обміняв себе на свого батька. Його тримали у Бердянську, де окупанти облаштували штаб. 31 березня 2022 року Ромалійська [повідомила](#), що Кошелевича відпустили.



Олександр Красківський — староста Замглайського старостинського округу №1 Чернігівської області. За [даними](#) Суспільного, російські військові затримали Красківського у селі Замглай біля селища Ріпки 23 березня 2022 року під час спроби місцевих не пустити їх до населеного пункту. Півтора дні його тримали у шкільному підвалі у селі Вишневе, де була розгорнута окупаційна комендатура. Тримали на земляній підлозі та катували, щоб дістати інформацію про підрозділи ЗСУ в тилу та дані про проукраїнських активістів. За словами Красківського, він не бачив тих, хто його бив, але має підстави вважати, що це були представники ГРУ і ФСБ. У полоні Олександр провів півтори доби. Станом на 3 квітня російські військові покинули територію колишнього Ріпкинського району.



Віктор Кудлай — директор Чорнянського ліцею Таврійської громади на Херсонщині. Як [повідомила](#) спеціалістка з гуманітарної політики і зв'язків зі ЗМІ Таврійської міської ради Ірина Шипович, Кудлай був викрадений російськими військовими 21 березня 2022 року із власного будинку. 24 березня 2022 року Шипович [розповіла](#), що він був звільнений.



Михайло Кумок — видавець «МВ-холдинг» з Мелітополя Запорізької області. 21 березня 2022 року у Мелітополі був викрадений російськими військовими разом з дружиною Вірою Кумок та дочкою, учасницею мітингів проти окупації Тетяною Кумок, а також трьома журналістками холдингу: Євгенією Борян, Юлією Ольховською та Любов'ю Чайкою. За [повідомленням](#) холдингу, усіх забрали з дому вранці того дня. Відомо, що окупанти проводили з усіма бесіди «для налагоджування співпраці». Усіх відпустили згодом того ж дня після медійного розголосу. Вилучили особисті телефони.



Сергій Кунець — староста села Осокорівка Херсонської області. За [повідомленням](#) на сторінці «Новини Нововоронцовщини» від 6 квітня 2022 року, був викрадений військовими Російської Федерації і вивезений в невідомому напрямку за декілька днів до цього. За наявними [даними](#), Кунець розвозив соціальний хліб, коли російські окупанти затримали його. 21–22 квітня 2022 року Сергія звільнили.



Володимир Куріков — депутат Скадовської районної ради. 13 квітня 2022 року про його викрадення російськими окупантами [повідомив](#) депутат Херсонської облради Сергій Хлань. За повідомленням «Скадовськ.City» з посиланням на рідних Курікова від 18 квітня 2022 року, був звільнений.



Галина Кучер — зберігачка Мелітопольського краєзнавчого музею, була викрадена 30 квітня 2022 року після того, як 27 квітня окупанти добралися до музейного сховища і забрали звідти музейну колекцію. Після допиту щодо конкретних експонатів колекції Галину відпустили.



Олександр Левечко — голова Новоолександрівської ОТГ Бериславського району Херсонської області. За [повідомленням](#) Херсонської обласної державної адміністрації, був викрадений. За даними його доньки, це сталося 25 березня 2022 року близько 08:00. Невідомі приїхали до сільської ради і вивезли його у невідомому напрямку на «Ниві» з українськими номерами (дочка припускає, що авто було викрадене). Пізніше того ж дня дзвонили дружині Левечка, дали послухати голос чоловіка, спитали, чи впізнала, і кинули слухавку. За словами дочки Левечка, за два чи три дні до цього окупанти провели обшук в будинку, допитували членів сім'ї. За повідомленням адміністратора однієї з місцевих інформаційних груп в соціальній мережі Дмитра Бурлая від 3 травня 2022 року, Левечко був звільнений з полону та доставляв допомогу жителям громади.



Юрій Лега — водій, волонтер, евакуював цивільних. Був затриманий російськими військовими на виїзді з міста Маріуполя. Його незаконно тримали у виправній колонії в смт Оленівка Донецької області. Імовірно звільнений разом з іншими утримуваними водіями-волонтерами.



Ірина Липка — міська голова Молочанська Запорізької області. Як [повідомили](#) у запорізькому осередку партії «Слуга народу», членкинею якого є Липка, вона була викрадена вранці 31 березня 2022 року разом зі своїм заступником Віталієм Репіним. За повідомленнями Ірини, деякі моменти перебування полоні були нестерпними. Жінка чула, як катують інших полонених. Окупанти спеціально влаштовували тортури так, щоб все було чутно іншим ув'язненим. Через це міська голова Молочанська перенесла два гіпертонічні кризи. В полоні її утримували 24 дні, звільнили 23 квітня 2022 року.



Василь Лотанюк — активіст з міста Каховки Херсонської області. За [повідомленням](#) порталу «Слово і діло», був викрадений російськими військовими у Каховці 2 квітня 2022 року під час мітингу проти окупаційної влади разом із чотирма іншими активістами. 12 квітня 2022 року Каховська міськрада на своїй сторінці у фейсбуці повідомила, що військові Російської Федерації тримають Лотанюка в полоні в Новій Каховці. Також в [повідомленні](#) сказано, що його забрали зі власної домівки із застосуванням сили. 23 травня 2022 року Каховська міська територіальна громада повідомила на своїй сторінці у фейсбуці, що Лотанюка було звільнено.



Дмитро Ляхно — голова села Горностаївка Херсонської області. Викрадений із власного дому 3 серпня 2022 року. Росіяни оточили квартал та пригнали БТри, провели обшук у будинку (забрали документи, гроші, телефони, ноутбуки, барсетку, мисливську рушницю), вивели його на двір у спідній білизні, на голову натягнули мішок і вивезли в невідомому напрямку. Звільнений.



Іван Малєєв — голова Кирилівської сільради. За [повідомленням](#) видання РІА Мелітополь, викрадений російськими окупантами 17 квітня 2022 року. За їхніми даними, озброєні люди забрали Малєєва в комендатуру після його відмови співпрацювати з окупаційною адміністрацією, незважаючи на тиск на нього. За [даними](#) РІА Мелітополь від 23 квітня 2022 року, Малєєва відпустили.



Віктор Маруняк — староста села Стара Збур'ївка Херсонської області, яке нині перебуває під тимчасовою окупацією Росії. 21 березня 2022 року його викрали представники окупаційних силових структур у Старій Збур'ївці. Відомо також, що до цього Маруняка вже один раз затримували, але відпустили. 23 березня, за даними місцевих активістів, його привели додому в наручниках, провели там обшук і підкинули гранати, погрожуючи ув'язненням. Віктор Маруняк встиг сказати дружині, що його б'ють.

24 березня до дружини знову приходили озброєні окупанти, нікого не пускали у двір. 12 квітня представниця Голопристанської міської ради [повідомила](#) про звільнення Маруняка.



Олександр Медведьов — міський голова Сновська Чернігівської області. За [даними](#) «Суспільного. Чернігів» з посиланням на голову Корюківської районної військової адміністрації Івана Ващенка, зранку 25 березня 2022 року його затримали разом із місцевим бізнесменом і ексдепутатом обласної ради Григорієм Божком. Попередньо відомо, що чоловіків повезли у напрямку Городні Чернігівської області. 31 березня 2022 року Суспільне з посиланням на голову Корюківської РВА Івана Ващенка [повідомило](#) про звільнення Олександра Медведьова.



Микола Миронюк — активний житель Херсона. Зник 24 березня після участі у мирному мітингу проти окупації. Як [повідомляє](#) Укрінформ з посиланням на його дружину, Миронюк був побитий і затриманий на мітингу на площі Свободи біля кінотеатру «Україна» орієнтовно о 12:45. За цими даними, через кілька годин після викрадення за його місцем проживання прибули озброєні військові та особи в цивільному на трьох авто з маркуванням «Z», шукали зброю, але не знайшли. Привезли вони з собою і Миколу Миронюка — у нього була натягнута на очі шапка, замотана скотчем, розбитий ніс і рот у крові. Рідних до нього не підпустили. Його звільнили 26 квітня 2022 року. Як розповіла дружина, тільки за тиждень до звільнення комендант розповів, де перебуває чоловік, і що він лежачий з поламаними ребрами.



Василь Мітько — староста селища Нікольськ Донецької області. 12 березня видання «0629» з посиланням на Маріупольську міськраду повідомило, що окупанти його викрали. За [повідомленням](#) голови Донецької обласної державної адміністрації Павла Кириленка від 5 квітня 2022 року, Мітька звільнили приблизно за три тижні до розмови.



Олександр Мусієнко — голова Чулаківської територіальної громади Голопристанського району Херсонської області. 15 березня 2022 року видання «Мост» [повідомило](#), що Мусієнко записав звернення в оточенні озброєних окупантів. 10 квітня 2022 року Мусієнко написав у фейсбук-групі «Чулаківська сільська територіальна громада», що вивіз родину в безпечніше місце, але планує повернутися в громаду, залишається на зв'язку і що діяльність територіальної громади продовжиться у звичайному режимі. Відтоді він періодично публікує оновлення в цій групі.



Денис Мярківський — волонтер, доставляв гуманітарні вантажі. Затриманий 6 квітня 2022 року на блокпосту росіян в смт Нікольське, на в'їзді до Маріуполя. Його тримали у виправній колонії в смт Оленівка Донецької області. Звільнений.



Олена Наумова — блогерка, громадська активістка, вихователька дитсадка. Олена Наумова знімала в ТікТок ролики, в яких розповідала про життя в окупації, а також висловлювала підтримку Україні. Її викрали з власного дому 23 серпня 2022 року близько 11:00. Олену було звільнено у листопаді 2022 року.



Максим Негров — громадський діяч із Херсона, директор ТОВ «Таврійський парк», член партії «Європейська партія України», ветеран АТО. Перестав виходити на зв'язок 15 березня 2022 року. Як [повідомляли](#) знайомі активіста, є очевидці, що бачили його затримання російськими окупантами. На момент зникнення у Негрова були проблеми зі здоров'ям. За інформацією від друга Негрова, яку він повідомив документатору 3 квітня 2022 року, Максима було звільнено.



Олег Ніколаєв — священник Православної Церкви України в Бердянську Запорізької області. 14 березня Запорізька єпархія ПЦУ [повідомила](#), що російські загарбники затримали та вивезли його у невідомому напрямку. Того ж дня видання «Укрінформ» з посиланням на місцевих вірян [повідомило](#), що зранку будинок священника оточили люди з автоматами, провели обшук, нічого не знайшли, арештували отця Олега та вивезли у невідомому напрямку. Дружині Юлії, яка має орфанну хворобу і постійно потребує терапії, наказали не виходити з дому. Перші погрози на мобільний телефон Олег почав отримувати ще під час боїв за Бердянськ. Священник оприлюднив скрін із листуванням з ворогом на своїй сторінці у фейсбуці (сторінка наразі недоступна, скрін переписки [опублікований](#) на сайті «Укрінформ»). Того ж дня оглядачка «Укрінформу» Ярослава Міщенко [повідомила](#), що священника звільнили.



Костянтин Овсянников — громадський активіст, громадянський журналіст і стрімер, керівник ГО «Приморськ 24/7» та Молодіжного центру «Портал це» у місті Приморську Запорізької області. Як повідомили правозахисниця Ольга Веснянка та ГО «Театр змін», Овсянникова викрали 26 березня 2022 року з власного помешкання у Приморську. Згодом цього ж дня правозахисниця Яна Салахова [повідомила](#) про його звільнення.



Маргарита Овсянникова — директорка школи № 11 міста Мелітополя Запорізької області. Видання «РІА Мелітополь» [повідомило](#), що 1 квітня до Маргарити додому прийшли озброєні люди. Вони назвали себе представниками військової адміністрації. Їй наказали взяти із собою теплі речі, воду та ліки, після чого вивезли в невідомому напрямку. Перед цим вони забрали у жінки телефон і паспорт. У Мелітополі всі директори шкіл написали заяви на звільнення на знак протесту і небажання співпрацювати з окупантами. 3 квітня 2022 року «РІА Мелітополь» [повідомило](#), що Маргариту відпустили.



Юлія Паєвська («Тайра») — українська волонтерка-парамедик, була захоплена у заручники разом зі своїм водієм у Маріуполі Донецької області 16 березня 2022 року. 21 березня 2022 року російський канал НТВ опублікував записане відео з Юлією Паєвською, підтвердивши захоплення її в заручники окупаційними військами та називаючи її при цьому «учасницею націоналістичного батальйону "Азов"». Відео із заручницею вони називали «інтерв'ю». Згодом вони оприлюднили годинне відео, де зазначалося, що Паєвська була захоплена представниками угруповання «ДНР» разом із дітьми, на відео вона каже, що їх звуть Ліза і Саша, і що вона їх везла в Запоріжжя (вони це сформулювали як «*прикривалась дітьми*»), її з Арестовичем звинувачували у торгівлі органами. Також на відео чоловічий голос каже, що Паєвська — комбатант, бо вона переписувалась із якимось військовим і з Арестовичем. Паєвську звільнили 17 червня 2022 року за результатами обміну полоненими, про що повідомив Президент України Володимир Зеленський у вечірньому зверненні.



Юрій Палюх — секретар міської ради Скадовська Херсонської області. Був викрадений представниками окупаційної влади 16 березня 2022 року разом із міським головою Олександром Яковлевим із приміщення міськради. Останнього того ж дня допитали і відпустили, про що він записав [відео](#). За інформацією джерел у Скадовську, Палюха також звільнили в той самий день.



Олег Пилипенко — голова Шевченківської територіальної громади Миколаївської області. Його дружина повідомила виданню «Сьогодні. Война», що він зник 10 березня 2022 року, коли поїхав розвозити хліб. 10 червня 2022 року Віталій Кім, голова Миколаївської ОДА, повідомив, що Пилипенка звільнили в цей день за результатами обміну полоненими. Відео зі звільненим Пилипенком опублікував народний депутат Ігор Копитін, як повідомила Gazeta.ua.



Андрій Пилипович — активіст із Нової Каховки. 5 квітня 2022 року Пилипович [повідомив](#) на своїй сторінці у фейсбукці, що його звільнили після незаконного затримання. За інформацією видання «Мост», Пилиповича викрали 2 квітня.



Олена Плаксина — депутатка міської ради Токмака Запорізької області від партії «Європейська Солідарність». Як [повідомив](#) речник Запорізької обласної військової адміністрації Іван Ареф'єв, 21 березня близько 21:30 її затримали працівники МВС РФ. За наявною [інформацією](#), депутатку допитували співробітники ФСБ РФ, які перебувають у будинку культури міста Токмака за адресою: вул. Центральна, 10. Громадський активіст Аскад Ашурбеков повідомив документатору, що Плаксину протримали добу, допитали і відпустили.



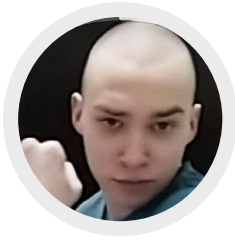
Олександр Пономарьов — депутат Верховної Ради від ОПЗЖ із Бердянська Запорізької області. 20 березня із Пономарьовим зник зв'язок, коли він працював у гуманітарному штабі Бердянська, про що [повідомила](#) його громадська приймальня. 22 березня Бердянська міська рада [підтвердила](#), що Пономарьова захопили російські військові, і заявила, що низка місцевих промислових підприємств, пов'язаних із ним, призупинила роботу, поки його не відпустять. 2 квітня у приймальні депутата [повідомили](#), що він у супроводі російських військових був госпіталізований до реанімації Бердянської міської лікарні через 10 днів після викрадення, його стан — стабільно тяжкий.



Олексій Полухін — ЛГБТ-активіст з міста Херсона. В окупації займався волонтерством, виходив на проукраїнські акції. 9 травня 2022 року був затриманий на російському блокпосту. 64 дні провів в СІЗО Херсона. Олексія змушували прибирати камери і місця вчинення тортур над утримуваними.



Сергій Прийма — голова Мелітопольської районної ради Запорізької області. Викрадений вранці 13 березня 2022 року вісьмома російськими військовослужбовцями, які увірвалися в його квартиру, щоб провести обшук, не представившись і без повідомлення про причини обшуку. Під час обшуку військовослужбовці вилучили всі документи та мобільні пристрої Прийма і вимагали паролі до них. Після обшуку вони забрали Сергія в невідомому напрямку, погрожуючи зброєю. Дружина Прийма не змогла ідентифікувати військовослужбовців, які його викрали. Вона звернула увагу на те, що їхня військова форма відрізнялася від форми російських військових, які контролюють Мелітополь. Однак вони носили білі пов'язки на руках, як це роблять російські військовослужбовці, а також приїхали в мікроавтобусі з позначкою «Z». За повідомленням УНІАН 26 квітня 2022 року, був звільнений.



В'ячеслав Птічкін — активний мешканець Херсона родом з Маріуполя, студент. Викрадений на мітингу в Херсоні. Про зникнення Птічкіна 25 березня [повідомила](#) його мати Олена в фейсбуці. За її інформацією, син зник в районі Центральної площі Херсона 22 березня приблизно о 12:00. 22 квітня 2022 року в фейсбук-групі «Милена Херсон» повідомлення про його пошук було оновлено інформацією, що Птічкін знайшовся живий. Це підтвердила його мати в коментарях під цим повідомленням.



Михайло Резніков — пастор Церкви євангельських християн-баптистів у Маріуполі Донецької області. За [повідомленням](#) релігійної організації «Євангельські християни-баптисти України», разом із ще одним вірянином Андрієм Фоменком був захоплений у заручники російськими військовими, коли вони поїхали за продуктами для церкви, де переховувались люди, чие житло було зруйноване обстрілами. 10 березня було відомо, що Михайло Резніков перебуває в лікарні на окупованій території, а Андрія Фоменка тримають у ворожому підвалі. Згодом ця ж організація [повідомила](#) з посиланням на пресвітера церкви міста Макіївки Олександра Сівакова, що станом на 11 березня брати перебували в Новоазовську (на території, контрольованій угрупованням «ДНР») у домі місцевого пастора. 27 березня «Євангельські християни-баптисти України» підтвердили документатору ZMINA, що Михайло Резніков та Андрій Фоменко перебувають у безпеці, але деталей в організації не розголошують.



Вікторія Рощина — журналістка «Громадського радіо». 18 березня 2022 року редакція [повідомила](#), що вона ймовірно перебуває у заручниках: колеги не могли вийти на зв'язок з Вікторією з 12 березня. Як стало [відомо](#) «Громадському радіо», на той момент журналістка перебувала в тимчасово окупованому Бердянську Запорізької області, планувала їхати в Маріуполь, який перебуває в російській облозі. 16 березня редакція дізналась, що напередодні (ймовірно 15 березня) Вікторію Рощину затримала ФСБ Росії. 22 березня 2022 року стало відомо, що 21 березня окупанти відпустили Рощину, змусивши записати відеозвернення.



Віталій Рудченко — відомий у Мелітополі адвокат. За [повідомленням](#) видання «МІГ», був викрадений в ніч з 31 березня на 1 квітня разом із колегою, адвокатом Олегом Зубовим. «МІГ» [повідомили](#) 6 квітня 2022 року, що Зубова відпустили.



Валерій Салтиков — депутат Херсонської обласної ради від «Європейської Солідарності», ексголова Каховської районної адміністрації. За [повідомленням](#) депутата обласної ради Сергія Хланя від 7 квітня 2022 року, російські військовослужбовці викрали Салтикова. Після недовгого перебування у неволі Валерія звільнили.



Іван Самойдюк — перший заступник міського голови Енергодара Запорізької області. Приблизно о 8 ранку 19 березня 2022 року Самойдюк розмовляв по телефону з колегою, їдучи містом. Під час розмови він сказав, що його зупиняють на блокпості, але не встиг сказати, на якому. Відтоді про його місце перебування нічого не відомо, а також невідомо, де його машина. Вранці 20 березня 2022 року мер Енергодара Михайло Орлов отримав дзвінок із Запорізької військово-цивільної адміністрації, в ході якого його повідомили, що Самойдюка викрали. 16 лютого 2023 року в рамках чергового обміну Іван Самойдюк повернувся додому. «Він не зламався, відмовився співпрацювати з ворогом. Після 333 днів неволі він повертається до рідних та близьких», — прокоментували звільнення посадовця у Координаційному штабі з питань поводження із військовополоненими.



Юрій Самофал — секретар Михайлівської сільської ради в Запорізькій області, був викрадений російськими військовими 19 липня 2022 року. Звільнений.



Олексій Семіков — волонтер із села Козача Лопань Харківської області. Був затриманий окупантами, коли повертався з Харкова до рідного села з гуманітаркою для своїх односельчан. Як він сам [розповів](#) після звільнення «Громадському», коли заїхав у Козачу Лопань, на розвилці, де дорога веде в центр і на трасу, його наздогнав УАЗ. З нього вискочили кілька військових з автоматами. Вони відчинили двері і повалили волонтера на землю, зав'язали руки й очі. Його три дні катували, а потім 19 березня 2022 року відпустили.



Іван Сенік — голова Новоуспенівської ОТГ Мелітопольського району. Про його зникнення 14 квітня 2022 року [повідомив](#) сайт РІА Мелітополь. За інформацією видання, вперше Сеніка затримали російські військові 7 квітня, тоді в чиновника забрали телефон, дозволили зайти додому перевдягнутися і після цього відвезли в невідомому напрямку. Через добу його відпустили, але 13 квітня його затримали знову, [повідомляє](#) видання в своєму Телеграм-каналі. За [повідомленням](#) Київської міської державної адміністрації від 25 квітня 2022 року, звільнений.



Син Сергія Дерези — затриманий 22 червня 2022 року, коли росіяни намагалися схилити до співпраці старосту Українського старостинського округу Іванівської громади Харківської області Сергія Дерезу. Для цього вони затримали його 19-річного сина і відвезли до Іванівського відділу поліції. У пошуках сина староста був змушений прибути до окупантів. Лише тоді росіяни звільнили хлопця і незаконно ув'язнили його батька. Чоловіка тримали кілька годин, били і катували електричним струмом.



Віталій Ситніков — волонтер з міста Маріуполя. До повномасштабного вторгнення РФ працював таксистом. Разом із групою інших водіїв в березні 2022 року намагався доставити в Маріуполь гуманітарну допомогу кількома автобусами. Був затриманий. Перебував у виправній колонії в смт Оленівка Донецької області. Загалом в утриманні пробув 100 днів. Був свідком катувань інших утриманих. Звільнений.



Микола Сікаленко — голова села Циркуни Харківської області, окупованого Росією. Вранці 21 березня 2022 року був викрадений із власного будинку. Як повідомив голова Харківської ОВА Олег Синегубов, його повезли у напрямку села Липці Харківської області. Після звільнення він 8 травня 2022 року опублікував [відеозвернення](#), яке розмістили «Циркунівські Вісті» в фейсбуці.



Дмитро Такаджи — селищний голова Нижніх Сірогоз Генічеського району Херсонської області. 25 березня 2022 року Нижньосірогозька селищна рада на своїй сторінці у фейсбуці повідомила, що Такаджи зник і що представникам сільради невідомо, де селищний голова і що з ним відбувається. «Доступу до службових кабінетів селищної ради не маємо, бо приміщення під контролем військових», — повідомили в сільраді. Ввечері перед зникненням Такаджи на особистій сторінці у фейсбуці опублікував заяву про свою відставку. 31 березня 2022 року було опубліковане пропагандистське відео в Телеграм-каналі «Детектор», в якому він повідомляє, нібито виїхав з родиною до Російської Федерації. Надалі Такаджи опублікував відеозвернення про те, що він змушений був записати попереднє відео, оскільки його родина і він були затримані представниками РФ, які вимагали запису такого пропагандистського відео. Згодом родина Такаджи виїхала до однієї з європейських країн. Нині друге відеозвернення видалене зі сторінки Такаджи.



Ігор Талалай — волонтер із міста Дніпра. Зник 18 березня 2022 року в Запорізькій області, коли віз допомогу людям із Дніпра до Мелітополя. За повідомленням на сайті «Днепр.інфо», з ним зник зв'язок, коли він прямував у бік Маріуполя, щоб евакуювати звідти людей. 14 червня він був звільнений, згодом виїхав на підконтрольну Україні територію.



Віктор Терещенко — голова Великобурлуцької громади Харківської області. За даними голови Харківської ОВА Олега Синегубова, Терещенка викрали прямо з робочого кабінету 17 березня 2022 року та тримали у приміщенні місцевого відділку поліції. 18 березня Олег Синегубов [повідомив](#), що його відпустили.



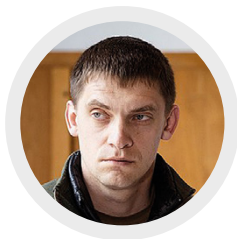
Тетяна Тіпакова — активістка із Бердянська Запорізької області, активна учасниця протестів проти російської окупації, блогерка. Як [повідомила](#) її дочка, була викрадена 20 березня 2022 року близько десятої ранку з дому в Бердянську: приїхали дві машини і відвезли її в невідомому напрямку. 21 березня знову зі сторінки дочки Тіпакова [повідомила](#), що вже перебуває на волі, однак зазначила, що у неї забрали телефон. 25 березня від родичів іншого затриманого і звільненого бердянця стало відомо про повторне затримання Тіпакової. У розмові з документатором Тіпакова підтвердила, що вона знову на волі.



Анатолій Тутов, підприємець із міста Балаклії Харківської області. Патріотичний активіст, колишній місцевий депутат, колишній член партій «Свобода» та «УКРОП». Був затриманий у себе вдома 9 серпня 2022 року представниками так званих «Л/ДНР». До 2 вересня 2022 року представники ФСБ незаконно утримували чоловіка у відділку Національної поліції Балаклії. Протягом періоду тримання зазнав неодноразового побиття, катувань електричним струмом, психологічних тортур (імітації розстрілу, погроз каліцтвом). Патріотична позиція і релігійність потерпілого стала причиною більшої жорстокості з боку російських військових-мусульман.



Олександр Фаєв — працівник міськвиконкому міста Бердянська, управління містобудування та архітектури. За [даними](#) сайту «Бердянськ 061» із посиланням на Бердянську міську раду, 6 квітня 2022 року російські військові блокували роботу гуманітарного центру до 16:00, після чого відпустили майже всіх співробітників гуманітарного центру. Тоді був затриманий Олександр Фаєв, а також двоє чоловіків: співробітники виконкому Олексій Юрченко, Віктор Кузьменко та директор центру Олег Балабан. За повідомленням РІА Мелітополь від 14 квітня 2022 року, був звільнений.



Іван Федоров — міський голова Мелітополя. 11 березня 2022 року о 15:10 російські військові увірвалися до палацу культури імені Шевченка в Мелітополі, де розташований виконавчий комітет міської ради, зайшли до Федорова, натягнули на нього чорний пластиковий мішок, посадили в машину і повезли в невідомому напрямку. Івана Федорова звільнили 16 березня. В Офісі президента повідомили, що мера Мелітополя обміняли на 9 російських строковиків.



Антон Філіпенко — водій, волонтер ГО «Міжнародна місія Відкриті двері» з міста Запоріжжя. Займався доставкою гуманітарних вантажів до міста Маріуполя. Затриманий в кінці березня 2022 року на блокпосту в смт Нікольське. Група волонтерів-водіїв звільнена з полону в липні 2022 року.



Андрій Фоменко — брат Церкви євангельських християн-баптистів, на вихованні якого перебувають 10 дітей. За [повідомленням](#) релігійної організації «Євангельські християни-баптисти України», був захоплений у заручники російськими військовими разом із ще одним пастором Михайлом Резніковим, коли вони поїхали за продуктами для церкви, де переховувались люди, чиє житло було зруйноване обстрілами. 10 березня було відомо, що Михайло Резніков перебуває в лікарні на окупованій території, а Андрія Фоменка тримають у ворожому підвалі. Згодом ця ж організація [повідомила](#) з посиленням на пресвітера церкви міста Макіївки Олександра Сівакова, що станом на 11 березня брати перебували в Новоазовську (на території, контрольованій угрупованням «ДНР») у домі місцевого пастора. 27 березня «Євангельські християни-баптисти України» підтвердили документатору, що Михайло Резніков та Андрій Фоменко перебувають у безпеці.



Юрій Фомічев — міський голова міста Славутича Київської області, член партії «Слуга народу». 26 березня окупанти захопили місто і взяли його в заручники, за [повідомленням](#) Олександра Павлюка, голови Київської обласної державної адміністрації. Згодом цього ж дня голова партії «Слуга народу» Олена Шуляк [повідомила](#), що Фомічев уже на свободі, а в місті тривають мітинги проти окупації.



Олександр Чуб — тренер з велоспорту з міста Куп'янська Харківської області. Після початку великомасштабного вторгнення повернувся із-за кордону. Евакуював цивільне населення, доставляв гуманітарні вантажі. Затриманий 12 червня 2022 року. Став жертвою тортур, його змусили «зізнатися» у переховуванні зброї. Звільнений після деокупації міста Куп'янська.



Людмила Чугай — директорка ліцею № 9 міста Мелітополя Запорізької області. Як [повідомила](#) Уповноважена Верховної Ради з прав людини Людмила Денісова, Чугай була викрадена окупантами 31 березня 2022 року після відмови співпрацювати. 3 квітня 2022 року РІА Мелітополь [повідомило](#), що її відпустили.



Сергій Чудинович — священник Православної Церкви України з Херсона, настоятель церкви Пресвятої Богородиці, громадський діяч та волонтер. Як [повідомляє](#) місцеве видання «Вгору», 30 березня о 8:30 ранку отця Сергія викрали прямо з церкви люди, які назвалися «міліцією»: трое чоловіків провели обшук у церкві, перевірили документи та месенджери у присутніх, а тоді забрали священника, сіли у зелений DAEWOO Sens BT6734VI та поїхали у невідомому напрямку. Ввечері 30 березня Сергій Чудинович [повідомив](#) у відеозверненні, що його відпустили після допиту.



Наталія Чурсіна — волонтерка з міста Мелітополя Запорізької області. Була організаторкою евакуаційної колони з Мелітополя 2 квітня 2022 року, формувала списки на евакуацію. За [даними](#) видання «Новости Мелітополя», російські військові затримали її під час збору колони. Жінку оточили і відвели начебто за збір персональних даних. За словами волонтерів, її утримували в колишньому «паспортному столі» на вулиці Олексієва. Того ж дня вона [повідомила](#) виданню «Новости Мелітополя», що її відпустили.



Олександр Шаповалов — міський голова Берислава Херсонської області. Як [повідомив](#) голова Херсонської ОВА Геннадій Лагута, 19 березня 2022 року близько 11 години дня Шаповалова затримали разом із ще одним активістом. 21 березня міському голові дозволили зв'язатись із рідними. Ймовірно бранців утримували у Новій Каховці, але точне місце їх перебування невідоме. 3 квітня міський голова Києва Віталій Кличко [повідомив](#), що Шаповалова звільнили з полону.



Віталій Шевченко — активіст, підприємець (власник туристичного агентства), учасник мирних мітингів проти російської окупації із Бердянська Запорізької області. За [повідомленням](#) медіа «Бердянськ 24», був викрадений представниками окупаційної Росгвардії 15 березня 2022 року після мітингу проти окупації в Бердянську, коли зайшов у кафе «Капучино». За даними видання «Українська правда», разом із ним було затримано ще кілька активістів. Зафіксовано [відео](#) його викрадення. Активність Шевченка в соціальних мережах свідчить про те, що його відпустили, з 7 квітня 2022 року його [сторінка](#) у фейсбуці знову регулярно оновлюється.



Олексій Шibaєв — заступник голови Новослобідської ОТГ Конотопського району Сумської області. Як [повідомив](#) голова Сумської ОДА Дмитро Живицький, 1 квітня 2022 року Шibaєва захопили російські військові на своєму блокпосту біля села Пересепки Путивльської ОТГ, коли той супроводжував гуманітарний вантаж. 3 квітня Дмитро Живицький у своєму Телеграм-каналі [повідомив](#), що Шibaєв живий і вже на волі.



Лідія Шульга — староста села Борщівка Ізюмського району Харківської області. Її незаконно затримали у вересні 2022 року, тримали в поліцейському відділку міста Балаклії. Свідок російської окупації в громаді. Звільнена 8 вересня 2022 року після відступу російських військ.



Олександр Яковлев — міський голова тимчасово окупованого Скадовська Херсонської області. За [повідомленням](#) Радіо Свобода, 16 березня 2022 року російські військові викрали Яковлева та його заступника Юрія Палюха. Яковлева відпустили того ж дня, а Палюха залишили в заручниках.



Оксана Якубова — директорка ліцею міста Нової Каховки Херсонської області, викрадена 21 серпня 2022 року окупантами для тиску на навчальний процес. Звільнена, змушена була виїхати.



Олег Яхнієнко — голова Милівської територіальної громади Херсонської області. Каховський міський голова Віталій Немерець [повідомив](#), що 27 березня 2022 року окупанти вивезли Яхнієнка в невідомому напрямку. Інформацію про викрадення також [опублікувала](#) Херсонська обласна адміністрація. Про його звільнення повідомила сторінка «Новини Бериславщини» 13 квітня 2022 року.

Знайдені мертвими



Євгеній Баль — журналіст, письменник, волонтер, член Національної спілки журналістів України та Національної спілки письменників України. 78-річного Євгенія Баля 18 березня 2022 року незаконно арештували російські військові у нього вдома — в Мелекіному під Маріуполем. Про це на своїй сторінці у фейсбуці [повідомила](#) журналістка Ліна Куш. Приводом для затримання начебто стали «компрометуючі» фото разом із українськими військовими. Окупанти перевернули догори дном будинок, а самого господаря забрали «на підвал». За три дні його, жорстоко побитого, відпустили. 2 квітня 2022 року Євгеній Баль помер через травми, нанесені окупантами під час катувань.



Сергій Божко — депутат ВО «Свобода». Про його викрадення і вбивство [повідомив](#) народний депутат Андрій Ілленко. Божка катували впродовж двох днів, прострелили лікоть. Коли росіяни відійшли, рідні знайшли тіло Сергія в ямі на околиці села Лоцкино на Миколаївщині. Дружина Тетяна [підтвердила](#) це миколаївському виданню «Центр журналістських розслідувань».



Денис Бутенко — активіст із міста Бучі Київської області. Після окупації Бучі російськими військами разом з іншими волонтерами Бутенко доставляв їжу цивільним, а також був донором крові для жертв військових дій. Він мешкав зі своєю матір'ю, яка має інвалідність. Дружина Бутенка, яка живе в іншому місті, востаннє розмовляла з ним по телефону 5 березня 2022 року. Після цього в містечку не було мобільного зв'язку і вона не могла з ним зв'язатися. 9 або 10 березня 2022 року він пішов з дому і не повернувся. 18 квітня 2022 року слідчий поінформував родину Дениса Бутенка, що його тіло з п'ятьма вогнепальними ранами було знайдено у лісосмузі між Ворзелем та Бучею Київської області.



Володимир Вакуленко — письменник, громадський діяч з міста Ізюма Харківської області. Був затриманий 23 березня 2022 року разом з неповнолітнім сином. Після допиту, що імовірно супроводжувався тортурами, чоловіка відпустили. 24 березня 2022 року затриманий повторно. Тіло письменника знайдене в безіменній могилі № 319 на місці масового поховання жертв російських воєнних злочинів в місті Ізюмі після його звільнення українськими військами.



Олег Єфіменко — активіст з міста Ізюма Харківської області, викрадений 29 березня 2022 року. Член Національної Скаутської Організації ПЛАСТ, колишній помічник місцевого депутата з національно-патріотичного виховання. Як повідомляли родичі, його цілеспрямовано викрали як активіста 29 березня 2022 року. Пізніше тіло чоловіка було знайдене в місці стихійного масового поховання в місті Ізюмі. Ідентифіковане за результатами ДНК-експертизи.



Зореслав Замоський — активіст та журналіст-фрілансер, дописувач інтернет-ресурсу «Інформаційний портал» та ресурсу «Громада Приірпіння». Його тіло з ознаками насильницької смерті виявили у Бучі, про що 12 квітня 2022 року [повідомили](#) в Ірпінській міській раді.



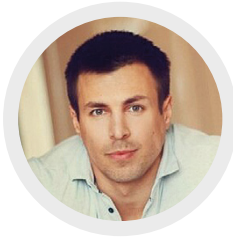
Ігор Карук — волонтер, евакуював цивільних з окупованих сіл Київщини. 10 березня (за іншими даними — 9 березня) 2022 зв'язок із ним зник. Він прямував своєю автівкою до села Забуяння Київської області, щоб евакуювати звідти кількох людей. Знайомі волонтера повідомили, що востаннє він виходив на зв'язок поблизу села Ставище на трасі Житомир-Київ. Наприкінці травня вибухотехніки повідомили поліцію про виявлення тіла чоловіка у лісі поблизу Забуяння на Київщині, яке пізніше ідентифікували як Ігоря Карука. Як повідомили центру ZMINA друзі загиблого, тіло Ігоря Карука знайшли у ямі приблизно 10 на 10 метрів, у яку набралась вода, руки його були зв'язані за спиною, а скроня прострелена ймовірно з пістолета Макарова (ПМ).



Мантас Кведаравічюс — режисер, автор фільмів «Маріуполіс» і «Парфенон», громадянин Литви. Перебуваючи у Маріуполі, був затриманий російськими військами та за деякий час страчений. Дружині Мантаса після його смерті вдалось вивезти його тіло з Маріуполя до Литви, щоб організувати належне поховання.



Сергій Кубрушко — волонтер. Зв'язок із ним було втрачено 23 березня 2022 року, коли він перевозив гуманітарну допомогу до села Мотижин Київської області. 4 квітня 2022 року його знайшли мертвим у братській могилі разом із тілами вбитої старости села Мотижин Ольги Сухенко та її родини, повідомлення опублікувала його дружина Марина на своїй сторінці у фейсбуці.



Євген Піскотін — волонтер Червоного Хреста. З березня 2022 року на шляху від Макарова до Гостомеля Піскотін їхав забирати свою родину, яка була під обстрілами в селі Блиставиця. Був у формі та з посвідченням Червоного Хреста. Востаннє його телефон був зафіксований мобільним оператором у селі Плахтянка о 14:58. Орієнтовно, він міг пересуватися дорогою через такі населені пункти Київщини як Макарів, Гавронщина, Плахтянка, Пороскотень, Клавдієве-Тарасове, Микуличі, Немішаєве і аж до Блиставиці. Піскотіна більше місяця утримували російські військові і потім вбили.



Ольга Сухенко — староста села Мотижин Київської області. Була [викрадена](#) російськими окупаційними силовими структурами разом із чоловіком Ігорем і сином Олександром з їхнього дому 23 березня 2022 року. Окупанти обшукали будинок і вкрали автомобіль, що належав родині. Сухенки публічно декларували свою проукраїнську позицію. Є свідчення, що Олександр як волонтер допомагав жителям Мотижина, перебуваючи там.

2 квітня після звільнення Київщини від окупантів у братській могилі були знайдені тіла старости села Ольги Сухенко, її чоловіка та сина.



Пол Урі (Urey Paul) — громадянин Великої Британії, волонтер. Евакуював цивільних (комунікував із ними під псевдонімом «Антон»). 25 квітня 2022 року зник імовірно поблизу села Вербоє Запорізької області, окупованого росіянами, не доїхавши до Дніпрорудного Запорізької області. У липні 2022 року окупаційна адміністрація РФ поширила інформацію про напевно загибель волонтера «внаслідок хвороби і стресу». Тіло померлого у липні волонтера Російська Федерація повернула лише після більше ніж 1,5 місяця перемовин. Омбудсман Дмитро Лубінець [повідомив](#), що у повернутого понівеченого тіла британця відсутні частини і воно має численні порізи та сліди катувань.



Федоренко Сергій — волонтер, якого 3 січня 2023 року було викрадено у Новій Каховці. Окупанти зупинили машину, в якій їхав Сергій та ще один чоловік (його через декілька днів відпустили). Чоловіків забрали «для з'ясування обставин». Для Сергія це було вже повторне викрадення, адже у липні 2022 року окупанти вже затримували Федоренка та тримали близько 20 днів, застосовуючи різні форми тиску. Він не перестав займатись волонтерською діяльністю і надавати різну допомогу цивільним мешканцям Херсонщини, які залишились на тимчасово окупованій території. Через декілька днів після зникнення Сергія знайшли у каховській лікарні, на його тілі були сліди жорстоких побоїв, сім гематом на голові, перебиті ноги, трубка в роті. 10 січня 2023 року від отриманих травм Сергій помер.



Андрій Шостак — волонтер, який доставляв їжу, медикаменти, допомагав з евакуацією. Викрадений 23 березня 2022 року. Тоді він разом зі своїм тестем Сергієм Кубрушком перевозив гуманітарну допомогу в село Мотижин Київської області. 11 квітня 2022 року його знайшли мертвим біля братської могили в селі Мотижин.

